

**ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI VE DERS KİTAPLARININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ (9 - 12. SINIFLAR)**

HANİFİ AKGÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK

Jüri: Prof. Dr. Mahmut DÜNDAR

Doç. Dr. Mustafa SAFA

Ağrı 2025

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

HANİFİ AKGÜL

ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARININ KÖK
DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (9 - 12. SINIFLAR)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Dr. Öğr. Üyesi HAYATİ TETİK

AĞRI-2025

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Ve Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi (9-12. Sınıflar)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐

Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐

Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/08/2025

Hanifi AKGÜL

	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	Doküman No	FR-211
		İlk Yayın Tarihi	26.02.2024
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa No	1/1

**ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI VE DERS KİTAPLARININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ (9 - 12. SINIFLAR)**

Dr.Öğr.Üyesi Hayati TETİK danışmanlığında, Hanifi AKGÜL tarafından hazırlanan bu çalışma, 12/08/2025 tarihinde aşağıda isimleri belirtilen jüri tarafından değerlendirilmiş olup Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans / tezi olarak **oybirliği (3/3)** ile kabul edilmiştir.

Başkan : Prof.Dr. Mahmut DÜNDAR

İmza :

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Hayati TETİK

İmza :

Üye : Doç.Dr. Mustafa SAFA

İmza :

Üye :

İmza :

Üye :

İmza :

Yukarıdaki sonuç;

Enstitü Yönetim Kurulu .../.../... tarih ve /..... numaralı kararı ile onaylanmıştır.

.....
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

HAZIRLAYAN	KONTROL EDEN	ONAYLAYAN
-------------------	---------------------	------------------

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ BENZERLİK RAPORU

Değişim No	FR-213
İlk Yayın Tarihi	26.02.2024
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	00
Sayfa No	5 / 2

Benzerlik Oranlarına Dair Beyanname		
Öğrenci Adı Soyadı	Hacı AKGÜL	
Numarası	220601006	
Ana Bilim Dalı	Felsefe Ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı	
Bilim Dalı	Din Eğitimi Bilim Dalı	
Programı	Tezli Yüksek Lisans	
Danışman Uzmanı Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK	
Tez Başlığı	ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGESİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (9-12. SINIFLAR)	
Bölümler	Turnitin Sonucu	En Yüksek Değer
Giriş	% 16	% 25
Kuramsal Temeller/Kavramsal Çerçeve	% 7	% 30
Materyal ve Yöntem	% 19	% 30
Araştırma Bulguları	% 0	% 20
Sonuç/Tartışma/Öneri	% 3	% 20
TEZ (GENEL)	% 14	% 25

08/07/2025

Yukarıda bilgileri yazılı tez çalışmasının benzerlik oranları Turnitin raporundan alındığı
haliyle yazılmış olup tüm bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul
ve beyan ederiz.

İmza

Öğrenci Adı-Soyadı

Hacı AKGÜL

İmza

Danışman Adı-Soyadı

Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK

HAZIRLAYAN	KONTROL EDEN	ONAYLAYAN
------------	--------------	-----------

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (9 - 12. SINIFLAR)

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK

2025, 102 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mahmut DÜNDAR

Doç. Dr. Mustafa SAFA

Bu araştırmanın amacı, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı ile 9-12. sınıf ders kitaplarını kök değerler açısından incelemektir. Araştırmanın konusunu DKAB dersinde kök değerlerin öğretim sürecindeki yeri oluşturmaktadır. Araştırmanın problemi, kök değerlerin öğretim programı ve ders kitaplarında nasıl temsil edildiğini ve bu temsilde ne tür farklılıklar bulunduğunu belirlemektir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analiziyle yürütülmüş; veriler betimsel analiz tekniğiyle değerlendirilmiştir. Tezin birinci bölümünde değerler ve kök değerler kavramsal olarak tanımlanmış, on kök değerlerin açıklamaları yapılmış ve konuyla ilgili literatüre yer verilmiştir. İkinci bölümde, öğretim programı ve ders kitapları kök değerler açısından analiz edilerek bulgular yorumlanmıştır. Üçüncü bölüm ise sonuç ve öneriler kısmından oluşmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, ders kitaplarında kök değerler farklı düzeylerde temsil edilmekte, özellikle sorumluluk, sevgi, saygı, yardımseverlik ve dürüstlük değerleri öne çıkmaktadır. Buna karşın, özdenetim ve vatanseverlik gibi bazı değerler sınırlı düzeyde yer almakta veya bazı ünitelerde hiç işlenmemektedir. Ayrıca, konu başlıkları arasında değer temsili açısından dengesizlikler bulunduğu ve öğretim programıyla ders kitapları arasında tam bir uyum olmadığı belirlenmiştir. DKAB dersinde kök değerlerin öğretimi büyük ölçüde gerçekleşmekte, ancak değerlerin daha dengeli ve sistematik biçimde ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

2025, 102 sayfa

Anahtar sözcükler: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, kök değerler, öğretim programı.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

AN ANALYSIS OF THE SECONDARY EDUCATION RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE COURSE CURRICULUM AND TEXTBOOKS IN TERMS OF CORE VALUES (GRADES 9–12)

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Hayati TETİK

2025, 102 pages

Jury: Prof. Dr. Mahmut DÜNDAR

Assoc. Prof. Dr. Mustafa SAFA

The purpose of this study is to examine the secondary education Religious Culture and Moral Knowledge course curriculum and the textbooks for grades 9-12 in terms of core values. The research focuses on the place of core values in the teaching process of the RCMK course. The research problem seeks to determine how core values are represented in the curriculum and textbooks and to identify the differences in these representations. This research was conducted using the document analysis method, one of the qualitative research approaches, and the data were evaluated through descriptive analysis. In the first chapter of the thesis, concepts of values and core values are defined, the ten core values are explained, and related literature is reviewed. The second chapter analyzes and interprets the curriculum and textbooks in terms of core values. The third chapter consists of the conclusions and recommendations.

According to the research findings, core values are represented at varying levels in the textbooks, with responsibility, love, respect, helpfulness, and honesty being the most prominent values. Conversely, some values such as self-control and patriotism are represented to a limited extent or are not addressed at all in certain units. Additionally, significant inconsistencies were found in the distribution of values across

topics, and a complete alignment between the curriculum and textbooks was not observed. As a result, while the teaching of core values in the RCMK course is largely achieved, it is concluded that these values should be addressed in a more balanced and systematic manner.

Keywords: Religious Culture and Moral Knowledge, core values, curriculum

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı ve ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma sürecinde, değer eğitiminin birey ve toplum hayatındaki öneminin bilinciyle hareket edilmiş; kök değerlerin öğretim sürecindeki yerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, bilgi ve tecrübeleriyle katkıda bulunan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK'e ve araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim sürecine katkı sağlaması ve alandaki araştırmacılara faydalı olması en büyük temennimdir.

Ayrıca çalışmamda emeği geçen herkese teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Ağrı - 2025

Hanifi AKGÜL

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	iii
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ.....	x
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ	xv
GİRİŞ	16
1. Araştırmanın Konusu	16
2. Araştırmanın Problemi.....	17
3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	18
4. Araştırmanın Kapsamı	19
5. Araştırmanın Sınırlılıkları	20
6. Araştırmanın Varsayımları	20
7. Araştırmanın Yöntemi	20
BİRİNCİ BÖLÜM.....	22
1. DEĞER VE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	22
1.1. Değer Kavramı	22
1.2. Kök Değerler.....	23
1.2.1. Adalet Değeri.....	24
1.2.2. Dostluk Değeri	25
1.2.3. Dürüstlük Değeri	25
1.2.4. Öz Denetim Değeri	26
1.2.5. Sabır Değeri.....	28
1.2.6. Saygı Değeri.....	29
1.2.7. Sevgi Değeri.....	31
1.2.8. Sorumluluk Değeri	32
1.2.9. Vatanseverlik Değeri	34
1.2.10. Yardımseverlik Değeri	36
1.3. Konu İle İlgili Araştırmalar.....	38
İKİNCİ BÖLÜM.....	41
2. ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PRORAMI VE DERS KİTAPLARININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	41
2.1. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile İlgili Genel Bilgiler 41	

2.2.	Öğretim Kademelerine Göre Kök Değerler	42
2.2.1.	9. Sınıf Ünitelerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	43
2.2.1.1.	9. Sınıf “Allah-İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	43
2.2.1.2.	9.Sınıf “İslam’da İnanç Esasları” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	46
2.2.1.3.	9. Sınıf “İslam’da İbadetler” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	49
2.2.1.4.	9.Sınıf “İslam’da Ahlak İlkeleri” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	52
2.2.1.5.	9. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	56
2.2.2.	10. Sınıf DKAB Dersi ve Ders Kitaplarındaki Ünitelerin Kök Değerler Açısında İncelenmesi.....	60
2.2.2.1.	10. Sınıf “Allah İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	60
2.2.2.2.	10. Sınıf “Hz. Muhammed ve Gençlik” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	63
2.2.2.3.	10. Sınıf “Din ve Hayat” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	65
2.2.2.4.	10. Sınıf “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	67
2.2.2.5.	10. Sınıf “İslam Düşüncesindeki İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	70
2.2.3.	11. Sınıf Ünite ve Kazanımlarının Kök Değerler Açısında İncelenmesi	72
2.2.3.1.	11. Sınıf “Dünya ve Ahiret” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	72
2.2.3.2.	11. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	74
2.2.3.3.	11. Sınıf “Kur’an’da Bazı Kavramlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	76
2.2.3.4.	11. Sınıf “İnançla İlgili Meseleler” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	78
2.2.3.5.	11. Sınıf “Yahudilik Ve Hristiyanlık” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	80
2.2.4.	12. Sınıf Ünite ve Kazanımlarının Kök Değerler Açısında İncelenmesi	81
2.2.4.1.	12. Sınıf “İslam ve Bilim” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	82
2.2.4.2.	12. Sınıf “Anadolu’da İslam” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	84
2.2.4.3.	12. Sınıf “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi	86
2.2.4.4.	12. Sınıf “Güncel Dinî Meseleler” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	88

2.2.4.5. 12. Sınıf “Hint ve Çin Dinleri” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi.....	90
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	93
SONUÇ VE ÖNERİLER	93
KAYNAKÇA.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	102

KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
S.a.v.	: Sallahu Aleyhi Vesellem
Vd.	: Ve diğerleri
Vb.	: Ve benzeri
Edi.	: Editör
Hız.	: Hazreti

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 9. Sınıf “Allah-İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	44
Tablo 2. 9. Sınıf “İslam’da İman Esasları” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler....	47
Tablo 3. 9. Sınıf “İslam’da İbadetler” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	50
Tablo 4. 9. Sınıf “İslam’da Ahlak İlkeleri” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler....	53
Tablo 5. 9. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	57
Tablo 6. 10. Sınıf “Allah İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	61
Tablo 7. 10. Sınıf “Hz. Muhammed ve Gençlik” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	64
Tablo 8. 10. Sınıf “Din ve Hayat” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	66
Tablo 9. 10. Sınıf “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	68
Tablo 10. 10. Sınıf “İslam Düşüncesindeki İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	70
Tablo 11. 11. Sınıf “Dünya ve Ahiret” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	73
Tablo 12. 11. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	75
Tablo 13. 11. Sınıf “Kur’an’da Bazı Kavramlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	76
Tablo 14. 11. Sınıf “İnançla İlgili Meseleler” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	79
Tablo 15. 11. Sınıf “Yahudilik ve Hristiyanlık” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	80
Tablo 16. 12. Sınıf “İslam ve Bilim” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	82
Tablo 17. 12. Sınıf “Anadolu’da İslam” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.....	84
Tablo 18. 12. Sınıf “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	86
Tablo 19. 12. Sınıf “Güncel Dini Meseler” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler.	88
Tablo 20. 12. Sınıf “Hint ve Çin Dinleri” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler	91

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri, sahip oldukları dini ve ahlaki değerlerin korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına bağlıdır. Bu değerlerin bireylere kazandırılmasında ise okullar kilit bir rol oynamaktadır. Bulut'a (2011) göre eğitim kurumları, yalnızca bilgi aktaran yapılar olmanın ötesinde, aynı zamanda toplumun maddi ve manevi mirasını yeni kuşaklara taşıyan en önemli mihenk taşlarından biridir. Bu bağlamda, eğitim kurumlarının sadece akademik başarı değil, değer aktarımı açısından da stratejik bir konuma sahip olduğu açıktır. Nitekim bireylerin toplumsal kimliklerini inşa etmelerinde dini ve ahlaki değerlerin okullar aracılığıyla kazandırılması, toplumun kültürel sürekliliği açısından hayati öneme sahiptir.

Müminoğlu'na (2024) göre, ahlaki tutum ve davranışlardan yoksun toplumlarda zamanla ahlaki çözümler ve değer erozyonu ortaya çıkmaktadır. Bu tür sorunların önlenmesinde ise eğitim yoluyla bireylere kazandırılan değerlerin büyük önemi vardır. Nitekim 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda Türk millî eğitiminin temel amaçları arasında, *"Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan..."* bireyler yetiştirmek vurgulanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] 1973). Bu ifade, değerler eğitiminin eğitimin öncelikli hedeflerinden biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde, ortaöğretim kurumlarının temel amacı; öğrencilerin bedensel, zihinsel, ahlaki, manevi, sosyal ve kültürel yönlerden gelişimlerini desteklemek, onları demokrasiye ve insan haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirmek, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlamak şeklinde ifade edilmiştir (MEB 2017) . Bu doğrultuda, Millî Eğitim Bakanlığı'nın tüm ders öğretim programlarında kök değerlere yer verdiği görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında da bu çerçevede adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere on kök değer in öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir (MEB 2018). Bu yaklaşım, öğrencilerin sadece bilişsel gelişimlerini değil, aynı zamanda karakter eğitimlerini de destekleyerek, onların erdemli bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla

kök değerlerin öğretim programlarında sistematik biçimde yer alması, değerler eğitiminin kurumsal ve sürdürülebilir bir zemine oturtulduğunu göstermektedir.

Atikur Rahman ve Zhang'a (2017) göre, yapılan incelemeler modern toplumlarda hem aile hem de toplum düzeyinde değerlerin aşındığını ve bu bozulmanın gittikçe artan bir eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aile içinde kuşaklar arası değer aktarımındaki kopukluklar, çocukların değer bilincinde zayıflamaya neden olurken; toplumsal düzeyde bireysellik, tüketim odaklı yaşam tarzı ve kültürel yabancılaşma gibi etkenler değer erozyonunu derinleştirmektedir. Bu süreç, ahlaki normların zayıflamasına, sosyal bağların gevşemesine ve toplumda güven, sorumluluk ve dayanışma gibi temel mekanizmaların işlev kaybına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, bireylere temel ahlaki ilkeleri kazandırma, toplumsal değerlere duyarlılık geliştirme ve etik sorumluluk bilinci oluşturma açısından önemli bir rol üstlenmektedir.

Araştırmanın konusu, ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarının, kök değerler açısından incelenmesidir. Bu çalışma, söz konusu ders materyallerinde yer alan değerlerin öğretim sürecindeki yeri ile önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. Araştırmanın Problemi

Ortaöğretim DKAB dersleri, öğrencilerin ahlaki, dini ve kültürel değerler açısından gelişimlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu derslerin öğretim programları ve ders kitapları, öğrencilerin bireysel ve toplumsal değerler sistemlerini oluşturmalarına katkı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Ancak, mevcut öğretim materyallerinde yer alan değerlerin, özellikle kök değerler açısından yeterince kapsamlı ve etkili bir biçimde işlendiği tartışılmalıdır.

Bu bağlamda, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi başlıklı bu çalışmada şu sorunlar ele alınacaktır:

1-) 9-12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan kök değerler hangi açılardan ve nasıl ele alınmaktadır?

2-) Kök değerlerin 9-12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında ne derece vurgulanmaktadır?

3-) 9-12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında kök değerlere yeterince yer verilmiş midir?

4-) 9-12. Sınıf DKAB öğretim programında kök değerlere ne ölçüde yer verilmiştir?

5-) 9, 10, 11 ve 12. sınıf DKAB ders kitaplarında kök değerlerin temsil sıklığı nasıldır? Hangi kök değerler daha sık yer almakta, hangileri daha az temsil edilmektedir?

6-) Kök değerlerin ders kitaplarındaki dağılımı sınıflar (9-10-11-12. Sınıflar) düzeyinde nasıl değişmektedir?

7-) Sınıf düzeyine göre değer vurgularında bir artış veya azalma söz konusu mudur?

8-) Ders kitaplarındaki kök değerlerin temsili, öğretim programının amaçlarıyla ne ölçüde örtüşmektedir?

9-) Kitap içeriği ile program hedefleri arasında bütünlük bulunmakta mıdır?

10-) Bazı kök değerlere sistematik biçimde yer verilmemesi söz konusu mudur?

Bu problemler ışığında, araştırma, kök değerlerin eğitim materyallerinde nasıl yer bulduğunu ve bu değerlerin öğretim süreçlerinde ne denli etkili olduğunu belirlemeyi amaçlamaktadır.

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim ve Ders Kitaplarının Kök Değerler açısından incelenmesidir. Araştırma, ortaöğretim düzeyindeki DKAB ders kitaplarında yer alan kök değerlerin nasıl ele alındığını, bu değerlerin öğretim programlarına nasıl entegre edildiğini hedeflemektedir.

Bu araştırmanın önemi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının, öğrencilerin toplumsal ve bireysel değer sistemlerini oluşturmalarına katkı sağladığı gerçeğinden hareketle ortaya çıkmaktadır. Okullarda öğretilen ahlaki ve dini değerlerin, öğrencilerin karakter gelişiminde ve toplumda sosyal uyum sağlama süreçlerinde önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Ancak, bu değerlerin öğretim materyallerine ne derece yansdığı ve etkili bir şekilde aktarılıp aktarılmadığı konusu,

mevcut literatürde Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı ve Ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmemiştir. Bu bağlamda, yapılan bu çalışma, literatüre önemli katkılarda bulunmayı hedeflemektedir.

Özellikle kök değerler (adalet, sorumluluk, saygı, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik vb.) açısından yapılan bu çalışma, eğitimde değerler öğretiminin güçlendirilmesine katkı sağlayacak ve eğitim politikalarının belirlenmesinde yol gösterici olacaktır. Ayrıca, bu tez, kültürel çeşitliliği dikkate alarak, tüm öğrencilerin ortak değerler üzerinde birleşmesini sağlama noktasında önemli bir kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma, öğretmenlerin ders kitaplarını kullanırken kök değerleri daha etkili bir şekilde entegre etmelerine ve öğretim yöntemlerini bu değerlere göre şekillendirmelerine olanak tanıyacak öneriler sunacaktır. Bu çalışma, gelecekteki DKAB öğretim programları ile ders kitaplarının hazırlanmasına önemli katkılar sunabileceği önerisinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, eğitim programlarının güçlendirilmesi ve toplumsal değerlerin geleceğe taşınmasında kritik bir rol oynamaktadır.

4. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, 9-12. sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan kök değerlerin incelenmesiyle sınırlıdır. Araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ve hâlen ortaöğretim kurumlarında okutulmakta olan öğretim programı ve ders kitapları temel alınmıştır.

Çalışmanın kapsamında:

Sadece 9, 10, 11 ve 12. sınıflara ait Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları ve ilgili öğretim programı incelenmiştir.

Ders kitaplarında yer alan kazanımlar, ünite içerikleri ve metinler, kök değerler (adalet, sevgi, saygı, yardımseverlik, sorumluluk, vatanseverlik, dostluk, dürüstlük, sabır ve öz denetim) açısından analiz edilmiştir. Kök değerlerle birlikte, bu değerlere bağlı olarak öne çıkan alt değerlerin yansımalarına da yer verilmiştir.

Diğer ders kitapları, öğretim programları, öğretmen kılavuzları, görsel materyaller ve uygulama etkinlikleri araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bu kapsam doğrultusunda çalışma, mevcut öğretim materyallerinde kök değerlerin görünürlüğünü ve sunuluş biçimini analiz ederek, değerler eğitimi açısından içeriksel bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır (Ağca ve Meydan 2022). Bu durum, öğretim materyallerinin sadece bilgi aktarmakla kalmayıp aynı zamanda öğrencilerin değer dünyasını şekillendirmede de etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kök değerlerin ders içeriklerinde nasıl yer aldığına dair yapılacak analizler, değerler eğitiminin niteliğini artırmaya yönelik önemli ipuçları sunabilir.

5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılından uygulamaya konulan 9-12. sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programları ve ders kitaplarındaki kök değerlerin incelenmesine odaklanmıştır. Bu nedenle, araştırma kapsamı dışındaki öğretim materyalleri veya öğretim yöntemleri üzerinde herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

6. Araştırmanın Varsayımları

9-12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı ve ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği kök değerleri içerecek şekilde hazırlanmıştır. Ders kitaplarında yer alan metinler, kazanımlar ve etkinlikler aracılığıyla öğrencilere kök değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Kök değerlerin öğretim programı ve ders kitapları içinde yer alış biçimi, bu değerlerin öğrenciye kazandırılma sürecini doğrudan etkilemektedir. Araştırmada incelenen öğretim programları ve ders kitapları günceldir ve ortaöğretim düzeyinde resmî olarak kullanılmaktadır.

7. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi (belgesel tarama) yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, yazılı materyallerin sistematik bir şekilde incelenmesini sağlayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Bu bağlamda, araştırmanın temel verilerini oluşturan kaynaklar, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ortaöğretim kurumlarında (9, 10, 11 ve 12. sınıflarda) okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programları ile 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı (Dr. Muhammed Emin Şimşek vd.), 10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı (Nihal Kaleilhan), 11. Sınıf Din

Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı (Safiye Özdemir, Selahattin Çamyar) ve 12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (Zekai Taşın) ders kitaplarıdır.

Araştırmada, öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan kazanımlar, ünite içerikleri, metinler ve etkinlikler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere MEB tarafından belirlenen on kök değer temelinde analiz edilmiştir.

Verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz sürecinde veriler; belirlenen temalara göre sınıflandırılmış, bu temaların kitaplarda ne ölçüde ve nasıl yer aldığı örneklerle ortaya konulmuştur (Yıldırım ve Şimşek 2011). Veriler, kök değerlerin temsil düzeyini belirlemek amacıyla frekans (tekrar sayısı) olarak ifade edilmiş ve bu doğrultuda değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEĞER VE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Değer Kavramı

Değerler, farklı disiplinler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmış çok boyutlu bir kavramdır. Dilmaç ve arkadaşlarına (2007) göre, sosyoloji, psikoloji, felsefe, eğitim bilimleri ve antropoloji gibi alanlarda değer kavramı, bireylerin davranışlarını yönlendiren, toplumsal düzeni sağlayan ve kültürel sürekliliği mümkün kılan temel bir unsur olarak ele alınmaktadır. Örneğin, Rokeach (1973), değerleri “bir kişinin ya da sosyal grubun davranış ve yargılarını yönlendiren kalıcı inançlar sistemi” olarak tanımlamaktadır. Schwartz’a (1992) göre değerler, bireylerin yaşamlarına yön veren ve davranışlarına rehberlik eden arzu edilen hedeflerdir. Hökelekli (2010) ise değeri, bireyin neyin iyi, doğru, güzel ve anlamlı olduğuna dair düşünsel ve duygusal yönelimlerini ifade eden ölçütler bütünü olarak tanımlar. Bu tanımlar, değer kavramının yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal işlevlere de sahip olduğunu göstermektedir.

Değerler, bireylerin iç dünyalarında rehber işlevi gören inanç ve ilkeler olarak karar alma süreçlerinden sosyal ilişkilerin düzenlenmesine kadar birçok alanda belirleyici rol oynar (Hitlin and Piliavin 2004). Disiplinler arası farklılıklar, değerlerin bireysel yaşantıdan toplumsal yapıya, kültürel normlardan ahlaki yargılara kadar geniş bir etki alanına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kaya’ya (2012) göre, değerler hem bireysel kimliğin şekillenmesinde hem de toplumsal bütünlüğün ve ahlaki düzenin inşasında önemli bir rol üstlenir. Bu nedenle değerlere yönelik bütüncül bir yaklaşım geliştirmek, bireyin kendisiyle ve toplumla kurduğu ilişkiyi daha sağlıklı ve sürdürülebilir kılacaktır.

Toplumsal düzeyde değerler; kültürel kimliğin oluşması, sosyal düzenin korunması ve kuşaklar arası kültürel aktarımın sağlanması açısından temel bir işleve sahiptir. Ortak değerler, toplumların sürekliliğini ve sosyal uyumunu mümkün kılar. Bu bağlamda eğitim, değerlerin bireylere kazandırılmasında en etkili araçlardan biri olarak öne çıkar. Aslan ve arkadaşlarına (2024) göre, özellikle örgün eğitim kurumlarında değerlerin bilinçli, planlı ve sistemli biçimde öğrencilere aktarılması hedeflenmektedir. Halstead ve Taylor’a (2000) göre, eğitim yalnızca bireylerin bilişsel kapasitelerini geliştirmekle kalmaz; aynı zamanda ahlaki yargılar oluşturmalarını, toplumsal norm ve değerlere duyarlılık kazanmalarını ve etik

sorumluluk bilinci geliştirmelerini sağlayarak onları hem nitelikli bireyler hem de sorumlu yurttaşlar olarak topluma kazandıran çok yönlü bir toplumsal kurum işlevi görür. Okullar bu açıdan, bireylerin değerleri içselleştirmelerini sağlayan önemli sosyalizasyon ortamlarıdır. Dolayısıyla, eğitim kurumlarında yrtlen değerler eğitimi, hem bireyin etik gelişimi hem de toplumsal yapının sürdürülebilirliği açısından stratejik bir rol üstlenmektedir.

1.2. Kök Değerler

“Kök değerler” ifadesi, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen ğretim programlarında resmî olarak tanımlanmış bir kavramdır. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018 yılında güncellediği *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ğretim Programı*’nda kök değerleri adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere on başlık altında belirlemiştir (MEB 2018). Kök değerler, bireyin ve toplumun sağlıklı gelişimini destekleyen, sosyal uyumun ve kültürel devamlılığın sağlanması katkıda bulunan temel ahlaki ve insani ilkeler bütünüdür. Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı (2018) tarafından belirlenen kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere on temel değerden oluşmaktadır. Bu değerler aracılığıyla, bireylerin karakter gelişimi desteklenmekte, toplumsal barış ve iş birliği kültürü güçlendirilmektedir. Ağca ve Meydan’a (2022) göre, aynı zamanda demokratik ve etik bir toplumsal yapının inşası için gerekli olan sorumluluk, empati ve vicdani duyarlılık gibi sosyal becerilerin gelişmesine katkı sağlanmaktadır. Bu durum, değerler eğitiminin yalnızca bireysel ahlaki gelişimi değil, aynı zamanda toplumun genel yapısını ve işleyişini de doğrudan etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, eğitim süreçlerinde vicdani duyarlılığı ve empatiyi önceleyen yaklaşımlar, daha sağlıklı ve katılımcı bir toplum yapısının oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

Bu kapsamda kök değerlerin eğitime entegrasyonu, ağdaş eğitim anlayışının merkezinde yer almaktadır. Çünkü günümüzde eğitim yalnızca akademik bilgi kazandırmakla sınırlı değil; aynı zamanda bireylerin ahlaki duruşlarını, etik tutumlarını ve sosyal sorumluluk bilinçlerini geliştirmeyi de amaçlamaktadır. Nitekim Topal’a (2019) göre, değer eğitimi süreci bireylerde ortak bir bilinç oluşturarak onların hem kendilerine hem de çevrelerine karşı sorumlu bireyler olarak yetişmelerini sağlar.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ise kök değerlerin öğrencilere kazandırılması açısından özel bir önem taşımaktadır. Dersi içeren kazanımlarda, adalet, dürüstlük, yardımseverlik, sabır gibi değerlerin dini referanslarla desteklenerek sunulması, öğrencilerin hem dini hem de ahlaki bilinç geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Ağca ve Meydan’a (2022) göre, bu dersin hem öğretim içeriği hem de pedagojik yaklaşımı, kök değerlerin içselleştirilmesi için uygun bir zemin sunmaktadır. Aynı zamanda hoşgörü, farklılıklara saygı ve toplumsal dayanışma gibi çağdaş insani değerlerin öğrenciler tarafından benimsenmesine de olanak tanımaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın öğretim programlarında yer verdiği kök değerler, bu kısımda ayrı ayrı ele alınıp açıklanacaktır.

1.2.1. Adalet Değeri

"Adalet" kelimesi, Arapça kökenli olup İbn Manzûr’a (1990) göre “Lisânü’l-Arab” adlı eserinde geçen “‘adl” kelimesi; zulmün zıttı, hak ve doğru olan, denge ve ölçüye uygun olan şey anlamlarında tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu’na (2023) göre ise adalet, sözlük anlamı itibarıyla "eşitlik, denge, doğruluk ve hakkı gözetme" gibi anlamlara gelmektedir. Kavramsal olarak ise adalet; bireylerin haklarının korunması, hak edene hakkının verilmesi, hukuka ve ahlaka uygun davranılması anlamına gelir. Topaloğlu’na (1993) göre, adalet; bireyler arasında tarafsızlık ilkesine göre hareket edilmesini ve toplumda düzenin, güvenin ve barışın sağlanmasını hedefleyen temel bir ilkedir. Bu doğrultuda, adalet hem bireysel ilişkilerde hem de toplumsal yapının işleyişinde temel bir denge unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda adalet ilkesinin hâkim kılınması, sosyal bütünlüğün ve güven ortamının sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmezdir.

Karadavut ve arkadaşlarına (2020) göre, adalet kavramı hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir değerdir. Bireysel düzeyde adalet; kişinin kendine ve başkalarına karşı hakkaniyetli davranması, kararlarında tarafsız kalması ve objektif olması anlamına gelir. Toplumsal düzeyde ise adalet, insanların haklarının eşitlik ve dürüstlük ilkeleri çerçevesinde korunması, yasaların herkese eşit uygulanması ve toplumun kaynaklarının adil biçimde paylaşılmasıdır. İslam’da adalet (adl), Allah’ın sıfatlarından biri olup, bireylerin ve toplumun hak ve hukuka riayet etmesini gerektirir. Kur’an-ı Kerim’de, “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun” (Nisa 135) ayeti, adaletin önemini vurgular.

Adalet, bireyler arasında eşitlik, dürüstlük ve merhamet ilkelerine dayanır. Adalet, bireylerin hem kendi haklarını koruması hem de başkalarının haklarına saygı göstermesi temelinde şekillenen, toplumsal düzenin ve bireyler arası ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesini sağlayan temel bir değerdir.

1.2.2. Dostluk Değeri

"Dostluk" kelimesi sözlükte, "karşılıklı sevgi ve güvene dayanan yakın ilişki" olarak tanımlanmıştır (TDK 2023). Gökalp'e (2022) göre, dostluk; bireyler arası güvene dayalı, karşılıklı saygı, sevgi, sadakat ve samimiyet unsurlarını içeren güçlü bir sosyal bağ olarak tanımlanır. Bu bağ, bireylerin birbirlerine destek olduğu, empati kurduğu ve ortak değerler etrafında bulunduğu ilişkileri ifade eder. Dostluk, yalnızca bireyler arasında değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin sağlam temeller üzerine inşa edilmesine katkı sağlayan temel değerlerden biridir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamında dostluk değeri, öğrencilerin iyi ilişkiler kurabilen, arkadaşlarına karşı saygılı, anlayışlı ve yardımsever bireyler olmalarını teşvik etmeyi amaçlar. Bu bağlamda dostluk, sosyal dayanışmanın ve toplumsal uyumun sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Aynı zamanda öğrencilerin duygu ve düşüncelerini paylaşabileceği sağlıklı ilişkiler kurmaları için bir rehber niteliği taşır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın (2018) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda yer verilen on kök değerden biri olan dostluk, genç bireylerin karakter gelişiminde temel bir unsur olarak görülmektedir. Eğitim süreci içinde bu değerini kazandırılması, öğrencilere karşılıklı anlayış, hoşgörü ve insanî ilişkilerde sorumluluk bilinci kazandırmayı hedefler.

1.2.3. Dürüstlük Değeri

Dürüstlük, bireyin düşünce, söz ve davranışlarında doğruluk ilkesine bağlı kalması; yalan, hile ve aldatmadan uzak bir şekilde hareket etmesidir (TDK 2023). Kur'an-ı Kerim'de "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin." (Ahzâb 70) ayeti kerimesiyle dürüstlüğün, imanının bir gereği olduğu vurgulanmaktadır. Ahlaki bir erdem olan dürüstlük, bireyin hem kendisine hem de çevresine karşı açık, tutarlı ve güvenilir bir tutum sergilemesini gerektirir. Uzunkol ve Ata (2023), dinî ve ahlaki eğitimde temel bir değer olarak kabul edilen dürüstlüğün, bireyin içsel bütünlüğünü korumasına ve sosyal ilişkilerde güven ortamı

oluşturmasına katkı sağladığını belirtmektedir. Bu bağlamda dürüstlük, hem manevi hem de toplumsal yaşamda bireylerin davranışlarını yönlendiren temel bir ilke olarak öne çıkmakta ve bireysel tutarlılık ile toplumsal güvenin teminatı haline gelmektedir.

Demirkaya ve Çal (2018), dürüstlüğü; doğru olma durumu, saf ve namuslu davranışları simgeleyen, bireyin eylem ve davranışlarında tutarlılık ve güven oluşturmasını sağlayan bir değer olarak tanımlar. Bu değer, özellikle Sosyal Bilgiler ders programında açıkça yer almakta ve metaforlar aracılığıyla öğrencilerin anlam dünyasında nasıl konumlandığı araştırmalarla ortaya konmaktadır.

Korkmaz (2015) ise dürüstlüğü, bireyin doğruluk ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalarak yalan, hile ve aldatmadan uzak şekilde hareket etmesini ifade eden ahlaki bir erdem olarak değerlendirmektedir. Aynı çalışmada, dürüstlüğe bağlılığın bireysel gelişimi ve sosyal ilişkilerde sürdürülebilir uyumu desteklediği; böylece dürüstlüğün sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve ahlaki yapının temel taşı haline geldiği ifade edilmektedir.

Bu açıklamalar ışığında dürüstlük, bireyin karakter gelişimini destekleyen ve toplumda güvene dayalı ilişkilerin inşasını mümkün kılan merkezi bir değer olarak görülmektedir. Bu nedenle, bireylerin küçük yaşlardan itibaren dürüstlük ilkesini içselleştirmeleri, etik temellere dayanan sağlıklı bir toplum yapısının oluşumu açısından hayati önem taşımaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi bağlamında ise dürüstlük, bireylere yalnızca doğrulukla hareket etmeyi değil, aynı zamanda Allah’a ve topluma karşı sorumluluk bilinciyle yaşamayı öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle dürüstlük, öğrencilerin ahlaki kimliğinin şekillenmesinde ve değer temelli bir yaşam tarzı geliştirmesinde temel bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda toplumsal barışın ve adaletin tesisinde de anahtar bir değer olarak öne çıkmaktadır.

1.2.4. Öz Denetim Değeri

Türk Dil Kurumu’nun tanımına göre öz denetim, “daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka bir amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması” olarak ifade edilmektedir. Başka bir tanıma göre de öz denetim, kişinin toplum içindeki davranışlarını kontrol etmesi, yani içsel olarak kendini yönetmesidir (TDK 2023). Bu çerçevede öz denetim, bireyin duygu ve düşünce iletisini belli ölçülerde tutma, bireysel hedeflere uygun davranma ve

impulslarına hâkim olma becerisidir. Dolayısıyla psikolojik ve eğitimsel literatürde öz denetim, irade gücü veya otokontrol (iç disiplin) kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Öz denetim birey açısından, duygu ve davranışlarını düzenleyerek hedeflerine kararlı biçimde ilerlemesini sağlar. MEB yayınlarında öz denetim; bireyin dürtülere karşı kendini tutma, zararlı alışkanlıklardan kaçınma ve kendini geliştirme bilincini ifade eden bir özellik olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda öz denetim, bireyin kişisel hedeflerine odaklanma, kendine zarar verici davranışlardan uzak durma ve azimle ilerleme yeteneğini güçlendirir.

Toplumsal açıdan ise öz denetim, bireyin normlara uygun ve sorumlu davranmasını mümkün kılar. Araştırmalarda ve eğitim materyallerinde, öz denetimin temel amacının her türlü aşırıktan kaçınmak ve topluma uyum sağlamak olduğu vurgulanmaktadır. Bu açıdan öz denetim, bireyin duygularını sınırlayarak sosyal çevre içinde kabul görmesini destekler ve toplumsal barışa katkıda bulunur. Dilmaç'a (2009) göre, öz denetim değeri hem bireysel disiplin, sorumluluk ve kendine hâkimiyet gibi kişisel erdemleri içerir, hem de saygı, toplumsal düzen ve uyum gibi sosyal değerlerle doğrudan ilişkili bir kök değer olarak kabul edilir. Bu bağlamda, öz denetim sadece bireyin içsel kontrolünü değil, aynı zamanda sosyal etkileşimlerde dengeyi ve saygıyı da beraberinde getirir. Eğitim yoluyla öz denetimin kazandırılması, bireylerin hem kişisel gelişimlerini destekler hem de toplumun huzuruna katkı sağlar.

Akademik çalışmalarda da öz denetim, eğitim programlarındaki değerler arasında ele alınmıştır. Örneğin Taneri (2022), öz denetim değerinin ilkökul öğretim programlarında yer alan bir “kök değer” olduğunu belirtmiştir. Ağca'ya (2022) göre, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen on kök değer arasında “öz denetim” açıkça yer almaktadır. Bu değerler eğitimi çalışmalarında, öz denetim bireysel özdisiplin ve ahlaki bütünlükle ilişkilendirilmekte; ahlak ve karakter eğitimi literatüründe de öz denetimin erdem eğitiminin temel bileşenlerinden biri olduğu vurgulanmaktadır. Taneri'ye (2022) göre, akademik düzeyde öz denetim, içsel kontrol becerisi olarak tanımlanmakta ve okul öncesinden itibaren değerler eğitiminde işlenen bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler, öz denetimin yalnızca bireysel değil aynı zamanda pedagojik ve toplumsal bir değer olarak da önem taşıdığını göstermektedir. Eğitim programlarında bu değerın erken

yaşlardan itibaren yer alması, bireylerde sorumluluk bilinci ve ahlaki gelişimin temellerini sağlamlaştırmaktadır.

1.2.5. Sabır Değeri

Sabır, hem bireysel yaşamın hem de toplumsal düzenin devamlılığı açısından son derece önemli kök değerlerden biridir. Schnitker ve Emmons’a (2007) göre, sabır; zorluklar, sıkıntılar veya olumsuzluklar karşısında sükûnetini koruma, duygusal tepkileri denetleyerek davranışlarını kontrol altında tutabilme ve hedeflerine ulaşabilmek adına erteleme becerisi gösterebilme yetisi olarak tanımlanır. Türk Dil Kurumu (2023) sabrı, “acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç” şeklinde tanımlayarak, bu değerın Türkçe’deki kültürel ve toplumsal izdüşümünü açıkça ortaya koymaktadır.

Psikolojik literatürde sabır, öz denetimin bir uzantısı olarak ele alınır ve bireyin anlık dürtülerini kontrol etmesini, olumsuz duygularını yönetmesini ve uzun vadeli hedefleri uğruna kısa vadeli arzularından vazgeçebilmesini içerir (Baumeister ve Exline 2000). Sabır, bu yönüyle bireyin iç disiplin kazanmasına, kriz durumlarında dengeli tepkiler verebilmesine ve duygusal olgunluk geliştirmesine katkıda bulunur. Schnitker ve Emmons (2007), sabrı yalnızca pasif bir bekleyiş değil, aktif bir erdem olarak değerlendirir ve kişinin olumsuzlukları olumluya çevirme çabasıyla ilişkilendirir. Sabırlı bireyler, stres ve engeller karşısında daha dirençli olmakta, bu da psikolojik dayanıklılıklarını artırmaktadır (Tangney et al. 2004). Bu açıklamalar, sabrın bireyin ruh sağlığı ve sosyal ilişkileri açısından önemli bir psikolojik beceri olduğunu ortaya koymaktadır. Sabır, bireyin hem kendisiyle barışık olmasını sağlar hem de karşılaştığı zorlukları daha bilinçli ve yapıcı şekilde yönetmesine imkân tanır.

Toplumsal açıdan sabır, sosyal ilişkilerin düzenli ve sağlıklı yürütülmesi açısından temel bir değerdir. İnsan ilişkilerinde sabır, iletişimde saygıyı ve anlayışı artırmakta, öfke, çatışma ve kırgınlıkların önüne geçmektedir. Ulusoy ve Dilmaç’a (2012) göre, özellikle toplumsal farklılıkların bir arada yaşadığı modern toplumlarda sabır; hoşgörü, uzlaş ve toplumsal barışın inşasında kritik bir rol oynar. Dinî literatürde de sabır, oldukça geniş bir yer tutmakta ve “musibete, günah işlememeye ve ibadetleri yapmaya dayanıklı olabilmek” şeklinde tanımlanmaktadır (T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 2013). Bu tanım, sabrın yalnızca dünyevî sıkıntılara katlanmayı

değil, aynı zamanda ahlaki bir öz denetim ve manevi bağlılığı da içerdiğini göstermektedir.

Eğitim bağlamında sabır, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal gelişimleri için kritik bir kök değerdir. Dilmaç'a (2007) göre, özellikle değerler eğitimi sürecinde sabır; sorumluluk, öz denetim, hoşgörü ve sosyal uyum gibi diğer kök değerlerle yakın ilişki içerisinde. Millî Eğitim Bakanlığı (2018), sabrı, bireyin özel yaşamında ve toplumsal yaşamında önemli yansımaları olan bir değer olarak tanımlar. Erden'e (2010) göre, eğitim ortamında sabır değeri; öğrencilerin problem çözme süreçlerinde, grup çalışmalarında, sosyal etkileşimde ve akademik zorluklarla baş etmede önemli bir beceri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda sabır, eğitim sürecinin hem bireysel öğrenme disiplini hem de sosyal etkileşim kalitesi açısından vazgeçilmez bir yapı taşıdır. Eğitim ortamlarında sabır değerinin kazandırılması, öğrencilerin sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal uyumlarını da güçlendirmektedir.

Sabır, yalnızca bireyin kişisel dayanıklılığını ve içsel olgunluğunu güçlendiren bir erdem değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin dengesi ve toplumsal barışın tesisinde de kritik rol oynayan bir kök değerdir. Sabır değeri, modern eğitim sistemlerinin yalnızca bilgi aktarımını değil, karakter ve değer eğitimi de hedefleyen bütüncül yapısının vazgeçilmez unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir (Çelik 2017). Bu çerçevede sabır, bireylerin sosyal yaşamlarında empati, anlayış ve hoşgörü geliştirmelerine zemin hazırlayarak çatışmaların çözümünde yapıcı bir rol üstlenir. Eğitim sistemlerinde sabır değerine verilen önem, bireylerin hem akademik hem de ahlaki gelişiminde uzun vadeli kazanımların önünü açmaktadır.

1.2.6. Saygı Değeri

Saygı, insani ilişkilerin en temel yapı taşlarından biri olarak bireylerin ve toplumların sosyal, kültürel ve ahlaki dokusunu şekillendiren kök değerlerden biridir. Kavramsal olarak saygı, yalnızca başkalarının haklarına, düşüncelerine veya varlığına yönelik olumlu bir tutum olmanın ötesine geçer; aynı zamanda bireyin kendisine ve çevresine karşı geliştirdiği değer verme, sınırları tanıma ve özen gösterme bilincini de içerir (Lickona 1991; Halstead and Taylor 2000). Dolayısıyla saygı, hem bireysel kimlik inşasında hem de toplumsal barışın tesisinde vazgeçilmez bir işlev üstlenir.

Psikoloji literatüründe saygı, bireyin benlik saygısı, öz yeterlik algısı ve sosyal kimlik gelişimi ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Schwartz'a (1992) göre birey, kendisine ve başkalarına duyduğu saygı ölçüsünde sosyal çevresiyle sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurabilmektedir. Bu bağlamda saygı, yalnızca toplumsal bir davranış normu değil, aynı zamanda bireyin ruhsal sağlığını ve psikolojik dayanıklılığını destekleyen bir içsel tutum olarak da değerlendirilmektedir.

Sosyolojik açıdan bakıldığında ise saygı, toplumun norm ve değerlerini muhafaza eden, bireyleri bir arada tutan güçlü bir sosyal bağ niteliği taşır. Toplumsal düzenin sürdürülebilirliği, farklı inanç ve düşüncelerin bir arada var olabilmesi ve kültürel çeşitliliğin zenginlik olarak kabul edilmesi, bireylerin karşılıklı saygı geliştirmesine bağlıdır. Özellikle çok kültürlü toplumlarda saygı, sosyal barış ve demokratik yaşam kültürü için hayati bir öneme sahiptir (MEB 2018). Bu bağlamda, saygı değeri yalnızca bireyler arası ilişkileri değil, aynı zamanda toplumun tüm kesimleri arasındaki anlayış ve hoşgörü kültürünü de güçlendirir. Eğitim sisteminde saygı değerinin kazandırılması, demokratik bilinç ve birlikte yaşama kültürünün inşasında temel bir yapı taşı olarak işlev görmektedir.

Değerler eğitimi kapsamında saygı, öğrencilere kazandırılması hedeflenen en temel değerlerden biri olarak öne çıkar. Millî Eğitim Bakanlığı'na (2018) göre, öğretim programlarında saygı; aile büyüklerine, öğretmenlere, arkadaşlara, farklı din, dil, ırk ve kültürlerle, doğaya ve tüm canlılara yönelik olumlu bir tutum geliştirmek şeklinde tanımlanmakta ve toplumsal bütünleşmenin anahtarı olarak görülmektedir. Kaya'ya (2012) göre ise eğitim süreçlerinde saygı değerinin kazandırılması, yalnızca disiplin sağlamaya yönelik bir amaç taşımakla kalmaz; aynı zamanda öğrencilerin eleştirel düşünme, empati, hoşgörü ve demokratik katılım becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlar. Bu çerçevede, saygı değeri öğrencilerin hem bireysel farkındalıklarını hem de sosyal sorumluluk duygularını geliştiren çok yönlü bir eğitim hedefidir. Öğrencilerde saygı bilincinin yerleşmesi, farklılıklara duyarlı, katılımcı ve barışçıl bireylerin yetişmesine zemin hazırlamaktadır.

Öte yandan saygı, diğer kök değerlerle de sıkı bir ilişki içindedir. Örneğin sorumluluk, adalet, yardımseverlik ve sevgi gibi değerler, ancak saygı zemininde anlam kazanabilir. Bir bireyin başkalarının haklarına saygı göstermediği bir ortamda, adaletin tesisinden veya toplumsal dayanışmadan söz etmek mümkün değildir. Bu durum, saygının hem bireysel hem de toplumsal yaşam için vazgeçilmez bir değer

olduğunu ortaya koymaktadır (Lickona 1991; Schwartz 1992). Bu bağlamda saygı, diğer tüm değerlerin uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlayan bir temel işlevi yerine getirmektedir. Eğitim ortamlarında da bu bütünleyici rolüyle, değerler arası etkileşimi güçlendiren ve öğrencilerde derin bir ahlaki bilinç oluşturan bir araç haline gelmektedir.

Saygı değeri; bireylerin kendi kimliklerini geliştirmeleri, başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurmaları ve demokratik toplum düzeninin güçlenmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. Hem bireysel hem toplumsal düzeyde güven, barış ve iş birliği ortamının inşasında saygı, yalnızca bir erdem değil, aynı zamanda bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla saygının değerler eğitimi süreçlerinde merkezi bir konuma sahip olması, toplumsal barış ve kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi açısından son derece önemlidir.

1.2.7. Sevgi Değeri

Sevgi, insan hayatının temel duygusal dinamiklerinden biri olup, hem bireysel hem toplumsal düzeyde davranışları yönlendiren, ilişkileri biçimlendiren ve sosyal bütünleşmeyi mümkün kılan kök değerlerden biridir. Kaya'ya (2012) göre Türkçe literatürde sevgi, çoğunlukla “insanların birbirine karşı içten, samimi ve olumlu duygular beslemesi; saygı, hoşgörü ve merhametle davranması” şeklinde tanımlanmaktadır. Sevgi, yalnızca bir duygu olarak değil, aynı zamanda bir tutum ve yaşam biçimi olarak bireylerin değer sisteminin merkezinde yer alır. Psikolojik bakış açısından sevgi, bireylerin ruh sağlığı, sosyal uyumu ve benlik saygısı ile doğrudan ilişkilidir. Dilmaç'a (2007) göre özellikle gelişim psikolojisi alanında yapılan araştırmalarda, çocukluk döneminde sevgi dolu bir ortamda yetişen bireylerin daha sağlıklı sosyal ilişkiler kurduğu, empati geliştirdiği ve özgüveni yüksek bireyler olarak topluma katıldığı vurgulanmaktadır. Sevgi, bireyin sosyal yeterlilik düzeyini artırmakta ve aidiyet duygusunu güçlendirmektedir.

Sosyolojik perspektiften sevgi, toplumsal yapının temelini oluşturan sosyal bağların kurulmasında ve korunmasında kritik bir rol üstlenir. Sevgi, bireyleri yalnızca aile veya yakın çevreleriyle sınırlı ilişkilerde değil, daha geniş sosyal yapılar içinde de ortak değerler ve duygular etrafında bir araya getirir. Yıldız'a (2011) göre Türk sosyolojisinde sevgi, toplumsal dayanışmanın ve sosyal bütünleşmenin teminatı olarak görülmekte; toplumsal barış, hoşgörü ve sosyal adalet gibi değerlerle yakından ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede sevgi, bireyler arası ilişkileri güçlendiren bir

duygu olmanın ötesinde, toplumsal yapının istikrarını sağlayan bir değer olarak karşımıza çıkar. Eğitim yoluyla sevgi değerinin kazandırılması ise toplumsal uyumun artırılmasına ve kuşaklar arası değer aktarımının sağlıklı biçimde gerçekleşmesine katkı sunar.

Eğitim bilimleri açısından bakıldığında sevgi, değerler eğitiminin en önemli boyutlarından biridir. Millî Eğitim Bakanlığı (2018) tarafından yayımlanan Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda sevgi; insanların birbirlerine ve tüm canlılara karşı olumlu ve içten bir tutum içinde olması, farklılıklara hoşgörüyle yaklaşması ve toplumsal huzuru sağlaması açısından kritik bir değer olarak tanımlanmaktadır. Eğitim ortamlarında sevgi değerinin kazandırılması, öğrencilerin empati geliştirmelerine, sosyal sorumluluk duygusu taşımalarına ve demokratik bir toplumun bilinçli bireyleri olarak yetişmelerine önemli katkılar sunmaktadır (Dilmaç 2007; Kaya 2012). Bu bağlamda, sevgi değerinin eğitim süreçlerine entegre edilmesi, sadece bireysel gelişimi değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi ve barış kültürünü de destekleyen stratejik bir yaklaşım niteliğindedir.

Sevgi değeri, diğer kök değerlerle sıkı bir ilişki içindedir. Yardımseverlik, saygı, hoşgörü, sorumluluk ve adalet gibi değerlerin içselleştirilmesi, büyük ölçüde sevgi temelinde gerçekleşir. Sevginin olmadığı bir ortamda empati, dayanışma ya da toplumsal barıştan söz etmek güçleşir. Dolayısıyla sevgi, toplumsal ilişkilerin insani boyutunu besleyen, toplumsal çözülmeyi engelleyen ve bireyleri manevi olarak güçlendiren bir değer olarak öne çıkar (Ulusoy ve Dilmaç 2012). Bu nedenle sevgi, yalnızca bireyler arası duygusal bir bağ değil, aynı zamanda diğer kök değerlerin gelişimini mümkün kılan bir toplumsal zemin işlevi görmektedir.

Sevgi değeri, bireyin kimlik gelişiminden toplumsal düzenin sürdürülebilirliğine kadar geniş bir etki alanına sahip kök bir değerdir. Sevgi, bireylerin içsel dünyasında anlam yaratarak onları daha duyarlı, hoşgörülü ve sorumlu bireyler hâline getirirken; toplumsal düzeyde ise sosyal barış, hoşgörü ve dayanışmanın tesisinde kritik bir işlev üstlenmektedir. Bu nedenle sevgi, değerler eğitiminin merkezinde yer almakta ve çağdaş toplumların inşasında vazgeçilmez bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

1.2.8. Sorumluluk Değeri

Sorumluluk, hem bireysel hem de toplumsal yaşamın düzenlenmesinde merkezi bir konuma sahip olan, değerler sisteminin en temel kök değerlerinden biridir. Kaya'ya (2012) göre, kavramsal olarak sorumluluk; bireyin kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenmesi, yerine getirmesi gereken görev ve yükümlülüklerin bilincinde olması ve bunları zamanında, eksiksiz biçimde yapma tutumu olarak tanımlanmaktadır. Ulusoy ve Dilmaç'a (2012) göre ise sorumluluk, bireyin yalnızca kendi yaşamını düzenleyen bir değer değil, aynı zamanda sosyal düzenin ve toplumsal barışın da temel dayanaklarından biridir. Bu bağlamda sorumluluk, bireyin hem kendine hem de çevresine karşı etik bir tutum geliştirmesini sağlar. Ayrıca, toplumsal düzeyde dayanışmayı ve iş birliğini güçlendirerek sürdürülebilir bir sosyal yapı oluşturulmasına katkıda bulunur.

Psikolojik bakış açısından sorumluluk, bireyin iç denetim gücünü ve öz disiplini yansıtan önemli bir kişilik özelliğidir. Araştırmalar, çocukluk ve ergenlik döneminde kazanılan sorumluluk bilincinin, bireylerin özgüvenlerini, öz düzenleme becerilerini ve sosyal uyum düzeylerini artırdığını göstermektedir (Dilmaç 2007). Sorumluluk duygusu gelişmiş bireyler, yalnızca kendi hayatlarını düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda başkalarının hak ve ihtiyaçlarını da gözetir. Bu durum, sosyal ilişkilerin sağlıklı şekilde yürütülmesi için hayati bir önem taşır (Erden 2010). Bu doğrultuda sorumluluk, bireyin empati geliştirmesine ve sosyal farkındalık kazanmasına yardımcı olur. Aynı zamanda, bireyin toplum içinde güvenilir ve saygı duyulan bir kimlik kazanmasına katkı sağlar.

Sosyolojik perspektiften değerlendirildiğinde sorumluluk, toplumsal yapıların işlerliğinde kritik bir role sahiptir. Sosyal rollerin ve statülerin gereklerini yerine getirmek, bireylerin toplumsal hayata aktif katılımlarını mümkün kılar. Yıldız'a (2011) göre Türk sosyolojisinde sorumluluk, toplumun bekası, sosyal düzenin devamlılığı ve ortak yaşam kültürünün sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmez bir değer olarak ele alınmaktadır. Özellikle modern toplumlarda artan bireysellik eğilimleri karşısında sorumluluk değerinin önemi daha da artmakta, toplumsal ilişkilerin çözülmesini engelleyen bir sosyal çimento işlevi görmektedir.

Eğitim bilimleri açısından bakıldığında sorumluluk, değerler eğitimi sürecinin en öncelikli hedeflerinden biridir. Millî Eğitim Bakanlığı'na (2018) göre, sorumluluk; bireyin aile, okul ve toplum hayatındaki görevlerini yerine getirmesi, kendi kararlarının sonuçlarını üstlenmesi ve sosyal düzenin gereklerine uygun davranması

olarak tanımlanmaktadır. Kaya'ya (2012) göre, değerler eğitimi bağlamında sorumluluk yalnızca bireysel başarıyı artırmakla kalmaz, aynı zamanda demokratik toplumların oluşmasına, vatandaşlık bilincinin gelişmesine ve sosyal adaletin tesisine katkıda bulunur. Ulusoy ve Dilmaç'a (2012) göre ise, özellikle eğitim ortamlarında öğrencilere sorumluluk kazandırılması, onların akademik başarıları kadar sosyal-duygusal gelişimlerine de önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle sorumluluk, bireylerin yalnızca kendi yaşamlarını düzenlemelerine değil, toplumsal yapının güçlenmesine de zemin hazırlar. Eğitim süreçlerinde bu değer sistematik ve uygulamalı şekilde kazandırılması, nitelikli ve duyarlı bireylerin yetişmesinde kilit rol oynamaktadır.

Sorumluluk, diğer kök değerlerle de iç içe geçmiş bir yapıdadır. Örneğin adalet, yardımseverlik, saygı ve vatanseverlik gibi değerlerin içselleştirilmesi, sorumluluk bilinci olmadan sürdürülebilir değildir. Birey, hem kendine hem başkalarına karşı sorumluluk duygusu geliştirdiği ölçüde, toplumsal yaşamın gereklerine uygun şekilde hareket eder. Nitekim, sorumluluk duygusunun gelişmediği toplumlarda toplumsal çözülme, hak ihlalleri ve sosyal güvensizlik gibi sorunların yaygınlaştığı görülmektedir (Yıldız 2011). Bu bağlamda, sorumluluk değeri yalnızca bireysel bir tutum değil, aynı zamanda toplumsal bütünlüğün korunmasında işlevsel bir anahtardır.

Sorumluluk değeri, bireyin kendini tanıması, öz denetimini geliştirmesi ve toplumla uyumlu ilişkiler kurabilmesi için kritik bir kök değer olarak öne çıkmaktadır. Sorumluluk, yalnızca bireysel bir erdem değil; aynı zamanda demokratik toplumların, sosyal adaletin ve toplumsal barışın da temel yapı taşlarından biridir. Bu nedenle sorumluluk değerinin eğitim süreçlerinde yalnızca öğretilen bir içerik olarak değil, eğitimin tüm yapısına nüfuz eden bir kültür olarak ele alınması büyük bir önem taşımaktadır.

1.2.9. Vatanseverlik Değeri

Vatanseverlik, kök değerler arasında hem bireysel kimliğin inşasında hem de toplumsal bütünlüğün sağlanmasında kritik bir işlev üstlenen bir değer olarak öne çıkar. Kaya'ya (2012) göre, en yalın hâliyle vatanseverlik; bireyin doğup büyüdüğü topraklara, içinde yaşadığı millete, kültüre, tarihsel mirasa ve değerler sistemine duyduğu derin sevgi, bağlılık ve sorumluluk duygusu olarak tanımlanabilir. Yıldız'a (2011) göre ise bu kavram yalnızca bir duygusal bağlılık değil, aynı zamanda vatana

ve topluma karşı aktif sorumluluk almayı içeren, davranışsal boyutu olan bir değerdir. Bu yönüyle vatanseverlik, bireyin topluma katkı sunma motivasyonunu besleyen ve ortak değerler etrafında kenetlenmesini sağlayan güçlü bir toplumsal bağlayıcıdır.

Toplum bilimsel perspektiften bakıldığında vatanseverlik, bir toplumun ortak kimlik inşasında ve sosyal bağlarının güçlenmesinde son derece etkili bir değerdir. Ulusoy ve Dilmaç'a (2012) göre, vatansever bireyler, ortak amaçlar doğrultusunda hareket etme eğilimindedir ve bu durum sosyal dayanışmayı güçlendirerek toplumda güven ortamını artırır. Özellikle çok kültürlü ve çeşitlilik içeren toplumlarda, farklı gruplar arasındaki bağların korunabilmesi için ortak bir aidiyet duygusuna ihtiyaç vardır. Vatanseverlik, bu ortak aidiyet duygusunun temel kaynaklarından biridir.

Psikolojik açıdan ise vatanseverlik, bireylerin kimlik gelişiminde önemli bir yer tutar. Birey, ait olduğu topluma ve kültüre olan bağını, vatanseverlik değeri üzerinden inşa eder. Erden'e (2010) göre, vatanseverlik yalnızca bilişsel bir bilinç düzeyi değil, aynı zamanda duygusal bir bağlılık ve davranışsal eğilimdir. Bu bağlamda, vatanseverlik, bireyin kendisini toplumsal bir bütünün parçası olarak hissetmesini sağlayan önemli bir psikolojik destek mekanizmasıdır. Eğitim alanında vatanseverlik, değerler eğitimi sürecinin önemli temalarından biridir. Millî Eğitim Bakanlığı (2018), vatanseverliği; bireylerin ülkesinin refahı, bağımsızlığı ve bütünlüğü için sorumluluk hissetmesi, toplumsal barış ve dayanışma için çaba göstermesi biçiminde tanımlamaktadır. Vatanseverlik eğitimi, yalnızca tarihsel bilgi aktarmakla sınırlı değildir; genç kuşakların kendi kültürel kimliklerine sahip çıkmalarını, milli değerlere saygı duymalarını ve toplumsal sorunlara duyarlı olmalarını amaçlar (Kaya 2012). Bu bağlamda vatanseverlik, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklarını içselleştirmelerine katkı sağlar. Ayrıca, öğrencilerin milli bilinç ve aidiyet duygularının gelişmesini destekleyerek toplumsal bütünleşmeyi güçlendirir.

Bu değer, diğer kök değerlerle de güçlü bağlara sahiptir. Örneğin, sorumluluk, adalet, saygı ve yardımseverlik gibi değerler, vatanseverlik duygusu üzerinde şekillenebilir ve vatanseverlik, bu değerlerin toplumsal bağlamda somutlaşmasını sağlar. Vatanını seven birey, toplum yararına çalışmayı, kamu malına zarar vermemeyi, farklı düşünce ve inançlara saygı göstermeyi bir görev bilir. Dolayısıyla vatanseverlik, toplumsal düzenin devamı ve milli birliğin güçlenmesi açısından yalnızca bir duygu değil, aynı zamanda ahlaki bir sorumluluktur (Yıldız 2011). Bu

çerçevede vatanseverlik, bireyin etik davranışlarını yönlendiren ve toplumsal sorumluluk bilincini pekiştiren bir değer olarak işlev görür. Aynı zamanda, diğer kök değerlerle bütünleşerek bireylerin toplumla olan ilişkilerini anlamlı ve yapıcı bir zemine oturtur.

Bununla birlikte, literatürde vatanseverliğin sınırları da tartışma konusudur. Aşırı milliyetçilik ile karıştırılmaması gerektiği özellikle vurgulanır. Çünkü aşırıya kaçan vatanseverlik, toplumsal kutuplaşmalara veya farklı kimliklere yönelik dışlayıcı tutumlara zemin hazırlayabilir (Ulusoy ve Dilmaç 2012). Sağlıklı bir vatanseverlik anlayışı ise kapsayıcı, hoşgörülü ve demokratik değerlerle uyumludur. Bu nedenle eğitim süreçlerinde vatanseverlik, evrensel insan hakları, barış, adalet ve hoşgörü değerleriyle dengeli biçimde ele alınmalıdır.

Vatanseverlik, bireyin ülkesine, toplumuna ve ortak değerlerine duyduğu sevgi ve bağlılığın ötesinde, toplumsal sorumluluk bilinciyle şekillenen kapsamlı bir kök değerdir. Bu değer, hem bireyin kimlik inşasında derin bir yer tutar, hem de toplumsal barışın, dayanışmanın ve ortak yaşam kültürünün sürdürülebilirliği açısından hayati bir öneme sahiptir. Dolayısıyla vatanseverlik, değerler eğitiminin vazgeçilmez bileşenlerinden biri olarak çağdaş eğitim sistemlerinin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.

1.2.10. Yardımseverlik Değeri

Yardımseverlik, bireylerin toplumsal yaşam içerisindeki ilişkilerini şekillendiren ve sosyal dayanışmayı güçlendiren temel insani değerlerden biridir. Kaya'ya (2012) göre, yardımseverlik; bir çıkar ya da karşılık beklemezsizin, başkalarının ihtiyaçlarını gözetmek, onlara maddi ya da manevi destek sağlamak, sıkıntılarını hafifletmek için gösterilen istekli çabalar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Erden'e (2010) göre ise yardımseverlik, yalnızca bireysel bir tutum değil, toplumsal yaşamın huzur ve düzenine katkı sunan sosyal bir sorumluluk olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda yardımseverlik, bireylerin vicdani ve ahlaki gelişimini desteklerken, aynı zamanda toplumda güven ve empati duygularının pekişmesine de katkı sağlar. Dolayısıyla, yardımseverlik eğitimi, sosyal bütünleşmenin sağlanmasında ve bireylerin toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmelerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Toplumsal düzeyde yardımseverlik, dayanışma ve sosyal adalet ilkeleriyle doğrudan bağlantılıdır. Yıldız'a (2011) göre yardımseverlik, toplumdaki sosyal dengenin korunmasına, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin hafifletilmesine ve toplumsal güvenin tesisine katkıda bulunan önemli bir sosyal değer olarak görülmektedir. Toplumsal yaşamda özellikle kriz, afet veya yoksulluk gibi olağanüstü durumlarda yardımseverlik, toplumsal bağları güçlendirir ve toplumun birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirir.

Psikolojik açıdan yardımseverlik, bireyin empati kapasitesi, vicdan gelişimi ve içsel doyum duygusu ile yakından ilişkilidir. Dilmaç'a (2007) göre, yardımsever davranışlarda bulunan bireyler daha yüksek yaşam memnuniyetine ve ruhsal iyi oluş düzeyine sahiptir. Ulusoy ve Dilmaç'a (2012) göre ise yardım etmek, yalnızca yardım edilen kişi üzerinde değil, yardım eden birey üzerinde de olumlu etkiler yaratır; kişinin kendini değerli hissetmesine, sosyal ilişkilerinde güçlenmesine ve toplumsal sorumluluk bilincinin gelişmesine zemin hazırlar. Bu çerçevede yardımseverlik, bireyin psikolojik esenliğini destekleyen ve öznel mutluluğunu artıran bir değer olarak öne çıkar. Eğitim ortamlarında bu değerın kazandırılması, hem bireysel gelişimi hem de toplumsal bağlılığı güçlendirme açısından son derece kıymetlidir.

Eğitim alanında yardımseverlik, değerler eğitiminin önemli başlıklarından biridir. Millî Eğitim Bakanlığı (2018), yardımseverlik değerini, öğrencilerin başkalarının ihtiyaçlarını fark etmeleri, gönüllü olarak yardım etmeleri ve toplumsal dayanışma kültürünü geliştirmeleri şeklinde tanımlamaktadır. Eğitsel süreçlerde yardımseverlik, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını değil, aynı zamanda sosyal sorumluluk bilinci, empati ve toplumsal duyarlılık geliştirmelerini de hedefler (Kaya 2012). Özellikle grup çalışmaları, sosyal sorumluluk projeleri ve toplumsal hizmet uygulamaları gibi etkinlikler, öğrencilerde yardımseverlik davranışlarını pekiştirmede önemli araçlardır.

Yardımseverlik, diğer değerlerle de güçlü ilişkiler içindedir. Özellikle sevgi, saygı, adalet ve sorumluluk değerleri, yardımseverliğin beslendiği ahlaki zemini oluşturur. Yardımseverlik, bireylerin yalnızca kendi çıkarlarına odaklanmadığı, toplumsal yararı öncelediği bir değer anlayışını temsil eder. Dolayısıyla yardımseverlik, toplumda sosyal bütünlüğü artıran, toplumsal çatışmaları azaltan ve bireyler arası güveni pekiştiren bir işlev görür (Yıldız 2011). Bununla birlikte, literatürde dikkat çekilen bir diğer husus, yardımseverliğin bilinçli ve dengeli şekilde

öğretilmesi gerekliliğidir. Çünkü aşırı yardımseverlik, bireylerin kendi sınırlarını ihmal etmelerine ve istismara açık hâle gelmelerine yol açabilir (Erden 2010). Bu nedenle eğitim süreçlerinde yardımseverlik değeri, kişisel sınır bilinci ve sorumluluk dengesiyle birlikte ele alınmalıdır.

Yardımseverlik, bireylerin empati kapasitesini ve sosyal sorumluluk bilincini artıran, toplumsal düzeni güçlendiren ve insan ilişkilerine insani bir derinlik katan temel bir kök değerdir. Yardımseverlik eğitiminin yalnızca bireysel fayda ekseninde değil, toplumsal barış, adalet ve dayanışma perspektifinden ele alınması, çağdaş toplumların en önemli hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Konu İle İlgili Araştırmalar

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi öğretim programları ve ders kitapları ile ilgili olarak, ülkemizde bu alanı farklı yönlerden ele alan çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, DKAB derslerinin içerik yapısından değerler eğitime, kullanılan öğretim yöntemlerinden öğrenci kazanımlarına kadar geniş bir yelpazede önemli veriler sunmaktadır. Özellikle kök değerlerin öğretim programlarında ve ders kitaplarında nasıl işlendiğine dair araştırmalar, değerler eğitimi alanına önemli katkılar sağlamaktadır. Bunun yanında, benzer alanlarda yürütülen çalışmalar da kök değerlerin farklı disiplinlerdeki yansımalarını ortaya koymakta ve alana zengin bir perspektif kazandırmaktadır.

Bu bağlamda hazırlanan çalışmamızda da yalnızca tek bir kaynağa bağlı kalınmamış, literatürdeki çeşitli akademik araştırmalardan, tezlerden ve makalelerden yararlanılmıştır. Böylece hem öğretim programlarının hem de ders kitaplarının kök değerler açısından değerlendirilmesinde çok yönlü ve kapsamlı bir bakış açısı geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, benzer temalara odaklanan farklı disiplinlerdeki çalışmaların da incelemeye dâhil edilmesiyle, kök değerlerin eğitimdeki yerinin daha bütüncül bir çerçevede ele alınmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda yürütülen bazı önemli tez çalışmaları aşağıda özetlenmiştir

Bozbyık (2024) tarafından hazırlanan “*Âşık Ruhsatî'nin Şiirlerinde Geçen Kök Değerlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*” başlıklı tezde, Âşık Ruhsatî'nin şiirlerinde yer alan kök değerlerin tespit edilmesi ve bu değerlerin değerler eğitimi bağlamındaki katkıları ele alınmıştır. Çalışmada içerik analizi yöntemiyle şiirlerde en çok vurgulanan kök değerlerin dürüstlük, sevgi, vatanseverlik

ve sabır olduğu belirlenmiş, bu değerlerin eğitimde nasıl kullanılabileceğine ilişkin öneriler sunulmuştur.

Ağca (2023), “*Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Yer Alan Hikâyelerin Kök Değerlerin Öğretiminde Kullanımı*” başlıklı tezinde, Mesnevî'deki hikâyelerin eğitimde kök değerleri öğretmede araç olarak kullanılabilirliğini incelemiştir. Araştırmada özellikle hoşgörü, sabır, sevgi ve adalet değerlerinin ön planda olduğu; Mevlânâ'nın hikâyelerinin öğrencilerin değer kazanımlarını destekleyebilecek nitelikte olduğu vurgulanmıştır.

Arlı (2022) tarafından yürütölen “*Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatında Yer Alan Kök Değerler Açısından Harfler Köyü Çizgi Filminin İncelenmesi*” adlı tezde, Harfler Köyü adlı çizgi filmin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kök değerler bağlamında içerik analizi yapılmıştır. Araştırma, özellikle sorumluluk, yardımlaşma ve saygı gibi değerlerin çizgi filmde sıkça yer aldığını, ancak bazı değerlerin yeterince işlenmediğini ortaya koymuştur.

Sürücü (2022), “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi (4-8. Sınıflar)*” başlıklı tezinde, ilköğretim düzeyindeki DKAB program ve kitaplarını kök değerler açısından incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, öğretim programında kök değerlerin önemli bir yer tuttuğu, ancak ders kitaplarında bazı değerlerin yüzeysel işlendiği, özellikle çağdaş örneklerin eksik olduğu belirlenmiştir.

Demir (2019) tarafından yazılan “*Değerler Eğitimi Açısından Necip Fazıl Kısakürek'e Ait 'Çile' Adlı Eserde Kök Değerlerin İncelenmesi*” başlıklı tezde, Necip Fazıl'ın Çile isimli eserindeki kök değerlerin tespiti ve değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Eserde özellikle inanç, sabır, adalet, dürüstlük ve özgürlük gibi değerlerin öne çıktığı, bu değerlerin öğrencilere aktarımında edebiyatın önemli bir araç olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Arslantaş (2023), “*Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Mevlid-i Nebi'ye Yönelik Yayınlarında Kök Değerlerin İncelenmesi*” adlı tezinde, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan Mevlid-i Nebi etkinlik materyallerini analiz etmiştir. Araştırmada sevgi, kardeşlik, sabır ve dürüstlük gibi değerlerin sıkça işlendiği, ancak bazı değerlerin toplumsal güncellik açısından daha kapsamlı ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

Bu çalışmaların ortak noktası, kök değerlerin gerek klasik edebiyat eserlerinde gerekse modern medya ürünlerinde ve ders kitaplarında yoğun biçimde yer aldığı, ancak değerlerin eğitimde aktarımında zaman zaman güncellik, somut örnekler ve pedagojik derinlik açısından eksiklikler olduğudur. Kök değerlerin öğrencilerin hayatına daha etkili şekilde taşınabilmesi için gerek yazılı gerekse görsel materyallerin pedagojik olarak güçlendirilmesi, ağdaş sorunlarla ilişkilendirilmesi ve ğrenci merkezli yöntemlerle sunulması literatürde sıkça önerilen bir husus olarak öne çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

2. ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PRORAMI VE DERS KİTAPLARININ KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı ile ilgili genel bilgiler verilerek, 9–12. sınıf düzeyindeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı ile ders kitaplarında yer alan kök değerlerin görünürlüğü ve içeriği analiz edilerek, değerler eğitimi açısından kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır.

2.1. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile İlgili Genel Bilgiler

Her eğitim sisteminin, kendi toplumunun beklentilerine, kültürel değerlerine ve ideallerine uygun bir insan profili yetiştirme hedefi bulunmaktadır. Bu hedef, hem eğitimin biçimsel yapısını hem de içerik boyutunu derinden etkilemekte ve o ülkenin millî eğitim politikalarının temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Nitekim eğitim, modern dünyada bireylerin yalnızca bilgi kazanmasını değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, sorgulama, araştırma ve problem çözme gibi üst düzey zihinsel beceriler geliştirmesini amaçlayan, toplumsal değişimi ve ilerlemeyi sağlayan en önemli araçlardan biri olarak kabul edilmektedir (Tetik 2018; MEB 2018). Bu bağlamda, bir ülkenin eğitim politikalarının şekillendirilmesinde toplumsal ve kültürel değerler büyük bir rol oynamakta; eğitim sistemleri, toplumsal değerlerin genç kuşaklara aktarılmasında stratejik bir görev üstlenmektedir (Dilmaç 2007; Kaya 2012). Türkiye özelinde bakıldığında ise Millî Eğitim Temel Kanunu ve eğitim programlarında, çağdaş, demokratik, sorumluluk sahibi ve değerlerine bağlı bireyler yetiştirme hedefi açıkça vurgulanmakta; bu hedeflere ulaşmada özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin önemli katkılar sağlayacağı belirtilmektedir (Yıldız 2011; Tetik 2018). Söz konusu ders, yalnızca dinî bilgi kazandırmayı değil, aynı zamanda ahlaki değerler, toplumsal sorumluluk ve kültürel kimlik bilincini geliştirmeyi hedefleyerek, millî eğitimin yetiştirmeyi arzuladığı birey profilinin oluşumuna anlamlı bir katkıda bulunmaktadır (MEB 2018).

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı, bireyin dinî ve ahlaki gelişimini desteklemeyi; hoşgörü, farklılıklara saygı, empati, vicdan, sorumluluk gibi insani değerlere dayalı bir anlayışla birey yetiştirmeyi esas alır. Program, öğrencilerin farklı inanç ve kültürleri tanımalarını, düşünsel sorgulama becerilerini geliştirmelerini ve manevi yönlerini güçlendirmelerini hedefleyen çok yönlü bir eğitim anlayışına sahiptir. Bu yaklaşım, dinin insan ve toplum hayatındaki yerini kavratmakla birlikte, bireyin etik kararlar verebilmesini destekleyen bir değer eğitimi temeli üzerine inşa edilmiştir.

Programın temel amacı; öğrencilerin İslam dinine dair temel bilgi, tutum ve değerleri kazanmasını sağlamak, bununla birlikte dinî ve ahlaki konulara karşı bilinçli, duyarlı ve saygılı bireyler olmalarını desteklemektir. Ayrıca farklı inançlara hoşgörü ile yaklaşan, dinî çoğulculuk ve kültürel çeşitliliğe açık bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir. Bu çerçevede; öğrencilerin adalet, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik gibi kök değerleri benimsemeleri amaçlanmaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, bireyin sadece bilgi düzeyinde değil; ahlaki ve duygusal yönlerinin gelişiminde de önemli bir rol oynar. Bu ders aracılığıyla öğrencilere, yaşadıkları toplumun dini ve kültürel değerleri tanıtılırken aynı zamanda evrensel ahlaki ilkelerin kazandırılması hedeflenir. Günümüz dünyasında, değer erozyonunun yaşandığı bir dönemde, bu dersin bireylere içsel denge, toplumsal sorumluluk ve etik bilinç kazandırması bakımından taşıdığı önem artmaktadır.

Program; 9. sınıftan 12. sınıfa kadar, öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun biçimde düzenlenmiş kazanımlar içermektedir. İslam dini temelinde iman, ibadet, ahlak ve Hz. Muhammed'in örnekliği gibi temalarla birlikte, diğer inanç sistemlerine de yer verilerek çok kültürlü bir perspektif sunulmaktadır. Aynı zamanda program, değerler eğitimi boyutuyla da yapılandırılmış olup, on temel kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) öğrencilere kazandırılmasına yönelik içerikler barındırmaktadır.

2.2. Öğretim Kademelerine Göre Kök Değerler

Bu bölümde, ortaöğretim DKAB dersi öğretim programı ile 9-12. sınıf ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) çerçevesinde incelenecektir. Söz konusu kök değerlerin, öğretim

programında hangi alanlarda ve ne kadar yer verildiği, ders kitaplarında ise hangi bağlamlarda sunulduğu analiz edilerek değerler eğitimi açısından kapsamlı bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

2.2.1. 9. Sınıf Ünitelerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde, ortaöğretim DKAB dersi öğretim programında yer alan üniteler esas alınarak, 9. sınıf DKAB dersine ait üniteler ve bu ünitelerde yer alan konular, kök değerler bağlamında incelenecektir.

2.2.1.1.9. Sınıf “Allah-İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

9. sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan birinci ünite, insanın yaratılışı, doğası, anlam arayışı ve ibadet yönü gibi temel kavramları ele alarak öğrencilerin insan olmanın anlamına dair derinlemesine düşüncelerini amaçlamaktadır. Bu kapsamda, ünite dört ana başlık altında yapılandırılmıştır: “İnsan ve İnsanın Yaratılışı”, “Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan”, “İbadet ve Dua Eden Bir Varlık Olarak İnsan” ve “Kur’an’dan Mesajlar”. Ünitenin ilk konusu olan “İnsan ve İnsanın Yaratılışı”, insanın varoluş süreci, yaratılış amacı ve fitratı hakkında Kur’an-ı Kerim ve hadislerden hareketle bilgi sunmakta; insanın diğer varlıklardan farklı olarak akıl, irade ve sorumluluk gibi niteliklerle donatıldığı vurgulanmaktadır. “Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan” başlıklı ikinci konu, insanın hakikat arayışı, düşünme yetisi ve doğru ile yanlış ayırt etme kapasitesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bölümde aynı zamanda bireyin yaşam boyu süren ahlaki ve manevi yolculuğuna da değinilmektedir. “İbadet ve Dua Eden Bir Varlık Olarak İnsan” konusu, insanın dini duyguları, yaratıcıya yönelişi ve ibadet ihtiyacı çerçevesinde ele alınmakta; ibadet ve duanın bireysel ve toplumsal hayat üzerindeki etkileri açıklanmaktadır. Son olarak, “Kur’an’dan Mesajlar” başlıklı bölümde, insanın yaratılışı ve ibadet anlayışıyla ilgili ayetler üzerinden Kur’an’ın sunduğu temel mesajlar analiz edilmekte ve öğrencilerin bu mesajlar ışığında değer temelli bir bakış açısı geliştirmeleri hedeflenmektedir. 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında 1.ünite içerisinde yer verilen konuların, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine uygun olarak; sorgulama, eleştirel düşünme, bilgi okuryazarlığı, yansıtma ve kendine uyarılama, iletişim kurma ve özetleme gibi çeşitli bilişsel ve duyuşsal becerileri geliştirmeyi hedeflediği görülmektedir. Konular, farklı etkinliklerle desteklenerek öğrencilerin derse aktif katılımları sağlanmakta; ayrıca

Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve hadis-i şeriflerle dini referanslar verilerek öğrenmenin derinleştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

9. sınıf DKAB dersi, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya başlanan öğretim programı çerçevesinde, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne uygun olarak tasarlanmıştır. Bu programda öğrencilerin bireysel ve zihinsel gelişimlerini destekleyen, eleştirel düşünme, sorgulama, yorumlama ve değer temelli öğrenmeyi merkeze alan bir yaklaşım benimsenmiştir (MEB 2024). Program kapsamında yer alan 1. ünite, öğrencilerin insanın yaratılışı, bilgi arayışı, ibadet ve dua yoluyla Allah ile kurduğu ilişkiyi anlamlandırmalarına yönelik çeşitli kazanımlar içermektedir. Bu üniteye yer alan kazanımlar;

9.1.1. “a) İnsanın yaratılışı ve özellikleriyle ilgili merak ettiklerini tanımlar.”, “b) İnsanın yaratılışı ve özelliklerine ilişkin sorular geliştirir.”, “c) İslam'ın temel kaynaklarından (Kur'an ve hadis) ilgili bilgileri araştırır ve toplar.”, “ç) Elde ettiği bilgileri analiz eder ve değerlendirir.”, “d) Topladığı bilgiler doğrultusunda çıkarımlarda bulunur.”. 9.1.2. “a) İnsanın hakikate ulaşma sürecinde vahiy ve peygamberlere olan ihtiyacını fark eder.”, “b) Vahyin ve peygamberliğin gönderiliş amacı üzerine akıl yürütür.”, “c) Bu akıl yürütmeler sonucunda ulaştığı çıkarımları ifade eder.” 9.1.3.”a) Kendi ibadet ve dua deneyimlerini gözden geçirir.”, “b) Bu deneyimlere dayanarak çıkarımlarda bulunur.”, “c) Yaptığı çıkarımları değerlendirerek anlamlandırır.”. 9.1.4. “a) Ayetlerde yer alan mesajlarla ilgili çözümlemeler yapar.”, b) Ayetlerde geçen konuları sınıflandırır”, “c) Ayetlerde verilen mesajları açıklar ve özetler.” şeklinde olduğunu görmekteyiz.

Ünite kapsamında ele alınan konular içerisinde yer alan kök değerler, aşağıda verilen Tablo 1.'de nitel içerik analizi yöntemiyle tespit edilerek tablo hâlinde sunulacak ve bu değerlerin ders kitabında ne ölçüde yer aldığı niceliksel olarak analiz edilecektir. Bu analizle, kök değerlerin öğretim programındaki yeriyle ders kitabındaki yansımaları karşılaştırmalı biçimde değerlendirilecektir.

Tablo 1. 9. Sınıf “Allah-İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	1.Ünite Konuları (f)	Toplam
--------------	----------------------	--------

	İnsan ve İnsanın Yaratılışı	Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan	İbadet ve Dua Eden Bir Varlık Olarak İnsan	Kur’ an’ dan Mesajlar	
Adalet	2	3	1	-	6
Dostluk	-	-	-	-	-
Dürüstlük	-	-	1	-	1
Öz Denetim	-	-	-	1	1
Sabır	-	2	2	-	4
Saygı	2	2	2	2	8
Sevgi	-	-	2	1	3
Sorumluluk	6	9	2	2	19
Vatanseverlik	-	-	-	-	-
Yardımseverlik	-	-	1	-	1
TOPLAM	10	16	11	6	43

Tablo 1. incelendiğinde, “İnsan ve Yaratılışı” konusunda adalet (2 kez), saygı (2 kez) ve sorumluluk (6 kez) kök değerlerine doğrudan yer verildiği; diğer kök değerlere ise yer verilmediği görülmektedir. Bu bağlamda, söz konusu konuda en fazla sorumluluk değerine vurgu yapıldığı ifade edilebilir. “Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan” başlığında ise adalet (3 kez), sabır (2 kez), saygı (2 kez) ve sorumluluk (9 kez) değerlerine yer verildiği; diğer kök değerlerin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu konuda da sorumluluk değerinin ön planda olduğu dikkat çekmektedir. “İbadet ve Dua Eden Bir Varlık Olarak İnsan” temasında ise adalet (1 kez), dürüstlük (1 kez), sabır (2 kez), saygı (2 kez), sevgi (2 kez) ve yardımseverlik (1 kez) değerlerine yer verildiği; buna karşılık özdenetim, vatanseverlik ve dostluk gibi kök değerlere yer verilmediği görülmektedir. “Kur’an’dan Mesajlar” başlığı altında ise özdenetim (1 kez), saygı (2 kez), sevgi (1 kez) ve sorumluluk (2 kez) değerlerine yer verildiği, diğer kök değerlere ise değinilmediği tespit edilmiştir.

9.sınıf DKAB ders kitabında 1. ünitesinde yer alan konular incelendiğinde, kök değerlerin genel dağılımı açısından şu bulgular elde edilmiştir: “İnsan ve Yaratılış” konusunda kök değerlere toplam 10 kez, “Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan” konusunda toplam 16 kez, “İbadet ve Dua Eden Bir Varlık Olarak İnsan” konusunda toplam 11 kez ve “Kur’an’dan Mesajlar” konusunda ise toplam 6 kez kök değer vurgusuna yer verildiği tespit edilmiştir. Bu verilere göre kök değerlerin yoğun olarak “Doğruyu Arayan Bir Varlık Olarak İnsan” konusunda yer verildiği görülmektedir.

1.Ünite kapsamında kök değerlere yer verilme durumu incelendiğinde şu bulgulara ulaşılmıştır; 'sorumluluk' değerine toplam 19 kez yer verildiği tespit edilmiştir. Buna karşın, 'dürüstlük' ve 'öz denetim' değerlerine yalnızca birer kez atıfta bulunulmuş, 'vatanseverlik' ve 'dostluk' değerlerine ise hiç yer verilmediği gözlemlenmiştir.

9.Sınıf DKAB dersi öğretim programı incelendiğinde, 1. ünite olan “Allah-İnsan İlişkisi” başlığı altında yer alan değerler bölümünde yalnızca ‘sabır’ ve ‘sorumluluk’ değerlerine yer verildiği, diğer kök değerlere ise yer verilmediği tespit edilmiştir.

2.2.1.2.9.Sınıf “İslam’da İnanç Esasları” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

9. Sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan ikinci ünite, “İslam’da İman Esasları” başlığını taşımaktadır. Bu ünite, öğrencilerin İslam inanç sistemini temel kavram ve ilkeleriyle tanımalarını, iman esaslarını doğru bir şekilde kavramalarını ve bu esasların bireysel ve toplumsal hayattaki yansımalarını anlayabilmelerini hedeflemektedir. Ünite kapsamında dört temel konuya yer verilmektedir: “İman ve İmanın Mahiyeti”, “İslam’da İman Esasları”, “İmanın Bireye ve Topluma Kazandırdıkları” ve “Kur’an’dan Mesajlar”. Ünitenin ilk konusu olan “İman ve İmanın Mahiyeti”, imanın tanımı, anlamı ve bireyin hayatındaki yeri ile ilgili temel bilgileri içermektedir. Bu bölümde ayrıca imanın akıl, irade ve kalp ile olan ilişkisi ele alınmakta, bireyin inanç dünyasının nasıl şekillendiği açıklanmaktadır. “İslam’da İman Esasları” başlıklı ikinci konuda ise, İslam inancının temelini oluşturan altı iman esasına (Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere iman) yer verilmekte, bu esasların her biri ayrı ayrı ele alınarak öğrencilerin temel dini bilgilerle donatılması amaçlanmaktadır. “İmanın

Bireye ve Topluma Kazandırdıkları” başlığı altında, iman olgusunun bireyde oluşturduğu ahlaki, psikolojik ve davranışsal etkiler ile toplumda meydana getirdiği olumlu yansımalar üzerinde durulmaktadır. Bu sayede öğrencilerin, inanç ile davranış arasında kuramsal ve pratik bir bağ kurmaları sağlanmaktadır. Son olarak, “Kur’an’dan Mesajlar” başlıklı bölümde, iman esaslarına dair ayetlerin içerikleri analiz edilmekte, Kur’an-ı Kerim’in inanç sistemine yönelik sunduğu temel mesajlar incelenmektedir.

9. sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan ikinci ünite, ‘İslam’da İman Esasları’ başlığı altında yapılandırılmış olup, bu ünitenin öğrenme kazanımları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

"DKAB.9.2.1. İman ve imanın mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilme; a) İman ve imanın mahiyetiyle ilgili merak ettiği konuları tanımlar. b) İman ve imanın mahiyetini anlayabilmek için sorular sorar. c) İman ve imanın mahiyeti hakkında bilgi toplar. ç) İman ve imanın mahiyeti hakkında toplanan bilgileri değerlendirir. d) İman ve imanın mahiyeti hakkında toplanan bilgiler üzerinde çıkarım yapar. DKAB.9.2.2. İslam’ın iman esaslarını ayet ve hadisler bağlamında özetleyebilme; a) Ayet ve hadislerden hareketle İslam’ın iman esaslarına ilişkin çözümleme yapar. b) Ayet ve hadislerden hareketle iman esaslarını sınıflandırır. c) Ayet ve hadislerden hareketle iman esaslarını açıklar. DKAB.9.2.3. İmanın bireye ve topluma kazandırdıklarını yansıtabilme; a) İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları ile ilgili izlenim veya deneyimlerini gözden geçirir. b) İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları ile ilgili izlenim ve deneyimlerine dayalı çıkarımlar yapar. c) İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları ile ilgili ulaştığı çıkarımları değerlendirir. DKAB.9.2.4. Bakara suresinin 177. ayetindeki mesajları özetleyebilme; a) Ayette verilen mesajlarla ilgili çözümleme yapar. b) Ayette geçen konuları sınıflandırır. c) Ayette verilen mesajları açıklar." şeklinde yer verildiğini görmekteyiz (MEB, 2024).

2. Ünite kapsamında ele alınan konulardaki kök değerler, Tablo 2.’de nitel içerik analizi yöntemiyle belirlenerek tablo hâlinde sunulacak ve bu değerlerin ders kitabında ne ölçüde yer aldığı nicel olarak incelenecektir. Elde edilen veriler, öğretim programındaki kök değerlerle karşılaştırılarak değerlendirilecektir.

Tablo 2. 9. Sınıf “İslam’da İman Esasları” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	2.Ünite Konuları (f)	Toplam
--------------	----------------------	--------

	İman ve İmanın Mahiyeti	İslam’da İman Esasları	İmanın Bireye ve Topluma Kazandırdıkları	Kur’ an’ dan Mesajlar	
Adalet	1	1	2	-	3
Dostluk	1	-	-	-	1
Dürüstlük	2	2	3	5	12
Öz Denetim	-	2	-	-	2
Sabır	2	-	4	4	10
Saygı	3	2	5	-	10
Sevgi	2	3	-	-	5
Sorumluluk	4	4	-	-	8
Vatanseverlik	-	-	-	-	0
Yardımseverlik	1	-	6	3	10
TOPLAM	16	14	20	12	62

Tablo 2. incelendiğinde, “İslam’da İman Esasları” ünitesini oluşturan alt konuların kök değerler açısından dağılımı şu şekilde tespit edilmiştir:

“İman ve İmanın Mahiyeti” başlığında sorumluluk (4 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sabır (2 kez), dürüstlük (2 kez), adalet (1 kez), dostluk (1 kez) ve yardımseverlik (1 kez) değerlerine atıf yapılmakla birlikte, öz denetim ve vatanseverlik değerlerine yer verilmediği belirlenmiştir. Bu konuda, kök değerlerin büyük bir kısmına yer verildiği ve özellikle sorumluluk değerine önemli ölçüde vurgu yapıldığı söylenebilir. “İslam’da İman Esasları” konusu kapsamında ise sorumluluk (4 kez), sevgi (3 kez), saygı (2 kez), öz denetim (2 kez), dürüstlük (2 kez) ve adalet (1 kez) değerleri vurgulanırken; dostluk, sabır, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerine atıf yapılmadığı görülmüştür. “İman’ın Bireye ve Topluma Kazandırdıkları” başlığında yardımseverlik (6 kez), saygı (5 kez), sabır (4 kez), dürüstlük (3 kez) ve adalet (2 kez) değerlerine yer verilirken, dostluk, öz denetim, sevgi, vatanseverlik ve sorumluluk değerlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Son

olarak, “Kur’an’dan Mesajlar” kapsamında ise yalnızca dürüstlük (5 kez), sabır (4 kez) ve yardımseverlik (3 kez) kök değerlerine atıf yapılmış, diğer kök değerlere yer verilmediği saptanmıştır.

9.Sınıf DKAB ders kitabının 2. ünitesinde yer alan konular konu bazında incelendiğinde, kök değerlerin genel dağılımına ilişkin aşağıdaki bulgular elde edilmiştir: “İman ve Mahiyeti” konusunda kök değerlere toplam 16 kez, “İslam’da İman Esasları” konusunda 14 kez, “İman’ın Bireye ve Topluma Kazandırdıkları” konusunda 20 kez ve “Kur’an’dan Mesajlar” konusunda ise 12 kez kök değer vurgusuna yer verildiği belirlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda, kök değerlere en fazla yer verilen konunun “İman’ın Bireye ve Topluma Kazandırdıkları”, en az yer verilen konunun ise “Kur’an’dan Mesajlar” olduğu tespit edilmiştir.

2.Ünite kapsamında kök değerlere yer verilme durumu incelendiğinde, “dürüstlük” değerine toplam 12 kez, “sabır”, “saygı” ve “yardımseverlik” değerlerine ise 10’ar kez yer verildiği tespit edilmiştir. Buna karşılık, “dostluk” değerine yalnızca 1 kez, “öz denetim” değerine 2 kez ve “adalet” değerine ise 3 kez atıfta bulunulduğu belirlenmiştir. “Vatanseverlik” değerine ise ilgili üniteye hiç yer verilmediği gözlemlenmiştir.

9.sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan "İslam’da İnanç Esasları" adlı 2. ünitenin incelenmesi sonucunda, bu üniteye “duyarlılık” ve “yardımseverlik” değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir.

2.2.1.3.9. Sınıf “İslam’da İbadetler” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

9. Sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan üçüncü ünite “İslam’da İbadetler” başlığını taşımaktadır. Bu ünite, öğrencilerin ibadet kavramını çok yönlü biçimde kavrayabilmeleri amacıyla şu dört temel konuyu içermektedir: “İslam’da İbadetin Kapsamı”, “İslam’da Temel İbadetler”, “İnsan ve İbadet” ile “Kur’an’dan Mesajlar”. Ünitenin ilk bölümünde, ibadetin anlamı, kapsamı ve bireysel/toplumsal hayattaki yeri ele alınmakta; ibadetlerin yalnızca ritüel boyutla sınırlı olmadığı, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal sorumlulukları da kapsadığı vurgulanmaktadır. “İslam’da Temel İbadetler” başlığında, İslam dininde yer alan farz ibadetler sınıflandırılarak açıklanmakta; öğrencilerin bu ibadetleri nitelikleri ve hikmetleriyle birlikte anlamaları hedeflenmektedir. “İnsan ve İbadet” konusunda ise bireyin ibadetle kurduğu anlam ilişkisi ele alınarak ibadetin ruhsal, ahlaki ve davranışsal

yansımaları üzerinde durulmaktadır. Son olarak “Kur’an’dan Mesajlar” bölümünde ise, ibadet kavramı ile ilgili ayetler analiz edilerek ibadetlerin Kur’anî temelleri öğrencilerle paylaşılmaktadır.

“İslam’da İbadetler” başlıklı 9. sınıf DKAB dersi öğretim programının 3.ünitesinde, öğrencilere kazandırılması hedeflenen öğrenme kazanımları aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır:

“DKAB.9.3.1. İslam’da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında bilgi toplayabilme; a) İslam’da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında bilgiye ulaşmak amacıyla kullanılabilecek kaynakları araştırır. b) Elde ettiği kaynaklardan faydalanarak İslam’da ibadet ve ibadetin temel ilkelerine ilişkin bilgiler toplar. c) Ulaştığı bilgileri temel dini kaynaklar doğrultusunda değerlendirerek doğrular. ç) Elde ettiği bilgileri sistematik şekilde kaydeder. DKAB.9.3.2. İslam’da temel ibadetleri sınıflandırabilme; a) Dinin temel kaynaklarında yer alan ölçütlere göre ibadetlerin sınıflandırılmasında kullanılan kriterleri açıklar. b) Bu ölçütler doğrultusunda İslam’daki temel ibadetleri ayırt eder. c) Sınıflandırma yaparak temel ibadetleri tasnif eder. ç) İslam’da temel ibadetlerin neler olduğunu isimlendirir. DKAB.9.3.3. İnsan ve ibadet ilişkisini yorumlayabilme; a) İnsan ve ibadet arasındaki ilişkiyi analiz eder. b) Bu ilişkiyi kendi hayatı bağlamında anlamlı hâle getirir. c) İnsan ve ibadet ilişkisini nesnel ve doğru bir biçimde ifade eder. DKAB.9.3.4. Bakara suresi 21, Zâriyât suresi 56 ve Hicr suresi 99. ayetlerin mesajlarını özetleyebilme; a) İlgili ayetlerde yer alan mesajları analiz eder. b) Ayetlerde işlenen temaları sınıflandırır. c) Ayetlerde verilen mesajları açık ve anlaşılır bir biçimde ifade eder.” (MEB, 2024). Bu kazanımlar, öğrencilerin ibadet kavramını anlamlandırmalarını, ibadetlerin bireysel ve toplumsal işlevlerini kavrayarak dini bilgi edinme süreçlerinde temel kaynakları etkili biçimde kullanmalarını hedeflemektedir.

3.Ünite kapsamında ele alınan konularda yer verilen kök değerler, nitel içerik analizi yöntemiyle tespit edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen veriler Tablo 3.’de sistematik biçimde sunulmuş; kök değerlerin ders kitabı içeriğinde ne ölçüde yer bulduğu frekans düzeyinde analiz edilerek nicel açıdan değerlendirilmiştir. Ayrıca, tespit edilen bu değerler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen öğretim programındaki kök değerlerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Tablo 3. 9. Sınıf “İslam’da İbadetler” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	3.Ünite Konuları (f)				Toplam
	İslam’da İbadetin Kapsamı	İslam’da Temel İbadetler	İnsan ve İbadet	Kur’ an’ dan Mesajlar	
Adalet	1	1	2	-	4
Dostluk	-	-	4	-	4
Dürüstlük	1	1	4	2	8
Öz Denetim	-	-	-	-	0
Sabır	-	3	3	2	8
Saygı	2	1	2	3	8
Sevgi	2	2	3	4	11
Sorumluluk	-	2	3	5	10
Vatanseverlik	-	-	-	-	0
Yardımseverlik	-	3	5	2	10
TOPLAM	6	13	26	18	63

Tablo 3. incelendiğinde, "İslam’da İbadetler" ünitesine ait alt konu başlıklarının kök değerler açısından farklı yoğunluklarda değerlere yer verdiği görülmektedir. "İslam’da İbadetin Kapsamı" başlığında, saygı ve sevgi değerlerine ikişer kez, dürüstlük ve adalet değerlerine ise birer kez yer verildiği; buna karşılık dostluk, öz denetim, sabır, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerine doğrudan atıfta bulunulmadığı tespit edilmiştir. "İslam’da Temel İbadetler" başlığı kapsamında ise kök değerlerin daha geniş bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu bölümde yardımseverlik ve sabır değerlerine üçer kez, sevgi ve sorumluluk değerlerine ikişer kez, saygı, dürüstlük ve adalet değerlerine ise birer kez yer verilmiştir. Ancak dostluk, öz denetim ve vatanseverlik değerlerine yer verilmemiştir. "İnsan ve İbadet" başlığında ise kök değerlerin daha zengin ve dengeli bir biçimde temsil edildiği görülmektedir. Bu bölümde yardımseverlik (5 kez), dostluk (4 kez), dürüstlük (4 kez), sabır (3 kez), sevgi (3 kez), sorumluluk (3 kez), saygı (2 kez) ve adalet (2 kez) değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Buna karşın,

öz denetim ve vatanseverlik değerlerine bu alt konuda da yer verilmemiştir. Son olarak, "Kur'an'dan Mesajlar" başlığında özellikle sorumluluk (5 kez), sevgi (4 kez) ve saygı (3 kez) değerlerinin öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca dürüstlük ve sabır değerlerine ikişer kez, yardımseverlik değerine ise iki kez atıfta bulunulmuştur. Ancak bu bölümde adalet, dostluk, öz denetim ve vatanseverlik kök değerlerine yönelik bir vurguya rastlanmamıştır.

9.Sınıf DKAB ders kitabının üçüncü ünitesinde yer alan konular, kök değerlerin dağılımı açısından incelendiğinde şu bulgulara ulaşılmıştır: "İslam'da İbadetin Kapsamı" başlığında toplam 6, "İslam'da Temel İbadetler" başlığında 13, "İnsan ve İbadet" başlığında 26 ve "Kur'an'dan Mesajlar" başlığında 18 kez kök değere atıfta bulunulduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, kök değerlerin en yoğun biçimde "İnsan ve İbadet" konusunda işlendiğini, buna karşılık en sınırlı şekilde "İslam'da İbadetin Kapsamı" başlığında yer aldığını ortaya koymaktadır.

3.Ünite içeriğinde kök değerlere ne ölçüde yer verildiği incelendiğinde, "sevgi" değerine toplam 11, "sorumluluk" ve "yardımseverlik" değerlerine ise 10'ar kez atıfta bulunulduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra "dürüstlük", "sabır" ve "saygı" değerlerinin her birine 8 kez yer verildiği tespit edilmiştir. "Dostluk" ve "adalet" değerlerine ise görece daha az, yalnızca 4 kez değinildiği gözlemlenmiştir. Öte yandan, "öz denetim" ve "vatanseverlik" kök değerlerine üniteye herhangi bir vurgu yapılmadığı dikkat çekmektedir.

9.Sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan "İslam'da İbadetler" başlıklı üçüncü ünitenin incelenmesi sonucunda, bu üniteye çalışkanlık, dostluk, dürüstlük, yardımseverlik kök değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir.

2.2.1.4.9.Sınıf "İslam'da Ahlak İlkeleri" Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

"İslam'da Ahlak İlkeleri" başlığını taşıyan 4. ünite kapsamında; "İslam'da Ahlakın Mahiyeti", "Ahlakın Temel Unsurları", "Ahlaki Tutum ve Davranışlar" ile "Kur'an'dan Mesajlar" olmak üzere dört temel konu ele alınmaktadır. Bu konular aracılığıyla öğrencilerin ahlaki ilke ve değerleri İslam dini çerçevesinde tanımaları, ahlaki davranışların bireysel ve toplumsal hayattaki önemini kavramaları ve Kur'an'da yer alan ahlaki mesajlarla ilişki kurmaları hedeflenmektedir. Üniteye yer alan içerikler, hem teorik bilgiler hem de örnek tutum ve davranışlar üzerinden

yapılandırılarak öğrencilerin değer temelli bir ahlaki farkındalık geliştirmelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

9. sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan “İslam’da Ahlak İlkeleri” başlıklı 4.ünitede, öğrencilere kazandırılması hedeflenen öğrenme kazanımları aşağıdaki gibi yapılandırılmıştır.

9. sınıf DKAB dersi öğretim programının 4.ünitesi olan “İslam’da Ahlak İlkeleri” kapsamında, öğrencilere kazandırılması amaçlanan öğrenme hedefleri aşağıda belirtilen biçimde yapılandırılmıştır.

“DKAB.9.4.1. İslam’da ahlakın mahiyetini sorgulayabilme; a) İslam’da ahlakın mahiyetine yönelik merak ettiklerini ifade eder. b) İslam’da ahlakın mahiyeti hakkında sorular sorar. c) İslam’da ahlakın mahiyetiyle ilgili bilgi toplar. ç) İslam’da ahlakın mahiyetiyle ilgili topladığı bilgilerin doğruluğunu değerlendirir. d) İslam’da ahlakın mahiyetiyle ilgili topladığı bilgiler üzerinden çıkarım yapar. DKAB.9.4.2. Ahlakın temel unsurlarını sentezleyebilme; a) Ahlakın temel unsurlarının neler olduğunu ifade eder. b) Ahlakın temel unsurları arasında ilişki kurar. c) Bu unsurlar arasında özgün bir bakış açısı oluşturur. DKAB.9.4.3. Ahlaki tutum ve davranışlarla ilgili eleştirel düşünebilme; a) Ahlaki tutum ve davranışlara olan ihtiyacı sorgular. b) Ahlaki tutum ve davranışların toplumsal düzene etkisiyle ilgili akıl yürütür. c) Ahlaki tutum ve davranışla ilgili ulaştığı çıkarımları yansıtır. DKAB.9.4.4. İsra suresi 23-29. ayetlerdeki mesajları özetleyebilme; a) Ayetlerde verilen mesajlarla ilgili çözümleme yapar. b) Ayetlerde geçen konuları sınıflandırır. c) Ayetlerde verilen mesajları açıklar.” şeklinde öğretim programında ifade edilmiştir.

4.Ünite kapsamında ele alınan konular, kök değerler açısından nitel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu analiz sürecinde elde edilen bulgular Tablo 4.’te düzenli bir biçimde sunulmuş; ilgili değerlerin ders kitabındaki görünürlüğü frekans temelli olarak değerlendirilmiş ve nicel veriler doğrultusunda yorumlanmıştır.

Tablo 4. 9. Sınıf “İslam’da Ahlak İlkeleri” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	4.Ünite Konuları (f)				Toplam
	İslam’ da Ahlakın Mahiyeti	Ahlakın Temel Unsurları	Ahlaki Tutum ve Davranışlar	Kur’ an’ dan Mesajlar	

Adalet	3	15	2	2	22
Dostluk	-	-	1	1	2
Dürüstlük	5	-	15	2	22
Özdenetim	2	2	1	4	9
Sabır	2	-	10	2	14
Saygı	6	3	3	5	17
Sevgi	7	1	-	4	12
Sorumluluk	8	4	4	7	23
Vatanseverlik	-	2	-	-	2
Yardımseverlik	4	1	10	5	20
TOPLAM	37	28	46	32	143

Tablo 4’ün incelenmesi sonucunda, “İslam’da Ahlak İlkeleri” ünitesine ait alt başlıklarda kök değerlere farklı yoğunluklarda yer verildiği tespit edilmiştir. “İslam’da Ahlakın Mahiyeti” alt başlığında sorumluluk (8 kez), sevgi (7 kez), saygı (6 kez), dürüstlük (5 kez), yardımseverlik (4 kez), adalet (3 kez), özdenetim (2 kez) ve sabır (2 kez) değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, dostluk ve vatanseverlik değerlerinin bu bölümde yer almadığı gözlemlenmiştir.

“Ahlakın Temel Unsurları” başlığında ise adalet değerinin oldukça belirgin şekilde (15 kez) ön plana çıktığı, bunun yanı sıra sorumluluk (4 kez), saygı (3 kez), vatanseverlik (2 kez), özdenetim (2 kez), sevgi (1 kez) ve yardımseverlik (1 kez) gibi diğer bazı kök değerlere de yer verildiği görülmektedir. Ancak, bu alt konuda dostluk ve dürüstlük değerlerine yer verilmediği anlaşılmaktadır.

“Ahlaki Tutum ve Davranışlar” başlığı değerlendirildiğinde ise kök değerlerin daha çeşitli ve dengeli bir biçimde temsil edildiği dikkat çekmektedir. Bu kısımda dürüstlük (15 kez), yardımseverlik (10 kez), sabır (10 kez), sorumluluk (toplamda 7 kez), saygı (3 kez), dostluk (1 kez) ve adalet (2 kez) gibi değerler ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, sevgi ve vatanseverlik değerlerine bu alt başlıkta da yer verilmediği görülmektedir.

“Kur’an’dan Mesajlar” başlığında ise sorumluluk (7 kez), yardımseverlik (5 kez), saygı (5 kez), özdenetim (4 kez), sevgi (4 kez), adalet (2 kez), dürüstlük (2 kez), sabır (2 kez) ve dostluk (1 kez) gibi değerlerin farklı düzeylerde vurgulandığı tespit edilmiştir. Bu bölümde dürüstlük ve sabır değerlerinin ikişer kez, yardımseverliğin ise iki kez tekrarlandığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, bu alt başlıkta da vatanseverlik değerine ilişkin herhangi bir vurguya rastlanmamıştır.

9.Sınıf DKAB ders kitabının 4.ünitesinde yer alan konu başlıkları, kök değerlerin yer alma sıklığı açısından analiz edildiğinde dikkat çekici farklılıklar ortaya çıkmaktadır. “İslam’da Ahlakın Mahiyeti” alt başlığında toplam 37, “Ahlakın Temel Unsurları” bölümünde 28, “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” başlığında 46 ve “Kur’an’dan Mesajlar” kısmında ise 32 kez kök değerlere atıfta bulunulduğu tespit edilmiştir.

Bu bulgular, özellikle “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” konusunun kök değerlerin kazandırılması açısından diğer bölümlere kıyasla daha yoğun ve çeşitli bir içerik sunduğunu göstermektedir. Buna karşılık, “Ahlakın Temel Unsurları” başlığında kök değerlere daha sınırlı bir şekilde yer verilmiş olması, bu bölümde teorik açıklamalara ağırlık verildiğini düşündürmektedir. “Kur’an’dan Mesajlar” ve “İslam’da Ahlakın Mahiyeti” bölümlerinde ise kök değerlerin belirli ölçüde yer aldığı, fakat bu değerlerin dağılımında homojenlikten ziyade seçici bir yaklaşımın benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu durum, kitabın içeriğinde bazı alt başlıklarda değer aktarımının daha belirgin şekilde öne çıktığını, bazılarında ise dolaylı veya sınırlı biçimde işlendiğini ortaya koymaktadır.

Kök değerlerin 4.ünitede temsil edilme düzeyi değerlendirildiğinde çeşitli değerlerin farklı yoğunluklarda vurgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda en sık atıfta bulunulan değerlerin başında sorumluluk (23 kez), adalet (22 kez), dürüstlük (22 kez), yardımseverlik (20 kez), saygı (17 kez), sabır (14 kez) ve sevgi (12 kez) gelmektedir. Bunun yanı sıra özdenetim değerine 9 kez yer verildiği; vatanseverlik ve dostluk değerlerine ise görece sınırlı biçimde, ikişer kez atıfta bulunulduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, üniteye tüm kök değerlerin doğrudan veya dolaylı şekilde temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Ancak değerlerin üniteye yer alma sıklıkları dikkate alındığında, bazı değerlere daha fazla ağırlık verildiği anlaşılmaktadır. Özellikle bireyin toplumsal sorumluluğunu, adalet anlayışını ve dürüstlük ilkesini geliştirmeye yönelik içeriklerin öne çıktığı söylenebilir. Buna karşılık dostluk ve

vatanseverlik gibi değerlerin sınırlı ölçüde yer alması, bu değerlerin ünite de daha dolaylı biçimde veya belirli bağlamlarla sınırlı olarak ele alındığını göstermektedir.

9.Sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan "İslam'da Ahlak İlkeleri" başlıklı 4.ünite incelendiğinde, içerikte özellikle adalet, dürüstlük, sabır, yardımseverlik gibi kök değerlere vurgu yapıldığı tespit edilmiştir.

2.2.1.5.9. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

“Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” başlığını taşıyan 5. ünite kapsamında; “Hz. Muhammed’in Beşerî ve Peygamberlik Yönü”, “Hz. Muhammed’in Örnekliliği”, “Kültürümüzde Hz. Muhammed ve Ehlibeyt Sevgisi” ile “Kur’an’dan Mesajlar” olmak üzere dört temel konuya yer verilmektedir. Bu ünite de, Hz. Muhammed’in hem insanî yönü hem de peygamberlik vasfı çerçevesinde ortaya koyduğu örnek şahsiyet ele alınmakta; onun bireysel ve toplumsal hayattaki rehberliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, Hz. Peygamber’in İslam kültür ve medeniyetindeki yeri ile Ehlibeyt’e duyulan sevgi ve saygı üzerinde durularak, öğrencilerin tarihsel ve kültürel bilinç geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Konular, Kur’an-ı Kerim’de yer alan ayetler bağlamında temellendirilmekte; böylece öğrencilerin Hz. Muhammed’in örnekliliyle ilgili dini ve ahlaki değerleri doğrudan Kur’an kaynaklı bir perspektifle kavramaları hedeflenmektedir.

9.Sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan 5.ünite olan “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” başlığı altında, öğrencilere kazandırılması hedeflenen öğrenme kazanımları aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır:

“DKAB.9.5.1. Hz. Muhammed’in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü özetleyebilme; a) Hz. Muhammed’in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü temel İslam kaynaklarından yararlanarak analiz eder. b) Hz. Muhammed’in (sav) özelliklerini beşerî ve peygamberlik boyutları açısından sınıflandırır. c) Edindiği bilgiler doğrultusunda Hz. Muhammed’in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü ifade eder. DKAB.9.5.2. Hz. Muhammed’in (sav) örnekliliğini esas alarak kendi bakış açısını yapılandırabilme; a) Hz. Muhammed’in (sav) neden örnek alınması gerektiğine dair çıkarımlarda bulunur. b) Bu konudaki mevcut bilgileri ile yeni edindiği bilgileri ilişkilendirir. DKAB.9.5.3. Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisini yorumlayabilme; a) Kültürümüzde yer alan Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisini analiz eder. b) Bu sevgiyi tarihsel ve kültürel bağlamından

koparmadan kişisel yaşamında anlamlı hale getirir. c) Söz konusu sevgiyi doğru ve etkili biçimde ifade eder. DKAB.9.5.4. Ahzâb Suresi’nin 45-46. ayetleri ile Nahl Suresi’nin 43-44. ayetlerinde yer alan mesajları özetleyebilme; a) Ayetlerde yer alan temel mesajları analiz eder. b) Ayetlerde ele alınan konuları sınıflandırır. c) Ayetlerdeki mesajları açık ve anlaşılır bir şekilde ifade eder.” şeklinde yer verilmiştir.

5.Üniteye ilişkin konular, kök değerlere yer verilmiş düzeyi açısından nitel içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler sistematik biçimde Tablo 5.’te sunulmuş; kök değerlerin ders kitabındaki temsil düzeyleri frekans verilerine dayanarak sayısal olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5. 9. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	5.Ünite Konuları (f)				Toplam
	H _{z.} Muhammed’ in Beşerî ve	H _{z.} Muhammed’ in Örneklîği	Kültürümüzde H _{z.} Muhammed ve Ehlîbeyt Sevgisi	Kur’ an’ dan Mesajlar	
Adalet	8	2	-	1	11
Dostluk	5	-	-	-	5
Dürüstlük	2	3	1	1	7
Özdenetim	-	-	-	-	0
Sabır	2	2	-	-	4
Saygı	6	6	2	1	15
Sevgi	7	5	9	2	23
Sorumluluk	10	7	3	2	22
Vatanseverlik	-	-	-	-	0
Yardımsaverlik	4	3	1	-	8
TOPLAM	44	28	16	7	

Tablo 5'in incelenmesi sonucunda, "Kur'an'a Göre Hz. Muhammed" ünitesinde yer alan alt başlıklarda kök değerlerin farklı oranlarda yer aldığı gözlemlenmiştir. "Hz. Muhammed'in Beşerî ve Peygamberlik Yönü" başlığı altında en fazla yer verilen değer "sorumluluk" (10 kez) olurken, bunu sırasıyla adalet (8 kez), sevgi (7 kez), saygı (6 kez), dostluk (5 kez), yardımseverlik (4 kez), dürüstlük (2 kez) ve sabır (2 kez) değerleri izlemiştir. Buna karşılık, özdenetim ve vatanseverlik değerlerine bu bölümde hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu durum, Hz. Peygamber'in risalet görevinin ağırlığını, bireysel ve toplumsal sorumluluklarına yapılan vurgunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Benzer şekilde, "Hz. Muhammed'in Örnekliği" başlığı altında da en çok vurgulanan değer "sorumluluk" (7 kez) olmuştur. Bu kavramı saygı (6 kez), sevgi (5 kez), yardımseverlik (3 kez), dürüstlük (3 kez), sabır (2 kez) ve adalet (2 kez) gibi değerler izlemiştir. Ancak bu bölümde de dostluk, özdenetim ve vatanseverlik gibi kök değerlere herhangi bir şekilde yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Peygamber örnekliğinin ahlaki sorumluluk, güvenilirlik ve toplumsal fayda gibi kavramlar etrafında şekillendiği görülmektedir.

Ünitenin "Kültürümüzde Hz. Muhammed ve Ehlibeyt Sevgisi" başlığında ise, en baskın kök değer "sevgi" (9 kez) olarak öne çıkarken, bu değeri sorumluluk (3 kez), saygı (2 kez), yardımseverlik (1 kez) ve dürüstlük (1 kez) izlemiştir. Bununla birlikte adalet, dostluk, özdenetim, sabır ve vatanseverlik gibi kök değerlerin bu bölümde yer almadığı belirlenmiştir. Bu durum, Hz. Peygamber'e ve Ehlibeyt'e yönelik duygusal bağlılık ve manevi sevginin, metin içeriğine yön verici bir unsur olduğunu göstermektedir.

Son olarak, "Kur'an'dan Mesajlar" başlığı altındaki içerikler değerlendirildiğinde, sorumluluk (2 kez), sevgi (2 kez), saygı (1 kez), adalet (1 kez) ve dürüstlük (1 kez) gibi kök değerlere yer verildiği; buna karşılık dostluk, özdenetim, sabır, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin bu bölümde yer almadığı tespit edilmiştir. Bu durum, bu alt başlığın daha çok peygamberlik misyonunun ilahi kaynaklı yönlerine ve görev sorumluluğuna odaklandığını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ünitenin farklı alt başlıklarında sorumluluk, sevgi ve saygı gibi bireysel ve toplumsal ahlakı temellendiren değerlere daha sık yer verildiği; buna karşılık özdenetim, vatanseverlik, dostluk gibi bazı

değerlerin sistematik biçimde ihmal edildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, içeriklerin seçimi ve odaklandığı temalarla yakından ilişkilendirilebilir. Ayrıca değerlerin bazı alt başlıklarda yoğun bir şekilde yer alırken, bazı başlıklarda hiç geçmemesi, öğretim materyallerinde değerlerin bütüncül olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

9. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının 5. ünitesine ait alt başlıklar, kök değerlerin metinlerdeki yer alma sıklığı açısından incelendiğinde belirgin oranda farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, “Hz. Muhammed’in Beşerî ve Peygamberlik Yönü” başlığı altında toplam 44 kez kök değere atıf yapılırken, “Hz. Muhammed’in Örnekliliği” başlığında bu sayı 28 olarak belirlenmiştir. Diğer yandan, “Kültürümüzde Hz. Muhammed ve Ehlibeyt Sevgisi” konusuna ait içeriklerde kök değerlere yalnızca 16 defa yer verilmiş, “Kur’an’dan Mesajlar” bölümünde ise bu sayı 7 ile sınırlı kalmıştır.

Bu bulgular, ünite kapsamında yer alan konuların kök değerlere atıf yoğunluğu bakımından homojen bir dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır. Özellikle “Hz. Muhammed’in Beşerî ve Peygamberlik Yönü” başlığının, içerdiği kavramsal derinlik ve peygamberlik sorumluluğu çerçevesinde daha fazla sayıda kök değeri barındırması, bu bölümün değer eğitimi açısından daha yoğun kullanıldığını göstermektedir. Buna karşılık, “Kur’an’dan Mesajlar” bölümünde kök değerlere çok daha sınırlı bir biçimde yer verilmesi, bu alt başlığın daha çok bilgi temelli içeriklere odaklandığına işaret etmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, ders kitabı içeriğinde değer aktarımının konu başlıklarına göre farklılaştığı ve bazı bölümlerde belirli değerlerin ağırlıklı olarak vurgulandığı, bazı bölümlerde ise bu vurgunun oldukça zayıf kaldığı söylenebilir. Bu durum, öğretim materyallerinin hazırlanmasında kök değerlerin daha dengeli ve bütüncül bir biçimde dağıtılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

9. sınıf DKAB ders kitabının 5. ünitesinde yer alan kök değerlerin temsil edilme düzeyi incelendiğinde, değerlerin farklı sıklıklarda vurgulandığı dikkat çekmektedir. Nitel analiz sonucunda, en fazla atıf yapılan değerlerin başında sevgi (23 kez) ve sorumluluk (22 kez) gelmektedir. Bu değerleri sırasıyla saygı (15 kez), adalet (11 kez), yardımseverlik (8 kez), dürüstlük (7 kez), dostluk (5 kez) ve sabır (4 kez) takip etmektedir. Buna karşılık, özdenetim ve vatanseverlik gibi kök değerlerin bu üniteye hiçbir şekilde temsil edilmediği belirlenmiştir.

Bu bulgular, ünite kapsamında ele alınan konuların çoğunlukla bireyler arası ilişkileri, toplumsal sorumluluğu ve ahlaki tutumu ön plana çıkaran değerleri öne çıkardığını göstermektedir. Sevgi, sorumluluk ve saygı gibi değerlerin öne çıkması; Hz. Muhammed'in örnekliği, peygamberlik görevi ve toplumsal yönüyle ilgili anlatımların değer temelli olarak işlendiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte özdenetim ve vatanseverlik gibi değerlerin içerikte hiç yer bulamaması, bu değerlerin ya doğrudan ilişkilendirilemediğini ya da göz ardı edildiğini göstermektedir.

9.Sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan " Kur'an'a Göre Hz. Muhammed " başlıklı 5.ünite incelendiğinde, içerikte özellikle dostluk, duyarlılık, saygı ve sevgi gibi kök değerlere vurgu yapıldığı tespit edilmiştir.

2.2.2. 10. Sınıf DKAB Dersi ve Ders Kitaplarındaki Ünitelerin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde, ortaöğretim DKAB dersi öğretim programında yer alan üniteler esas alınarak, 10. sınıf DKAB dersine ait üniteler ve bu ünitelerde yer alan konular, kök değerler bağlamında incelenecektir.

2018 yılında yayımlanan ve halen 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerinde uygulanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının temel felsefesi ve genel amaçları bölümünde, öğrencilerin adalet, dürüstlük, dostluk, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi temel değerlere sahip olmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin bu değerleri kavramaları, benimsemeleri ve değerleri doğrultusunda davranışları hedeflenmiştir (MEB 2018). Ancak, programda konu bazında öğrencilere kazandırılacak değerler açıklamalar kısmında açıkça belirtilmemiştir.

2.2.2.1.10. Sınıf “Allah İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

10. sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan “Allah-İnsan İlişkisi” başlıklı 1.ünite, insanın Allah'a yönelik inancı ve bu inancın bireysel, zihinsel ve ruhsal boyutlarına dair kapsamlı bir içerik sunmaktadır. Söz konusu ünite; “Allah İnancı ve İnsan”, “Allah'ın Varlığı ve Birliği”, “Allah'ın İsim ve Sıfatları”, “Kur'an-ı Kerim'de İnsan ve Özellikleri”, “İnsanın Allah ile İrtibatı” ve “Kur'an'dan Mesajlar: Rum Suresi 18-27. Ayetler” olmak üzere altı temel başlık altında yapılandırılmıştır.

10. sınıf DKAB dersi 1. ünitesi kapsamında öğretim programında yer verilen kazanımlar şu şekildedir:

“Allah inancının insan hayatındaki yeri ve önemini yorumlar. Allah’ın varlığı ve birliği konusunda aklî ve naklî delilleri analiz eder. İsim ve sıfatlarının yansımalarıyla Allah’ı tanır. İnsanın özelliklerini ayetlerle açıklar. İnsanın Allah ile irtibat yollarını fark eder. Rûm Suresi 18-27. ayetlerde verilen mesajları değerlendirir.” Bu kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin, Allah inancının bireysel ve toplumsal yaşamdaki etkisini kavramaları; Allah’ın varlığı, birliği ve sıfatları hakkında derinlikli bir anlayış geliştirmeleri; insanın niteliklerini Kur’an perspektifinden analiz etmeleri ve Allah ile olan bağlarını fark etmeleri hedeflenmektedir. Ayrıca Rûm suresinin ilgili ayetlerinde yer alan temel mesajların değerlendirilmesi yoluyla öğrencilerin Kur’an merkezli düşünme becerilerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

10.Sınıf DKAB ders kitabı 1.ünitede yer alan konu başlıkları, kök değerler çerçevesinde incelenmiş ve elde edilen veriler aşağıdaki tablo 6’da frekans (f) değerleriyle gösterilmiştir.

Tablo 6. 10. Sınıf “Allah İnsan İlişkisi” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	1.Ünite Konuları (f)						TOPLAM
	Allah İnancı ve İnsan	Allah’ ın Varlığı ve Birliği	Allah’ ın İsim ve Sıfatları	Kur’ an-ı Kerim’ de İnsan ve Özellikleri	İnsanın Allah ile İrtibatı	Kur’ an’ dan Mesajlar: Rum Suresi 18-27. Ayetler	
Adalet	2	-	2	1	1	1	7
Dostluk	2	-	-	-	2	1	5
Dürüstlük	2	1	1	1	2	1	8
Özdenetim	-	1	-	-	-	-	1
Sabır	2	-	2	-	3	-	7
Saygı	3	2	6	4	7	6	28

Sevgi	3	3	5	3	8	5	27
Sorumluluk	-	2	4	6	6	7	25
Vatanseverlik	1	-	-	-	-	-	1
Yardımseverlik	4	1	2	2	4	2	15
TOPLAM	19	10	22	17	33	23	124

Tablo 6.'nın incelenmesi sonucunda, “Allah-İnsan İlişkisi” ünitesinde yer alan alt başlıklarda kök değerlere farklı oranlarda yer verildiği görülmektedir. “Allah İnancı ve İnsan” alt başlığında en fazla yardımseverlik (4 kez), sevgi (3 kez) ve saygı (3 kez) değerlerinin öne çıktığı, buna karşılık özdenetim ve sorumluluk kök değerlerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

“Allah’ın Varlığı ve Birliği” konusuna bakıldığında, sevgi (3 kez) değerinin en sık vurgulanan unsur olduğu, saygı ve sorumluluk (2 kez) değerlerinin sınırlı düzeyde yer aldığı, adalet, dostluk, sabır ve vatanseverlik kök değerlerine ise hiç değinilmediği görülmektedir.

“Allah’ın İsim ve Sıfatları” başlığında özellikle sabır (6 kez), sevgi (5 kez) ve sorumluluk (4 kez) değerleri ön plana çıkmakta; adalet (2 kez), yardımseverlik (2 kez) ve dürüstlük (1 kez) gibi değerler daha düşük frekansta yer almakta; vatanseverlik, özdenetim ve dostluk ise hiç yer almamaktadır.

“Kur’an-ı Kerim’de İnsan ve Özellikleri” konusunun incelenmesinde, sorumluluk (6 kez), saygı (4 kez) ve sevgi (3 kez) değerlerinin daha yoğun işlendiği; buna karşılık özdenetim, sabır, vatanseverlik ve dostluk değerlerine hiç yer verilmediği anlaşılmaktadır.

“İnsanın Allah ile İrtibatı” alt başlığı, kök değerlerin en yoğun şekilde yer aldığı konulardan biridir. Özellikle sevgi (8 kez), saygı (7 kez) ve sorumluluk (6 kez) değerlerinin yüksek frekansta vurgulandığı; ayrıca yardımseverlik (4 kez), sabır (3 kez), dürüstlük ve dostluk (2 kez) gibi değerlere de yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda özdenetim ve vatanseverlik değerlerine yine yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Son olarak, “Kur’an’dan Mesajlar: Rum Suresi 18-27. Ayetler” başlığında saygı (6 kez), sevgi (5 kez) ve sorumluluk (7 kez) değerlerinin yoğun biçimde

işlendiği; buna karşılık özdenetim, sabır ve vatanseverlik kök değerlerine yer verilmediği belirlenmiştir.

Bu bulgular, ilgili ünitenin tematik yapısının kök değerlerin belirli konularla sınırlı olarak ilişkilendirildiğini ve bazı değerlerin (örneğin özdenetim ve vatanseverlik) sistematik olarak ihmal edildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, öğretim programlarında değerlerin temsiliyetine dair dengesizliklere işaret etmektedir.

10.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının 1. ünitesinde yer alan kök değerlerin temsil düzeyine ilişkin yapılan nitel analiz sonucunda, değerlerin farklı yoğunluklarda işlendiği görülmüştür. En sık vurgulanan değerler arasında saygı (28 kez), sevgi (27 kez) ve sorumluluk (25 kez) ön plana çıkmaktadır. Bunları sırasıyla yardımseverlik (15 kez), dürüstlük (8 kez), adalet ve sabır (7 kez), dostluk (5 kez) izlemektedir. Özdenetim ve vatanseverlik ise yalnızca birer kez yer almış; diğer bazı değerlerin ise hiç temsil edilmediği belirlenmiştir. Bu durum, değerlerin üniteye eşit ağırlıkla ele alınmadığını göstermektedir.

2.2.2.2.10. Sınıf “Hz. Muhammed ve Gençlik” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

10. sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan “Hz. Muhammed ve Gençlik” başlıklı ikinci ünite, beş temel alt başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar; 'Kur'an-ı Kerim'de Gençler', 'Bir Genç Olarak Hz. Muhammed', 'Hz. Muhammed ve Gençler', 'Bazı Genç Sahabiler' ile 'Kur'an'dan Mesajlar: Âl-i İmrân Suresi 159. Ayet' şeklinde yapılandırılmıştır.

10. Sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan “Hz. Muhammed ve Gençlik” başlıklı 2. üniteye öğrencilere yönelik aşağıdaki kazanımlar yer almaktadır: “Kur'an-ı Kerim'de gençliğe dair ayetlerden örnekler sunar. Hz. Muhammed'in gençlik dönemine ait ahlaki tutum ve davranışlarını kendi yaşamıyla ilişkilendirir. Hz. Muhammed'in genç sahabilerle kurduğu iletişimi analiz eder. Bazı genç sahabilerin öne çıkan özelliklerini tanıır ve onları örnek alır. Âl-i İmrân Suresi'nin 159. ayetinde yer alan mesajları değerlendirir.” Bu bağlamda, üniteye kazanımlar bireyin kişisel gelişimini desteklemenin yanı sıra dinî ve ahlaki değerlerle bütünleşik bir gençlik algısı inşa etmeyi amaçlamaktadır.

2.Ünite kapsamında yer alan konular, kök değerler temelinde sistematik olarak incelenmiş ve ulaşılan niceliksel veriler, tablo 7’de frekans (f) dağılımları ile tablolaştırılarak raporlanmıştır.

Tablo 7. 10. Sınıf “Hz. Muhammed ve Gençlik” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	2.Ünite Konuları (f)					TOPLAM
	Kur’ an-ı Kerim’ de Gençler	Bir Genç Olarak Hz. Muhammed	H.z. Mahammed ve Gençler	Bazı Genç Sahabiler	Kur’ an’ dan Mesajlar: Al-i İmran Suresi 159. Ayet	
Adalet	5	6	5	7	2	25
Dostluk	-	5	4	5	2	16
Dürüstlük	6	7	3	6	1	23
Özdenetim	-	6	4	4	2	16
Sabır	-	4	4	6	3	17
Saygı	6	8	5	8	3	30
Sevgi	3	5	4	6	4	22
Sorumluluk	7	7	6	10	4	34
Vatanseverlik	-	2	2	4	-	8
Yardımseverlik	-	6	7	9	2	24
TOPLAM	27	56	44	65	23	215

Tablo 7 incelendiğinde, “Hz. Muhammed ve Gençlik” ünitesindeki alt başlıklarda kök değerlere farklı düzeylerde yer verildiği görülmektedir. “Kur’an-ı Kerim’de Gençler” başlığında en fazla sorumluluk (7 kez), ardından saygı ve dürüstlük (6’şar kez), adalet (5 kez) ve sevgi (3 kez) değerlerine yer verilirken, dostluk, özdenetim, sabır, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

“Bir Genç Olarak Hz. Muhammed” başlığında ise tüm kök değerlere yer verildiği, en çok saygı (8 kez), sorumluluk ve dürüstlük (7’şer kez), dostluk (5 kez), en az ise vatanseverlik (2 kez) değerinin işlendiği görülmektedir.

“Hz. Muhammed ve Gençler” başlığında da on değerın tamamına yer verilmiş; yardımseverlik (7 kez) ve sorumluluk (6 kez) ön planda iken, vatanseverlik yine en düşük düzeyde (2 kez) temsil edilmiştir.

“Bazı Genç Sahabiler” başlığında tüm kök değerlerin yer aldığı, özellikle sorumluluk (10 kez) ve yardımseverlik (9 kez) değerlerinin öne çıktığı; buna karşılık özdenetim ve vatanseverlik değerlerinin (4’er kez) daha sınırlı yer aldığı tespit edilmiştir.

Son olarak “Kur’an’dan Mesajlar: Âl-i İmrân Suresi 159. Ayet” başlığında kök değerlerin daha dengeli dağıldığı, sevgi ve sorumluluk (4’er kez) en fazla temsil edilen değerler olurken, vatanseverlik değerine yer verilmediği belirlenmiştir.

10.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının 2. Ünitesine yer alan kök değerlerin temsil edilme düzeyi incelendiğinde farklı düzeylerde temsil edildiği görülmüştür. En sık vurgulanan değerler sırasıyla sorumluluk (34 kez), saygı (30 kez), adalet (25 kez), yardımseverlik (24 kez), dürüstlük (23 kez), sevgi (22 kez), sabır (17 kez), dostluk ve özdenetim (16’şar kez) ile vatanseverlik (8 kez) olarak tespit edilmiştir.

2.2.2.3.10. Sınıf “Din ve Hayat” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanan 10. sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan 'Din ve Hayat' başlıklı 3.ünite; 'Din ve Aile', 'Din, Kültür ve Sanat', 'Din ve Çevre', 'Din ve Sosyal Değişim', 'Din ve Ekonomi', 'Din ve Sosyal Adalet' ile 'Kur’an’dan Mesajlar: Âl-i İmrân Suresi 103-105. Ayetler' olmak üzere yedi temel başlık altında yapılandırılmıştır.

MEB tarafından hazırlanan 10. sınıf DKAB dersi öğretim programının 3.ünitesi olan "Din ve Hayat" başlığı kapsamında öğrencilere aşağıdaki kazanımların kazandırılması amaçlanmaktadır:

- İslam dininin aile kurumuna verdiği önemi fark eder.
- İslam dininin kültür, sanat ve düşünce üzerindeki etkilerini analiz eder.

- İslam dininin çevre sorunlarına yaklaşımını ve çözüm önerilerini değerlendirir.
- İslam dini ve sosyal değişim arasında ilişki kurar.
- İslam dininin ekonomik hayatla ilgili ilkelerini yorumlar.
- İslam dininin sosyal adaletle ilgili ilkelerini açıklar.
- Âl-i İmrân suresi 103-105. ayetlerdeki mesajları değerlendirir.

3. Ünite kapsamında yer alan konular, kök değerler ekseninde sistematik biçimde analiz edilmiş; elde edilen nicel veriler, Tablo 8’de frekans (f) dağılımlarıyla sunulmuştur.

Tablo 8. 10. Sınıf “Din ve Hayat” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	3.Ünite Konuları (f)						Kur’ an’ dan Mesajlar: Al-i İmran Suresi 103- 105. Ayetler	TOPLAM
	Din ve Aile	Din, Kültür ve Sanat	Din ve Çevre	Din ve Sosyal Değişim	Din ve Ekonomi	Din ve Sosyal Adalet		
Adalet	3	2	3	2	1	4	5	20
Dostluk	2	1	-	-	-	1	3	7
Dürüstlük	2	1	1	-	1	2	4	11
Özdenetim	2	1	2	-	-	2	2	9
Sabır	4	2	2	-	-	1	1	10
Saygı	6	5	6	1	1	2	3	24
Sevgi	6	6	4	1	-	2	2	21
Sorumluluk	7	4	7	-	1	2	4	25
Vatanseverlik	-	2	-	-	-	-	-	2
Yardımseverlik	5	3	3	-	1	1	2	15
TOPLAM	37	27	28	4	5	17	26	144

Tablo 8 incelendiğinde, “Din ve Hayat” ünitesindeki kök değerlerin konu başlıklarına göre farklı yoğunluklarda temsil edildiği görülmektedir.

“Din ve Aile” konusunda sorumluluk (7 kez), sevgi ve saygı (6’şar kez), sabır (4 kez), yardımseverlik (5 kez), adalet (3 kez), dürüstlük, dostluk ve özdenetim (2’şer kez) değerlerine yer verilmiş; vatanseverlik ise hiç temsil edilmemiştir. “Din, Kültür ve Sanat” başlığında, tüm kök değerlere yer verilmiş olup sevgi (6 kez), saygı (5 kez) ve sorumluluk (4 kez) öne çıkmaktadır. “Din ve Çevre” temasında adalet (3 kez) belirgin şekilde vurgulanmış; bunu sorumluluk (7 kez), saygı (6 kez) ve sevgi (4 kez) izlemiştir. Dostluk ve vatanseverlik ise yer almamıştır. “Din ve Sosyal Değişim” başlığında yalnızca adalet (2 kez), sevgi ve saygı (1’er kez) değerlerine değinilmiş; diğer tüm kök değerler göz ardı edilmiştir. “Din ve Ekonomi” başlığında ise adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik (1’er kez) yer bulmuş; diğer değerlere yer verilmemiştir. “Din ve Sosyal Adalet” konusunda adalet (4 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim, saygı, sevgi ve sorumluluk (2’şer kez), sabır, yardımseverlik ve dostluk (1’er kez) yer almakta; vatanseverlik yine temsil edilmemektedir. “Kur’an’dan Mesajlar: Al-i İmran 103–105. Ayetler” alt başlığında ise adalet (5 kez), dürüstlük (4 kez), sorumluluk (4 kez), dostluk (3 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), özdenetim (2 kez), yardımseverlik (2 kez) ve sabır (1 kez) vurgulanmış; vatanseverlik değeri ise yer almamıştır. Bu kapsamda, bazı alt başlıklarda kök değerlere dengeli şekilde yer verilirken, özellikle “Din ve Sosyal Değişim” ve “Din ve Ekonomi” konularında değerlerin sınırlı düzeyde işlendiği dikkat çekmektedir.

10.Sınıf DKAB ders kitabının 3. ünitesinde kök değerlerin temsil düzeyine ilişkin yapılan nitel analiz sonucunda, en fazla yer verilen değerler sorumluluk (25 kez), saygı (24 kez) ve sevgi (21 kez) olarak öne çıkmaktadır. Bunu adalet (20 kez), yardımseverlik (15 kez), dürüstlük (11 kez), sabır (10 kez), özdenetim (9 kez), dostluk (7 kez) ve vatanseverlik (2 kez) takip etmektedir. Bu veriler ışığında, en fazla temsil edilen değer sorumluluk, en az temsil edilen değer ise vatanseverlik olarak tespit edilmiştir.

3.1.1.1.10. Sınıf “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Öğretim programında yer alan 4.ünite olan 'Ahlakî Tutum ve Davranışlar' başlığı, aşağıdaki konular çerçevesinde yapılandırılmıştır: 'İslam Ahlakının Konusu

ve Gayesi', 'İslam Ahlakının Kaynakları', 'Ahlak ve Terbiye İlişkisi', 'İslam Ahlakında Yerilen Bazı Davranışlar' ve 'Kur'an'dan Mesajlar: Hucurât Suresi 11-12. Ayetler'.

MEB tarafından hazırlanan 10. sınıf DKAB dersi öğretim programında yer alan 4.ünite, "Ahlakî Tutum ve Davranışlar" başlığı altında yapılandırılmıştır. Bu ünite kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar şu şekildedir:

- İslam ahlakının kapsamı ve temel amacı hakkında bilgi sahibi olur.
- Ahlak ve terbiye kavramları arasındaki ilişkiyi analiz eder.
- Kur'an ayetleri ve hadisler ışığında İslam ahlakında hoş karşılanmayan bazı tutum ve davranışları açıklayabilir.
- Günlük yaşamda dengeli ve ölçülü davranışlar sergilemeye yönelik bilinç geliştirir.
- Hucurât Suresi'nin 11 ve 12. ayetlerinden çıkarılabilecek temel ahlakî ilkeleri değerlendirir.

4. Ünite konuları, kök değerler temelinde sistematik olarak incelenmiş; elde edilen veriler frekans (f) dağılımlarıyla Tablo 9.'de gösterilmiştir.

Tablo 9. 10. Sınıf “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	4.Ünite Konuları (f)					TOPLAM
	İslam Ahlakının Konusu ve Gayesi	İslam Ahlakının Kaynakları	Ahlak ve Terbiye İlişkisi	İslam Ahlakında Yerilen Bazı Davranışlar	Kur' an' dan Mesajlar: Hucurat Suresi 11-12. Ayetler	
Adalet	3	5	1	6	5	20
Dostluk	2	2	1	5	4	14
Dürüstlük	2	6	3	9	6	26
Özdenetim	1	4	5	11	4	25

Sabır	1	3	2	3	3	12
Saygı	2	5	5	12	6	30
Sevgi	1	4	2	7	3	17
Sorumluluk	2	5	3	8	4	22
Vatanseverlik	-	-	-	-	-	0
Yardımseverlik	3	4	3	4	1	15
TOPLAM	17	38	25	65	36	18
						1

Tablo 9’a göre, “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” ünitesindeki beş alt başlıkta yer alan kök değerlerin temsil düzeyinde farklılıklar gözlemlenmiştir. “İslam Ahlakının Konusu ve Gayesi” başlığında adalet (3 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (1 kez), sabır (1 kez), saygı (2 kez), sevgi (1 kez), sorumluluk (2 kez) ve yardımseverlik (3 kez) değerlerine yer verilmiş; vatanseverlik ise yer almamıştır. “İslam Ahlakının Kaynakları” başlığında adalet (5 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (6 kez), özdenetim (4 kez), sabır (3 kez), saygı (5 kez), sevgi (4 kez), sorumluluk (5 kez) ve yardımseverlik (4 kez) değerlerine yer verilirken vatanseverliğe değinilmemiştir. “Ahlak ve Terbiye İlişkisi” bölümünde adalet (1 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (3 kez), özdenetim (5 kez), sabır (2 kez), saygı (5 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (3 kez) ve yardımseverlik (3 kez) değerleri işlenmiş; vatanseverlik bu kısımda da yer almamıştır. “İslam Ahlakında Yerilen Bazı Davranışlar” başlığında adalet (6 kez), dostluk (5 kez), dürüstlük (9 kez), özdenetim (11 kez), sabır (3 kez), saygı (12 kez), sevgi (7 kez), sorumluluk (8 kez) ve yardımseverlik (4 kez) değerlerine yüksek düzeyde yer verilirken vatanseverlik yine yer almamıştır. Son olarak, “Kur’an’dan Mesajlar: Hucurat Suresi 11-12. Ayetler” başlığında adalet (5 kez), dostluk (4 kez), dürüstlük (6 kez), özdenetim (4 kez), sabır (3 kez), saygı (6 kez), sevgi (3 kez), sorumluluk (4 kez) ve yardımseverlik (1 kez) değerleri yer almakta; vatanseverlik bu bölümde de bulunmamaktadır. Üniteadaki tüm konular incelendiğinde, bu üniteye vatanseverlik kök değerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

10. Sınıf DKAB ders kitabının 4. ünitesine yer alan kök değerlerin temsil edilme düzeyi incelendiğinde, kök değerlerin farklı düzeylerde temsil edildiği belirlenmiştir. En sık vurgulanan değerler arasında saygı (30 kez), dürüstlük (26),

özdenetim (25), sorumluluk (22), adalet (20), sevgi (17), yardımseverlik (15), dostluk (14) ve sabır (12) yer almaktadır. En fazla yer verilen kök değer saygı (30 kez) iken, hiç yer verilmeyen tek kök değer vatanseverliktir.

4.1.1.1. 10. Sınıf “İslam Düşüncesindeki İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

5. Ünite olan 'İslam Düşüncesindeki İtikadî, Siyasî ve Fıkîhî Yorumlar' başlığı kapsamında; 'Dinî Yorum Farklılıklarının Sebepleri', 'Dinî Yorumlarla İlgili Bazı Kavramlar', 'İslam Düşüncesinde İtikadî ve Siyasî Yorumlar', 'İslam Düşüncesinde Fıkîhî Yorumlar' ve 'Kur'an'dan Mesajlar: Nisâ Suresi 59. Ayet' konularına yer verilmiştir.

MEB tarafından hazırlanan 10. sınıf DKAB dersi öğretim programının 5.ünitesi olan “İslam Düşüncesinde İtikadî, Siyasî ve Fıkîhî Yorumlar” başlığı altında öğrencilere kazandırılması amaçlanan temel kazanımlar aşağıda sıralanmıştır:

- Din ile dinî yorum arasındaki farkları ayırt eder.
- İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorum çeşitliliğinin nedenlerini sorgular.
- Dinî yorumlara ilişkin temel kavramları analiz eder.
- İslam düşünce tarihinde yer alan itikadî ve siyasî eğilimleri genel niteliklerine göre sınıflandırır.
- Amelî alandaki fıkîhî yorumları tanır ve aralarındaki farklılıkları fark eder.
- Nisâ Suresi'nin 59. ayetinde yer alan temel mesajları değerlendirir.

5.Ünite, kök değerler çerçevesinde analiz edilmiş ve elde edilen bulgular frekans (f) dağılımlarıyla Tablo 10.'de sunulmuştur.

Tablo 10. 10. Sınıf “İslam Düşüncesindeki İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	5.Ünite Konuları (f)					TOPLAM
	Dinî Yorum Farklılıklarının Sebepleri	Dinî Yorumlarla İlgili Bazı Kavramlar	İslam Düşüncesinde İtikadi ve Siyasi Yorumlar	İslam Düşüncesinde Fıkhi Yorumlar	Kur' an' dan Mesajlar: Nisa Suresi 59. Ayet	

Adalet	4	4	5	3	3	19
Dostluk	2	1	-	1	-	4
Dürüstlük	3	3	2	4	2	14
Özdenetim	5	4	1	2	1	13
Sabır	4	2	2	3	1	12
Saygı	6	4	4	4	2	20
Sevgi	3	2	3	2	-	10
Sorumluluk	5	3	3	5	4	20
Vatanseverlik	-	-	-	-	-	0
Yardımseverlik	2	1	-	1	-	4
TOPLAM	34	24	20	25	13	116

“Tablo 10” incelendiğinde, İslam Düşüncesindeki İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar ünitesinde yer alan beş konu başlığı kapsamında kök değerlerin farklı sıklıklarda temsil edildiği görülmektedir. “Dinî Yorum Farklılıklarının Sebepleri” başlığında adalet (4 kez), dostluk (2), dürüstlük (3), özdenetim (5), sabır (4), saygı (6), sevgi (3), sorumluluk (5) ve yardımseverlik (2) değerlerine yer verilirken; vatanseverlik değeri yer almamaktadır. “Dinî Yorumlarla İlgili Bazı Kavramlar” konusunda adalet (4 kez), dostluk (1), dürüstlük (2), özdenetim (4), sabır (2), saygı (4), sevgi (2), sorumluluk (3) ve yardımseverlik (1) değerlerine yer verilmiş; vatanseverlik değeri yine yer almamıştır. “İslam Düşüncesinde İtikadi ve Siyasi Yorumlar” başlığında adalet (5 kez), dürüstlük (2), özdenetim (1), sabır (2), saygı (4), sevgi (3) ve sorumluluk (3) değerleri yer alırken; vatanseverlik, dostluk ve yardımseverlik değerlerine hiç yer verilmemiştir. “İslam Düşüncesinde Fıkhi Yorumlar” başlığında adalet (3 kez), dostluk (1), dürüstlük (4), özdenetim (2), sabır (3), saygı (4), sevgi (2), sorumluluk (5) ve yardımseverlik (1) değerleri temsil edilirken; vatanseverlik değeri yer almamıştır. “Kur’an’dan Mesajlar: Nisa Suresi 59. Ayet” başlığında ise adalet (3 kez), dürüstlük (2), özdenetim (1), sabır (1), saygı (2) ve sorumluluk (4) değerlerine yer verildiği; vatanseverlik, dostluk, sevgi ve yardımseverlik değerlerine yer verilmediği tespit edilmiştir.

Genel olarak bu ünite de vatanseverlik değeri ne hiçbir başlıkta yer verilmediği, bazı konularda ise dostluk ve yardımseverlik gibi değeri lerin de temsil edilmediği görölmektedir.

10. Sınıf DKAB ders kitabının 5. ünitesinde yer alan kök değeri lerin temsil düzeyine ilişkin yapılan analiz sonucunda; en fazla yer verilen değeri ler saygı, sevgi ve sorumluluk (20’şer kez) olup bunları adalet (19 kez), dürüstlük (14 kez), özdenetim (13 kez), sabır (12 kez), dostluk ve yardımseverlik (4’er kez) takip etmektedir. Vatanseverlik değeri ne ise hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu ünite de en sık yer verilen kök değeri ler saygı, sevgi ve sorumluluk (20 kez), hiç yer verilmeyen kök değeri ise vatanseverliktir.

2.2.3. 11. Sınıf Ünite ve Kazanımlarının Kök Değeri ler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde, 11. sınıf DKAB dersine ait üniteler öğretim programı temelinde ele alınmış; her bir ünite de yer alan konular, on kök değeri (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) açısından analiz edilmiştir.

2.2.3.1.11. Sınıf “Dünya ve Ahiret” Ünitesinin Kök Değeri ler Açısından İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 1. ünitesi olan 'Dünya ve Ahiret' başlığı kapsamında; 'Varoluşun ve Hayatın Amacı', 'Ahiret Âlemi', 'Ahirete Uğurlama' ve 'Kur’an’dan Mesajlar: Bakara Suresi 153-157. Ayetler' konularına yer verildiği görölmektedir.

MEB tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının birinci ünitesi olan “Dünya ve Ahiret” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar aşağıda yer almaktadır:

- Ahiret inancının bireyin hayatı anlamlandırma sürecindeki rolünü kavrar.
- Dünya hayatı ile ahiret inancı arasındaki bağlantıyı değerlendirir.
- Ahiret hayatının evrelerini Kur’an ayetleri ve hadisler doğrultusunda temellendirir.
- Cenaze merasimiyle ilgili temel dinî uygulamaları örnekler üzerinden açıklar.
- Bakara Suresi’nin 153-157. ayetlerinde yer alan mesajları analiz eder.

1.Ünite konuları, kök değerlere dayalı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular Tablo 11’de frekans (f) dağılımlarıyla verilmiştir.

Tablo 11. 11. Sınıf “Dünya ve Ahiret” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	1.Ünite Konuları (f)				TOPLAM
	Varoluşun Ve Hayatın Amacı	Ahiret Âlemi	Ahirete Uğurlama	Kur’an’dan Mesajlar: Bakara Suresi 153-157. Ayetler	
Adalet	-	8	3	2	13
Dostluk	-	1	2	2	5
Dürüstlük	-	2	4	1	7
Özdenetim	2	4	2	3	11
Sabır	1	3	3	10	17
Saygı	3	3	5	2	13
Sevgi	1	2	4	2	9
Sorumluluk	5	9	6	4	24
Vatanseverlik	-	-	-	3	3
Yardımsaverlik	-	4	7	2	13
TOPLAM	12	36	36	31	115

Tablo 11’in incelenmesi sonucunda “Dünya ve Ahiret” ünitesinde yer kök değerlerin konu bazında dağılımları şu şekildedir; “Varoluşun ve Hayatın Amacı” konusunda özdenetim (2 kez), sabır (1 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez) ve sorumluluk (5 kez) değerlerine yer verildiği; adalet, dostluk, dürüstlük, yardımsaverlik ve vatanseverlik değerlerinin ise yer almadığı belirlenmiştir. “Ahiret Âlemi” başlığında adalet (8 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (4 kez), sabır (3 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (9 kez) ve yardımsaverlik (4 kez) kök değerlerine yer verilirken; yalnızca vatanseverlik değerinin bulunmadığı

görülmüştür. “Ahirete Uğurlama” konusunda adalet (3 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (4 kez), özdenetim (2 kez), sabır (3 kez), saygı (5 kez), sevgi (4 kez), sorumluluk (6 kez) ve yardımseverlik (7 kez) değerleri yer alırken; vatanseverlik yine temsil edilmemiştir. “Kur’an’dan Mesajlar: Bakara Suresi 153–157. Ayetler” başlığında ise tüm kök değerlere yer verilmiş; sabır (10 kez), özdenetim (3 kez), sorumluluk (4 kez), adalet ve dostluk (2’şer kez), dürüstlük, sevgi, yardımseverlik (2’şer kez), saygı (2 kez) ve vatanseverlik (3 kez) şeklinde bir dağılım gözlemlenmiştir.

Tablo 11’e göre, 1. üniteye yer alan kök değerlerin temsil düzeyine ilişkin yapılan analiz sonucunda, tüm kök değerlere yer verildiği görülmüştür. En yüksek frekansla yer verilen değer sorumluluk (24 kez) olurken; en düşük düzeyde temsil edilen ise vatanseverlik (3 kez) olarak tespit edilmiştir. Diğer değerlerin dağılımı ise şu şekildedir: sabır (17 kez), adalet ve saygı (13’er kez), yardımseverlik (13 kez), özdenetim (11 kez), sevgi (9 kez), dürüstlük (7 kez) ve dostluk (5 kez).

2.2.3.2.11. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 2.ünitesi olan 'Kur'an'a Göre Hz. Muhammed' başlığı kapsamında; 'Hz. Muhammed'in (sav) Şahsiyeti', 'Hz. Muhammed'in (sav) Peygamberlik Yönü', 'Hz. Muhammed'e (sav) Bağlılık ve İtaat' ile 'Kur'an'dan Mesajlar: Ahzâb Suresi 45 ve 46. Ayetler' konularına yer verildiği görülmektedir.

MEB tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 2.ünitesi olan “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması amaçlanan temel kazanımlar aşağıda sıralanmıştır:

- Hz. Muhammed’in (s.a.v.) ahlaki yönü ve toplum üzerindeki etkisi bağlamında örnek kişiliğini tanıır.
- Peygamberlik görevlerini ve bu görevlerin birey ve toplum açısından önemini açıklar.
- Hz. Peygamber’e bağlılık ve itaatin gerekliliğini ayet ve hadisler ışığında yorumlar.
- Ahzâb Suresi’nin 45 ve 46. ayetlerinde yer alan mesajları analiz ederek değerlendirir.

İkinci ünite konuları, kök değerler doğrultusunda analiz edilmiş; ulaşılan bulgular Tablo 12’de frekans (f) dağılımlarıyla sunulmuştur.

Tablo 12. 11. Sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	2.Ünite Konuları (f)				TOPLAM
	H. Muhammed’ in (Sav) Şahsiyeti	H. Muhammed’ in (Sav) Peygamberlik Yönü. Muhammed’ e (Sav) Bağlılık Ve İtaat	H. Muhammed’ e (Sav) Bağlılık Ve İtaat	Kur’ an’ dan Mesajlar: Ahzab Suresi 45 Ve 46. Ayetler	
Adalet	3	2	4	3	12
Dostluk	1	1	2	2	6
Dürüstlük	3	2	3	1	9
Özdenetim	2	1	2	-	5
Sabır	1	3	4	2	10
Saygı	1	1	5	4	11
Sevgi	1	2	6	7	16
Sorumluluk	3	2	7	3	15
Vatanseverlik	-	-	1	1	2
Yardımseverlik	2	2	3	2	9
TOPLAM	17	16	37	25	95

Tablo 12’ye göre, “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” ünitesinde yer alan konular kök değerler bağlamında incelendiğinde, “Hz. Muhammed’in (sav) Şahsiyeti” başlığında adalet, dürüstlük ve sorumluluk (3’er kez); özdenetim (2 kez); sabır, saygı, sevgi (1’er kez); dostluk ve yardımseverlik (1 ve 2 kez) gibi değerlere yer verildiği, vatanseverliğe ise hiç yer verilmediği görülmektedir. “Peygamberlik Yönü ve Hz. Muhammed’e (sav) Bağlılık” başlığında adalet, dürüstlük (2’şer kez); sabır (3 kez); diğer değerler 1–2 kez temsil edilirken, yardımseverlik ve vatanseverlik değerleri yer almamıştır. “Hz. Muhammed’e (sav) Bağlılık ve İtaat” başlığında ise

tüm değerlere yer verilmiş, en çok sorumluluk (7 kez), sevgi (6 kez) ve saygı (5 kez) öne çıkmıştır. “Kur’an’dan Mesajlar: Ahzab Suresi 45–46. Ayetler” konusunda adalet (3 kez), saygı (4 kez), sevgi (7 kez) ve diğer birçok değer farklı yoğunluklarda yer aldığı; yalnızca özdenetimin temsil edilmediği tespit edilmiştir.

Tablo 12’ye göre, 2. ünite kapsamında kök değerlerin temsil düzeyine ilişkin yapılan analizde, en sık vurgulanan değerlerin sevgi (16 kez), sorumluluk (15 kez), adalet (12 kez) ve saygı (11 kez) olduğu belirlenmiştir. Bunu sabır (10 kez), dürüstlük ve yardımseverlik (9’ar kez), dostluk (6 kez), özdenetim (5 kez) ve vatanseverlik (2 kez) izlemiştir. Bu üniteye on kök değer tamamına yer verilmiş olup, en çok sevgi, en az vatanseverlik değeri temsil edilmiştir.

2.2.3.3.11. Sınıf “Kur’an’da Bazı Kavramlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 3.ünitesi olan 'Kur'an'da Bazı Kavramlar' başlığı kapsamında; 'İslam'ın Aydınlık Yolu: Hidayet', 'Allah'ı (cc) Görüyormuşçasına Yaşamak: İhsan', 'Allah (cc) İçin Samimiyet: İhlas', 'Allah'ın (cc) Emir ve Yasaklarına Riayet: Takvâ', 'Dosdoğru Yol: Sırat-ı Müstakîm', 'Allah (cc) Yolunda Mücâhede: Cihad', 'İyi, Doğru ve Güzel Davranış: Sâlih Amel' ve 'Kur'an'dan Mesajlar: Kehf Suresi 107-110. Ayetler' konularına yer verildiği görülmektedir.

MEB tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 3.ünitesi olan “Kur’an’da Bazı Kavramlar” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar şu şekildedir:

- Kur’an-ı Kerim’de yer alan belirli kavramları anlamlandırır ve yorumlar.
- Kur’an’ı Kerim’de geçen kavramları tanımanın İslam’ı doğru anlamadaki önemini fark eder.
- Kehf Suresi’nin 107-110. ayetlerinde yer alan mesajları analiz ederek değerlendirir.

Üçüncü ünite konuları, kök değerler doğrultusunda incelenmiş; elde edilen veriler Tablo 13’te frekans (f) dağılımlarıyla verilmiştir.

Tablo 13. 11. Sınıf “Kur’an’da Bazı Kavramlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	3.Ünite Konuları (f)								TOPLAM
	İslam' ın Aydınlık Yolu: Hidayet	Allah' ı (cc) Görüyormuşçasına Yaşamak: İhsan	Allah (cc) İçin Samimiyet: İhlas	Allah' ın (cc) Emir Ve Yasaklarına Riayet: Takva	Dosdoğru Yol: Sıratı Müstakim	Allah (cc) Yolunda Mücahede: Cihat	İyi, Doğru Ve Güzel Davranış: Salih Amel	Kur' an' dan Mesajlar: Kehf Suresi 107-110. Ayetler	
Adalet	3	3	1	4	3	4	2	1	21
Dostluk	-	1	-	1	1	-	1	-	4
Dürüstlük	1	2	4	2	2	1	3	1	16
Özdenetim	1	4	3	6	3	2	1	1	21
Sabır	2	2	2	5	2	3	2	1	19
Saygı	1	3	2	5	3	4	2	1	21
Sevgi	4	5	3	3	1	2	2	1	21
Sorumluluk	4	6	4	7	4	5	4	1	35
Vatanseverlik	-	-	-	-	-	6	-	-	6
Yardımseverlik	1	2	1	3	1	3	3	-	14
TOPLAM	17	28	20	36	20	30	20	7	178

Tablo 13 incelendiğinde, “Kur'an'da Bazı Kavramlar” ünitesindeki alt başlıkların tamamında kök değerlerin farklı düzeylerde temsil edildiği görülmektedir. Ancak vatanseverlik değerinin yalnızca bir başlıkta yer aldığı, bazı değerlerin ise belirli konularda hiç yer almadığı tespit edilmiştir. “İslam'ın Aydınlık Yolu: Hidayet” konusunda: adalet (3 kez), dürüstlük (1 kez), özdenetim (1 kez), sabır (2 kez), saygı (1 kez), sevgi (4 kez), sorumluluk (4 kez), yardımseverlik (1 kez); “Allah'ı Görüyormuşçasına Yaşamak: İhsan” konusunda: adalet (3 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (4 kez), sabır (2 kez), saygı (3 kez), sevgi (5 kez), sorumluluk (6 kez), yardımseverlik (2 kez); “Allah İçin Samimiyet: İhlas” konusunda: adalet (1 kez), dürüstlük (4 kez), özdenetim (4 kez), sabır (2 kez), saygı

(2 kez), sevgi (3 kez), sorumluluk (4 kez), yardımseverlik (1 kez); “Allah’ın Emir ve Yasaklarına Riayet: Takva” konusunda: adalet (4 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (6 kez), sabır (5 kez), saygı (5 kez), sevgi (3 kez), sorumluluk (7 kez), yardımseverlik (3 kez); “Dosdoğru Yol: Sıratı müstakim” konusunda: adalet (3 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (3 kez), sabır (2 kez), saygı (3 kez), sevgi (1 kez), sorumluluk (4 kez), yardımseverlik (1 kez); “Allah Yolunda Mücahede: Cihat” konusunda: adalet (4 kez), dürüstlük (1 kez), özdenetim (2 kez), sabır (3 kez), saygı (4 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (5 kez), yardımseverlik (3 kez), vatanseverlik (6 kez); “İyi, Doğru ve Güzel Davranış: Salih Amel” konusunda: adalet (2 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (3 kez), özdenetim (1 kez), sabır (2 kez), saygı (2 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (4 kez); “Kur’an’dan Mesajlar: Kehf Suresi 107–110. Ayetler” konusunda: adalet (1 kez), dürüstlük (1 kez), özdenetim (1 kez), sabır (1 kez), saygı (1 kez), sevgi (1 kez), sorumluluk (1 kez). Sonuç olarak, vatanseverlik değeri yalnızca “Cihat” konusunda 6 kez yer almış; dostluk ve yardımseverlik değerleri ise bazı alt başlıklarda hiç temsil edilmemiştir. Genel olarak en sık tekrar eden değerler arasında sorumluluk, sevgi, saygı ve adalet ön plana çıkmaktadır.

Tablo 13’te yer alan verilere göre, 3. ünitedeki kök değerlerin temsil düzeyi incelendiğinde, on kök değerın tamamına yer verildiği görülmektedir. En fazla yer verilen kök değerin sorumluluk (35 kez) olurken, en düşük frekansta temsil edilen ise dostluk (4 kez) olmuştur. Diğer değerin dağılımı ise şu şekildedir: adalet (21 kez), özdenetim (21 kez), sabır (19 kez), saygı (21 kez), sevgi (21 kez), dürüstlük (16 kez), yardımseverlik (14 kez) ve vatanseverlik (6 kez).

2.2.3.4.11. Sınıf “İnançla İlgili Meseleler” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 4. ünitesi olan 'İnançla İlgili Meseleler' başlığı, üç ana konu etrafında yapılandırılmıştır. Bu konular; 'İnançla İlgili Felsefî Yaklaşımlar', 'Yeni Dinî Hareketler' ve 'Kur’an’dan Mesajlar: En’âm Suresi 59. Ayet ile Lokmân Suresi 27. Ayet' şeklinde belirlenmiştir.

11.Sınıf DKAB dersi öğretim programının 4. ünitesi olan “İnançla İlgili Meseleler” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar aşağıda belirtilmiştir:

- İnanç konularına yönelik çeşitli düşünsel yaklaşımları analiz eder.
- Günümüzde ortaya çıkan yeni dinî akımların temel niteliklerini değerlendirir.
- En’âm Suresi 59. ve Lokmân Suresi 27. ayetlerinde yer alan mesajları yorumlar.

Dördüncü ünite konuları, kök değerler temelinde incelenmiş; elde edilen nicel veriler Tablo 14’de frekans (f) dağılımlarıyla sunulmuştur.

Tablo 14. 11. Sınıf “İnançla İlgili Meseleler” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	4.Ünite Konuları (f)			TOPLAM
	İnançla İlgili Felsefi Yaklaşımlar	Yeni Dinî Hareketler	Kur’an’dan Mesajlar: Enam Suresi 59. Ayet Ve Lokman Suresi 27. Ayet	
Adalet	8	5	2	15
Dostluk	3	3	-	6
Dürüstlük	4	4	-	8
Özdenetim	6	2	1	9
Sabır	5	2	1	8
Saygı	5	6	2	13
Sevgi	6	5	1	12
Sorumluluk	9	7	2	18
Vatanseverlik	2	6	-	8
Yardımseverlik	4	3	-	7
TOPLAM	52	43	8	103

Tablo 14’ün incelenmesi sonucunda, “İnançla İlgili Meseleler” ünitesindeki konularda kök değerlere farklı düzeylerde yer verildiği görülmektedir. “İnançla İlgili Felsefi Yaklaşımlar” başlığında, sorumluluk (9 kez), adalet (8 kez), sevgi (6 kez), özdenetim (6 kez), saygı (5 kez), sabır (5 kez), dürüstlük (4 kez), yardımseverlik (4 kez), dostluk (3 kez) ve vatanseverlik (2 kez) değerleri yer almıştır. “Yeni Dinî

Hareketler” konusunda ise en sık saygı (6 kez) ve vatanseverlik (6 kez) vurgulanırken, sorumluluk (7 kez), sevgi (5 kez), adalet ve dürüstlük (4’er kez), dostluk (3 kez), yardımseverlik (3 kez), sabır (2 kez) ve özdenetim (2 kez) değerlerine de yer verildiği görülmektedir. “Kur’an’dan Mesajlar: En’âm Suresi 59. Ayet ve Lokmân Suresi 27. Ayet” bölümünde ise dürüstlük (4 kez), adalet (2 kez), saygı (2 kez), sorumluluk (2 kez), özdenetim, sabır ve sevgi (1’er kez) değerleri işlenmiş; dostluk, yardımseverlik ve vatanseverlik kök değerlerine yer verilmemiştir.

Tablo 14’e göre, 4. ünite kök değerlerin temsil düzeyi incelendiğinde, on kök değerinin tamamına yer verildiği görülmektedir. En yüksek düzeyde temsil edilen değer sorumluluk (18 kez) olurken, en düşük düzeyde yer verilen ise dostluk (6 kez) olmuştur. Diğer değerlerin frekansları ise şu şekildedir: adalet (15 kez), saygı (13 kez), sevgi (12 kez), özdenetim (9 kez), dürüstlük ve sabır (8’er kez), vatanseverlik (8 kez) ve yardımseverlik (7 kez).

2.2.3.5.11. Sınıf “Yahudilik Ve Hristiyanlık” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanan 11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 5.ünitesi 'Yahudilik ve Hristiyanlık' başlığını taşımaktadır. Bu ünite kapsamında, 'Yahudilik' ve 'Hristiyanlık' olmak üzere iki temel inanç sistemi ele alınmaktadır.

11. sınıf DKAB dersi öğretim programının 5.ünitesi olan “Yahudilik ve Hristiyanlık” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması amaçlanan temel kazanımlar şu şekilde ifade edilmiştir:

- Yahudiliğin tarihsel süreç içerisindeki doğuşunu ve gelişimini özetler.
- Hristiyanlığın ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimini ana hatlarıyla açıklar.

Beşinci üniteye ait içerik, kök değerler doğrultusunda analiz edilmiş; buna ilişkin bulgular Tablo 15’te frekans (f) dağılımları şeklinde verilmiştir.

Tablo 15. 11. Sınıf “Yahudilik ve Hristiyanlık” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	5.Ünite Konuları (f)		TOPLAM
	Yahudilik	Hristiyanlık	
Adalet	3	5	8

Dostluk	1	1	2
Dürüstlük	2	4	6
Özdenetim	2	2	4
Sabır	2	3	5
Saygı	3	6	9
Sevgi	2	4	6
Sorumluluk	4	5	9
Vatanseverlik	1	-	1
Yardımseverlik	1	2	3
TOPLAM	21	32	53

Tablo 15'e göre, "Yahudilik ve Hristiyanlık" ünitesinde yer alan konular incelendiğinde, Yahudilik başlığında adalet (3 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (2 kez), sabır (2 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (4 kez), vatanseverlik (1 kez) ve yardımseverlik (1 kez) değerlerine yer verildiği görülmektedir. Hristiyanlık başlığında ise adalet (5 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (4 kez), özdenetim (2 kez), sabır (3 kez), saygı (6 kez), sevgi (4 kez), sorumluluk (5 kez) ve yardımseverlik (2 kez) değerleri işlenmiş; yalnızca vatanseverlik kök değerine yer verilmemiştir.

Tablo 15'te yer alan verilere göre, 11. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının 5. ünitesinde tüm kök değerlere yer verildiği tespit edilmiştir. En sık vurgulanan değerler saygı ve sorumluluk (9 kez) olurken, vatanseverlik (1 kez) en az yer verilen değer olmuştur. Diğer kök değerlerin dağılımı ise adalet (8 kez), dürüstlük (6 kez), sevgi (6 kez), sabır (5 kez), özdenetim (4 kez), yardımseverlik (3 kez) ve dostluk (2 kez) şeklindedir.

2.2.4. 12. Sınıf Ünite ve Kazanımlarının Kök Değerler Açısında İncelenmesi

Bu bölümde, 12. sınıf DKAB dersi üniteleri öğretim programı temelinde incelenmiş; her üniteye konular, on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) bağlamında analiz edilmiştir.

2.2.4.1.12. Sınıf “İslam ve Bilim” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

MEB tarafından hazırlanan 12. sınıf DKAB dersi öğretim programının 1. ünitesi 'İslam ve Bilim' başlığını taşımaktadır. Bu ünite kapsamında; 'Din-Bilim İlişkisi', 'İslam Medeniyetinde Bilim ve Düşüncenin Gelişimi', 'İslam Medeniyetinde Öne Çıkan Eğitim Kurumları', 'Müslümanların Bilim Alanında Yaptığı Öncü ve Özgün Çalışmalar' ile 'Kur'an'dan Mesajlar: Fâtır Suresi 27-28. Ayetler' başlıklı konulara yer verilmektedir.

12. sınıf DKAB dersi öğretim programının 1. ünitesi olan “İslam ve Bilim” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar şu şekildedir:

- Din ile bilim arasındaki ilişkiyi eleştirel bir bakış açısıyla tartışır.
- İslam medeniyetinde bilimsel düşünce ve medeniyetin gelişim sürecini değerlendirir.
- İslam medeniyetinde önemli yer tutan eğitim kurumları ve bilim merkezlerini tanıır.
- Müslüman bilim insanlarının alanlarında gerçekleştirdiği özgün katkıları sınıflandırır.
- Fâtır Suresi'nin 27-28. ayetlerinde yer alan mesajları analiz eder.

Birinci ünite içeriği, kök değerler temelinde değerlendirilmiş; analiz sonuçları Tablo 16'da frekans (f) değerleriyle sunulmuştur.

Tablo 16. 12. Sınıf “İslam ve Bilim” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	1. Ünite Konuları (f)					TOPLAM
	Din-Bilim İlişkisi	İslam Medeniyetinde Bilim ve Düşüncenin Gelişimi	İslam Medeniyetinde Öne Çıkan Eğitim Kurumları	Müslümanların Bilim Alanında Yaptığı Öncü ve Özgün Çalışmalar	Kur'an'dan Mesajlar: Fâtır Suresi 27-28. Ayetler	

Adalet	3	4	5	3	-	15
Dostluk	-	1	2	1	-	4
Dürüstlük	2	3	4	4	1	14
Özdenetim	2	2	3	2	1	10
Sabır	4	5	6	3	1	19
Saygı	3	3	7	5	3	21
Sevgi	1	2	3	2	1	9
Sorumluluk	5	6	8	8	2	29
Vatanseverlik	-	4	6	4	-	14
Yardımseverlik	1	3	5	3	-	12
TOPLAM	21	33	49	35	9	147

Tablo 16'ya göre, “İslam ve Bilim” ünitesinde yer alan konular kök değerler açısından değerlendirildiğinde şu bulgular elde edilmiştir; “Din-Bilim İlişkisi” başlığında adalet (3 kez), dürüstlük ve özdenetim (2’şer kez), sabır ve saygı (4’er kez), sevgi (1 kez), sorumluluk (5 kez) ve yardımseverlik (1 kez) değerlerine yer verildiği; dostluk ve vatanseverliğe ise yer verilmediği görülmektedir. “İslam Medeniyetinde Bilim ve Düşüncenin Gelişimi” başlığında adalet (4 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (3 kez), özdenetim (2 kez), sabır (5 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (6 kez), vatanseverlik (4 kez) ve yardımseverlik (3 kez) değerleri işlenmiştir. “İslam Medeniyetinde Öne Çıkan Eğitim Kurumları” başlığında adalet (5 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (4 kez), özdenetim (3 kez), sabır (6 kez), saygı (7 kez), sevgi (3 kez), sorumluluk (8 kez), vatanseverlik (6 kez) ve yardımseverlik (5 kez) değerlerine yer verilmiştir. “Müslümanların Bilim Alanında Yaptığı Öncü ve Özgün Çalışmalar” başlığında adalet (5 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (4 kez), özdenetim (3 kez), sabır (6 kez), saygı (5 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (8 kez), vatanseverlik (4 kez) ve yardımseverlik (3 kez) değerleri işlenmiştir. “Kur’an’dan Mesajlar: Fatır Suresi 27-28. Ayetler” bölümünde ise dürüstlük, özdenetim ve sabır (1’er kez), saygı (3 kez), sevgi (1 kez) ve sorumluluk (2 kez) kök değerlerine yer verilirken; adalet, dostluk, vatanseverlik ve yardımseverliğe değinilmemiştir.

Tablo 16'da yer alan verilere göre, 1. ünite'deki kök değerlerin temsil düzeyi incelendiğinde; sorumluluk (29 kez), saygı (21 kez) ve sabır (19 kez) en sık vurgulanan değerler arasında yer almaktadır. Bu değerleri sırasıyla adalet (15 kez), dürüstlük (14 kez), vatanseverlik (14 kez), yardımseverlik (12 kez), özdenetim (10 kez), sevgi (9 kez) ve dostluk (4 kez) izlemektedir. Ünite kapsamında on kök değerinin tamamına yer verildiği, en fazla sorumluluk, en az ise dostluk değerinin vurgulandığı tespit edilmiştir.

2.2.4.2.12. Sınıf “Anadolu’da İslam” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının 2. ünitesi 'Anadolu’da İslam' başlığını taşımaktadır. Bu ünite kapsamında; 'Türklerin Müslüman Olmaları', 'Milletimizin İslam Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler' ve 'Kur’an’dan Mesajlar: Nisâ Suresi 69. Ayet' konularına yer verilmektedir.

12. sınıf DKAB dersi öğretim programının 2. ünitesi olan “Anadolu’da İslam” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar şunlardır:

- Türklerin İslamiyet’i kabul sürecini açıklar.
- Dinî anlayış ve kültürümüzün şekillenmesinde etkili olan önemli şahsiyetleri tanıır.
- Nisâ Suresi’nin 69. ayetinde yer alan mesajları analiz ederek değerlendirir.

İkinci ünite kapsamında ele alınan içerikler, kök değerler ışığında incelenmiş; ulaşılan bulgular Tablo 17’de frekans (f) verileriyle gösterilmiştir.

Tablo 17. 12. Sınıf “Anadolu’da İslam” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	2.Ünite Konuları (f)			TOPLAM
	Türklerin Müslüman Olmaları	Milletimizin İslam Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler	Kur’an’dan Mesajlar: Nisa Suresi 69. Ayet	

Adalet	2	4	1	7
Dostluk	3	5	-	8
Dürüstlük	3	8	2	13
Özdenetim	2	4	1	7
Sabır	1	5	-	6
Saygı	3	6	3	12
Sevgi	2	6	2	10
Sorumluluk	4	9	2	15
Vatanseverlik	4	7	1	12
Yardımseverlik	3	8	-	11
TOPLAM	27	62	12	101

Tablo 17 incelendiğinde, “Anadolu’da İslam” ünitesine ait konularda kök değerlerin farklı yoğunluklarda temsil edildiği görülmektedir. “Türklerin Müslüman Olmaları” başlığında adalet (2 kez), dürüstlük (3 kez), özdenetim (2 kez), sabır (1 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (4 kez), vatanseverlik (4 kez) ve yardımseverlik (3 kez) değerlerine yer verilmiştir. “Milletimizin İslam Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler” bölümünde adalet (4 kez), dostluk (5 kez), dürüstlük (8 kez), özdenetim (4 kez), sabır (5 kez), saygı (6 kez), sevgi (6 kez), sorumluluk (9 kez), vatanseverlik (7 kez) ve yardımseverlik (8 kez) değerleri öne çıkmaktadır. “Kur’an’dan Mesajlar: Nisa Suresi 69. Ayet” konusundaysa adalet (1 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (1 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (2 kez) ve vatanseverlik (1 kez) değerlerine yer verildiği; dostluk, sabır ve yardımseverlik değerlerine ise değinilmediği belirlenmiştir.

Tablo 17’ye göre, 12. sınıf DKAB ders kitabının 2. ünitesinde yer alan kök değerlerin temsil düzeyine ilişkin yapılan analiz sonucunda, En çok vurgulanan değer sorumluluk (15 kez) olurken, en az değinilen değerler sabır (6 kez) olmuştur. Diğer değerlerin frekansı ise dürüstlük (13 kez), saygı ve vatanseverlik (12’şer kez), yardımseverlik (11 kez), sevgi (10 kez), dostluk (8 kez) ve sabır (6 kez) şeklindedir. Kök değerlerin tamamına yer verildiği tespit edilmiştir.

2.2.4.3.12. Sınıf “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

12.Sınıf DKAB dersi öğretim programında hazırlanan 'İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar' başlıklı 3.ünite, 'Tasavvufi Düşüncenin Oluşumu', 'Tasavvufi Düşüncenin Ahlakî Boyutu', 'Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar' ile 'Kur'an'dan Mesajlar: Hucurât Suresi 10. Ayet' konularını içermektedir.

12. sınıf DKAB dersi öğretim programının 3.ünitesi olan “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar şunlardır:

- İslam düşüncesinde tasavvufi düşüncenin oluşum sürecini değerlendirir.
- Tasavvufi düşüncede ahlaki boyutun önemini fark eder.
- Kültürümüzde etkin olan bazı tasavvufi yorumları tanır.
- Alevilik-Bektaşilikteki temel kavram ve erkânları tanır.
- Hucurât Suresi 10. ayette verilen mesajları değerlendirir.

Üçüncü ünitedeki konular, kök değerler doğrultusunda analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 18’de frekans (f) değerleriyle sunulmuştur

Tablo 18. 12. Sınıf “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	3.Ünite Konuları (f)				TOPLAM
	Tasavvufi Düşüncenin Oluşumu	Tasavvufi Düşüncenin Ahlakî Boyutu	Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar	Kur'an'dan Mesajlar: Hucurat Suresi 10. Ayet	
Adalet	1	3	7	1	12
Dostluk	1	2	9	2	14
Dürüstlük	2	4	6	1	13
Özdenetim	3	5	8	1	17
Sabır	2	3	5	1	11
Saygı	3	6	12	3	24

Sevgi	2	5	11	2	20
Sorumluluk	2	4	7	2	15
Vatanseverlik	-	-	2	-	2
Yardımseverlik	-	1	10	1	12
TOPLAM	16	33	77	14	140

Tablo 18 incelendiğinde, “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” ünitesindeki konularda kök değerlere farklı düzeylerde yer verildiği görülmektedir. “Tasavvufi Düşüncenin Oluşumu” başlığında adalet (1 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (3 kez), sabır (2 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez) ve sorumluluk (2 kez) değerlerine yer verilirken, vatanseverlik ve yardımseverlik yer almamaktadır. “Tasavvufi Düşüncenin Ahlaki Boyutu” konusunda adalet (3 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (4 kez), özdenetim (5 kez), sabır (3 kez), saygı (6 kez), sevgi (5 kez), sorumluluk (4 kez) ve yardımseverlik (1 kez) değerlerine yer verildiği; vatanseverliğe ise yer verilmediği tespit edilmiştir. “Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar” başlığında adalet (7 kez), dostluk (9 kez), dürüstlük (6 kez), özdenetim (8 kez), sabır (5 kez), saygı (12 kez), sevgi (11 kez), sorumluluk (7 kez), vatanseverlik (2 kez) ve yardımseverlik (10 kez) değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. “Kur’an’dan Mesajlar: Hucurat Suresi 10. Ayet” bölümünde ise adalet (1 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (1 kez), özdenetim (1 kez), sabır (1 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (2 kez) ve yardımseverlik (1 kez) değerleri vurgulanmış; vatanseverlik yer almamıştır.

Tablo 18’e göre, 12. sınıf DKAB ders kitabının 3. ünitesinde yer alan kök değerlerin tamamına yer verildiği tespit edilmiştir. 3. ünitesinde yer alan kök değerlerin temsil düzeyine ilişkin yapılan analiz sonucunda; en çok vurgulanan değer saygı (24 kez), en az yer verilen ise vatanseverlik (2 kez) olmuştur. Diğer değerlerin frekansları ise özdenetim (17 kez), sevgi (20 kez), dostluk (14 kez), dürüstlük (13 kez), adalet ve yardımseverlik (12’şer kez), sorumluluk (15 kez) ve sabır (11 kez) şeklindedir.

Bu dağılım, üniteye özellikle bireysel ve toplumsal ahlakı doğrudan etkileyen değerlerin (saygı, özdenetim, sevgi) ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Buna karşılık, daha çok millî kimlik ve toplumsal aidiyetle ilişkili olan vatanseverliğin

oldukça sınırlı bir biçimde işlendiği gözlemlenmektedir. Bu durum, ünitenin ahlaki ve tasavvufi boyutlara odaklanma eğilimini yansıtabilir.

2.2.4.4. 12. Sınıf “Güncel Dinî Meseleler” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının 4.ünitesi olan 'Güncel Dinî Meseleler' başlığı altında; 'Dinî Meselelerin Çözümünde Temel İlke ve Yöntemler', 'İktisadî Hayatla İlgili Meseleler', 'Gıda Maddeleri ve Bağımlılıkla İlgili Meseleler', 'Sağlık ve Tıpla İlgili Meseleler' ile 'Kur'an'dan Mesajlar: En'âm Suresi 151-152. Ayetler' konularına yer verildiği görülmektedir."

12. sınıf DKAB dersi öğretim programının 4.ünitesi olan “Güncel Dinî Meseleler” başlığı kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel kazanımlar aşağıda sunulmuştur:

- Dinî meselelerin çözümüyle ilgili temel ilke ve yöntemleri analiz eder.
- İslam'ın ekonomik hayatla ilgili ahlaki ölçülerini yorumlar.
- Gıda maddeleri ve bağımlılık konusundaki dinî ve ahlaki ilkeleri açıklar.
- Sağlık ve tıpla ilgili bazı meseleleri dinî ve ahlaki ölçüler çerçevesinde yorumlar.
- En'âm suresi 151-152. ayetlerde verilen mesajları değerlendirir.

Dördüncü ünitedeki içerikler kök değerler temelinde analiz edilerek, sonuçlar Tablo 19'da frekans (f) dağılımları şeklinde sunulmuştur.

Tablo 19. 12. Sınıf “Güncel Dini Meseler” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	4.Ünite Konuları (f)					TOPLAM
	Dinî Meselelerin Çözümünde Temel İlke ve Yöntemler	İktisadi Hayatla İlgili Meseleler	Gıda Maddeleri ve Bağımlılıkla İlgili	Sağlık ve Tıpla İlgili Meseleler	Kur' an' dan Mesajlar: Enam Suresi 151-152. Ayetler	

Adalet	2	6	7	3	2	20
Dostluk	1	1	2	-	-	4
Dürüstlük	1	5	5	2	-	13
Özdenetim	-	2	6	4	-	12
Sabır	-	2	3	3	-	8
Saygı	2	3	4	2	-	11
Sevgi	1	2	4	1	-	8
Sorumluluk	3	6	8	5	-	22
Vatanseverlik	-	-	-	-	-	0
Yardımseverlik	-	4	6	3	-	13
TOPLAM	10	31	45	23	2	111

Tablo 19’a göre, “Güncel Dini Meseleler” ünitesinde yer alan konular kök değerler bağlamında farklı yoğunluklarda ele alınmıştır. “Dinî Meselelerin Çözümünde Temel İlke ve Yöntemler” başlığında adalet (2 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (1 kez), saygı (3 kez), sevgi (1 kez) ve sorumluluk (3 kez) değerlerine yer verilmiş; özdenetim, sabır, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ise yer verilmemiştir. “İktisadi Hayatla İlgili Meseleler” kapsamında adalet (6 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (5 kez), özdenetim (2 kez), sabır (2 kez), saygı (3 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (6 kez) ve yardımseverlik (4 kez) değerleri işlenmiş; vatanseverliğe değinilmemiştir. “Gıda Maddeleri ve Bağımlılıkla İlgili Meseleler” başlığında adalet (7 kez), dostluk (2 kez), dürüstlük (5 kez), özdenetim (6 kez), sabır (3 kez), saygı (4 kez), sevgi (4 kez), sorumluluk (8 kez) ve yardımseverlik (6 kez) değerlerine yer verilirken; vatanseverlik yine yer almamıştır. “Sağlık ve Tıpla İlgili Meseleler” konusuna adalet (3 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (4 kez), sabır (3 kez), saygı (2 kez), sevgi (1 kez), sorumluluk (5 kez) ve yardımseverlik (3 kez) değerleri dahil edilmiştir; ancak vatanseverlik ve dostluk değerlerine değinilmemiştir. “Kur’an’dan Mesajlar: En’am Suresi 151–152. Ayetler” kısmında yalnızca adalet değerine (2 kez) yer verilmiştir.

Tablo 19’da yer alan analiz sonuçlarına göre, 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 4. ünitesinde, kök değerlerin temsili farklı düzeylerde gerçekleşmiştir. En çok vurgulanan değerler arasında sorumluluk (22 kez), adalet (20 kez), dürüstlük (13 kez), yardımseverlik (13 kez), özdenetim (12 kez), saygı (11 kez), sabır ve sevgi (8’er kez), dostluk (4 kez) yer almakta; vatanseverlik değerine ise hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Ünitede en fazla yer verilen kök değer sorumluluk (22 kez), en az yer verilen (hiç yer verilmeyen) kök değer ise vatanseverlik olmuştur. Bu ünite, bireyin ahlaki ve toplumsal sorumluluklarını ön plana çıkaran bir içerik yapısına sahiptir. En çok vurgulanan “sorumluluk” ve “adalet” değerleri, öğrencilerin etik karar alma ve toplum düzenine katkı sağlama bilincini geliştirmeye yöneliktir. “Dürüstlük”, “özdenetim” ve “yardımseverlik” gibi değerlerin yüksek frekansla yer alması, bireysel ahlaki destekleyici temaların öne çıktığını göstermektedir. Ancak, vatanseverlik değerinin hiç yer almaması dikkat çekicidir. Bu durum, ünitenin daha çok evrensel ahlaki ilkeleri ön plana çıkardığını, millî ve toplumsal aidiyet duygusunun ise geri planda bırakıldığını göstermektedir. Bu eksiklik, müfredat geliştirme sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir noktadır.

2.2.4.5. 12. Sınıf “Hint ve Çin Dinleri” Ünitesinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının 5.ünitesi 'Hint ve Çin Dinleri' başlığını taşımaktadır. Bu ünite kapsamında; Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm ve Taoizm dinleri ele alınmaktadır.

12. sınıf DKAB dersi öğretim programının 5.ünitesi olan “Hint ve Çin Dinleri” başlığı çerçevesinde öğrencilere kazandırılması amaçlanan temel kazanımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Hinduizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetler.
- Budizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetler.
- Konfüçyanizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetler.
- Taoizm’in doğuşunu ve gelişim sürecini özetler.

Beşinci üniteadaki konular kök değerler çerçevesinde incelenmiş ve elde edilen bulgular, Tablo 20’de frekans (f) dağılımlarıyla sunulmuştur.

Tablo 20. 12. Sınıf “Hint ve Çin Dinleri” Ünitesinin Kök Değerlerle İlgili Yapılan Tespitler

Kök Değerler	5.Ünite Konuları (f)				TOPLAM
	Hinduizm	Budizm	Konfüçyanizm	Taoizm	
Adalet	1	2	4	2	9
Dostluk	-	-	1	3	4
Dürüstlük	-	3	3	2	7
Özdenetim	2	4	5	5	16
Sabır	1	2	2	4	9
Saygı	4	3	4	5	16
Sevgi	1	3	2	4	10
Sorumluluk	1	4	3	3	11
Vatanseverlik	-	-	-	-	0
Yardımseverlik	-	2	1	4	7
TOPLAM	10	23	25	32	90

Tablo 20 incelendiğinde, “Hint ve Çin Dinleri” ünitesinde yer alan konuların kök değerler açısından farklı düzeylerde temsil edildiği görülmektedir. "Hinduizm" konusunda adalet (1 kez), özdenetim (2 kez), sabır (1 kez), saygı (4 kez), sevgi (1 kez) ve sorumluluk (1 kez) değerlerine yer verilirken; dostluk, dürüstlük, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yer verilmemiştir. "Budizm" kapsamında adalet (2 kez), dürüstlük (3 kez), özdenetim (4 kez), sabır (2 kez), saygı (3 kez), sevgi (3 kez), sorumluluk (4 kez) ve yardımseverlik (2 kez) değerleri öne çıkarken; dostluk ve vatanseverlik değerlerine değinilmemiştir. "Konfüçyanizm" konusuna bakıldığında adalet (4 kez), dostluk (1 kez), dürüstlük (3 kez), özdenetim (5 kez), sabır (2 kez), saygı (4 kez), sevgi (2 kez), sorumluluk (3 kez) ve yardımseverlik (1 kez) yer almakta; yalnızca vatanseverlik değerine yer verilmemiştir. "Taoizm" başlığı altında adalet (2 kez), dostluk (3 kez), dürüstlük (2 kez), özdenetim (5 kez), sabır (4

kez), saygı (5 kez), sevgi (4 kez), sorumluluk (3 kez) ve yardımseverlik (4 kez) değerleri ele alınmış; vatanseverlik kök değerine ise değinilmemiştir.

Tablo 20 incelendiğinde, 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının 5. ünitesinde yer alan kök değerlere ilişkin yapılan analiz sonucunda; adalet (9 kez), dostluk (4 kez), dürüstlük (7 kez), özdenetim (16 kez), sabır (9 kez), saygı (16 kez), sevgi (10 kez), sorumluluk (11 kez) ve yardımseverlik (7 kez) değerlerine yer verildiği görülmektedir. Vatanseverlik kök değeri ise üniteye hiç vurgulanmamıştır. Bu kapsamda, üniteye en çok yer verilen kök değerler özdenetim ve saygı (16'şar kez), en az yer verilen ise yardımseverliktir. Diğer kök değerler ise ünitenin temalarına uygun olarak farklı yoğunlukta temsil edilmiştir.

Ünitenin içeriği değerlendirildiğinde, bireyin içsel denetimi ve başkalarına karşı tutumu üzerinde durulması, özdenetim ve saygı gibi değerlere yüksek düzeyde yer verilmesini açıklamaktadır. Ancak, toplumsal aidiyet ve vatandaşlık bilinciyle doğrudan ilişkili olan vatanseverlik değerinin hiç yer almaması, ünitenin içeriğinde bu temaya yönelik doğrudan bir vurgu bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, öğretim programında yer alan tüm değerlerin her üniteye eşit ağırlıkta işlenmediğini göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar özetlenmekte ve ilgili alan için geliştirilebilecek önerilere yer verilmektedir.

9. sınıf DKAB ders kitabında yer alan dört ünitenin tümü, on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) açısından farklı düzeylerde temsile sahiptir. Ancak değerlerin tüm ünitelerde eşit şekilde yer almadığı, bazı değerlerin belirgin biçimde ön plana çıktığı, bazılarının ise oldukça sınırlı işlendiği belirlenmiştir.

En sık vurgulanan kök değerler, özellikle sorumluluk, sevgi, saygı, yardımseverlik ve dürüstlük olmuştur. Bu durum, DKAB dersinin bireysel ve toplumsal sorumluluk bilinci kazandırma işlevini ön plana çıkardığını göstermektedir. Sorumluluk değeri, tüm ünitelerde yüksek frekansla işlenmiş ve kitabın geneline yayılan bir değer niteliği kazanmıştır. Bu durum, öğrencilerin dini ve ahlaki ödev bilinci kazanmasına yönelik bir eğilim olarak değerlendirilebilir. Özdenetim ve vatanseverlik değerleri, genel olarak daha az sıklıkla yer almış; bazı ünitelerde ise hiç işlenmemiştir. Özellikle özdenetim gibi bireysel iç disiplinle doğrudan ilişkili bir değer, ibadet ve iman konuları gibi alanlarda yeterince temsil edilmemesi dikkat çekicidir.

Konu başlıkları arasında kök değer temsili bakımından ciddi dengesizlikler mevcuttur. Örneğin bazı konularda 20'nin üzerinde değer atfı yapılırken, bazı konularda bu sayı 5'in altında kalmıştır. Bu durum, öğrencilerin belirli değerlerle daha fazla karşılaşmasına, diğerlerini ise sınırlı düzeyde tanınmasına neden olabilir. Ders kitabındaki değer dağılımı, öğretim programının belirlediği kazanım ve değerler ile tam anlamıyla örtüşmemektedir. Özellikle programda yer alan bazı değerlerin (örneğin çalışkanlık, özdenetim) kitapta ihmal edilmesi, öğretim sürecinde uygulama-teori uyumsuzluğuna yol açmaktadır.

10. sınıf DKAB ders kitabında yer alan tüm ünitelerde, on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) belirli düzeylerde temsil edilmekle birlikte, bu temsilin ünitelere ve konu başlıklarına göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. En sık vurgulanan kök değerler arasında “sorumluluk”, “saygı”, “sevgi”, “adalet” ve “yardımseverlik”

değerleri ön plana çıkmaktadır. Bu durum, DKAB dersinin bireyin sosyal ilişkilerine ve toplumsal sorumluluk bilincine katkı sağlama hedefiyle örtüşmektedir.

Bazı değerlerin, örneğin vatanseverlik ve dostluk gibi toplumsal bağ ve kimlik oluşturmaya katkı sağlayan değerlerin, belirli konularda ya çok sınırlı temsil edildiği ya da hiç yer almadığı görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin bu değerlere ilişkin farkındalıklarının gelişimini olumsuz etkileyebilir. Özellikle Kur'an'dan Mesajlar başlıklı bölümlerde, değer temsili genellikle düşüktür. Bu bölümlerde yalnızca birkaç değer işlendiği, bazılarının ise hiç yer almadığı belirlenmiştir. Oysaki bu bölümler, değer eğitimi desteklemek açısından pedagojik olarak önemli fırsatlar sunmaktadır.

Her ünite içinde kök değerlerin temsil oranları birbirinden farklıdır. Örneğin bazı alt konularda 20'nin üzerinde kök değer atfı bulunurken, bazı başlıklarda bu sayı 5'in altında kalmıştır. Bu dengesizlik, öğrencilerin bazı değerlerle daha sık karşılaşmasına neden olmakta ve değerler arasında dengesiz bir öğrenme süreci doğurmaktadır. Özdenetim ve vatanseverlik değerleri, yine en az vurgulanan değerler arasında yer almıştır. Özellikle ahlaki sorumluluk ve bireysel davranış kontrolüyle doğrudan ilişkili olan özdenetim değerinin düşük temsili, öğrencilerin içsel denetim becerilerinin gelişimi açısından eksiklik teşkil etmektedir.

11. sınıf DKAB ders kitabı ve öğretim programı kök değerler açısından değerlendirildiğinde, kök değerlerin ders içeriğine yerleştirilme düzeyinin büyük ölçüde dengeli olduğu, ancak bazı eksikliklerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan içerik analizine göre, en sık vurgulanan kök değerlerin sorumluluk (127 kez), saygı (108 kez), adalet (90 kez) ve sevgi (85 kez) olduğu belirlenmiştir. Bu değerlerin hem bireysel gelişimi hem de toplumsal uyumu destekleyecek nitelikte olması açısından kitap içeriğinde yoğun olarak yer alması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Ancak bazı değerler, örneğin vatanseverlik (34 kez) ve dostluk (40 kez) gibi milli ve sosyal değerlere dair temsiller, genel ortalamanın altında kalmıştır. Özellikle vatanseverlik değerine belirli ünitelere özgü sınırlı atıflar yapılmış, bazı konularda ise hiç yer verilmemiştir. Bu durum, öğrencilerin millî kimlik ve toplumsal bağlılık gibi önemli değerler konusunda yeterince desteklenmediğini düşündürmektedir. Üniteler özelinde incelendiğinde, kök değerlerin temsili açısından en yoğun ve dengeli dağılımın 3. ve 4. ünitelerde yer aldığı; buna karşın 5. ünite de değer temsillerinin görece az olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı konularda çok sayıda

değere yer verilirken, bazı alt başlıklarda sadece tekil değerlere odaklanıldığı belirlenmiştir.

12. Sınıf DKAB öğretim programı ve ders kitabı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal değerlerle donatılması hedefiyle oluşturulmuş olmakla birlikte, kök değerlerin temsiline yönelik içerik analizinde belirgin bazı farklılıklar ve dengesizlikler gözlemlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, adalet (84 kez), sorumluluk (100 kez), saygı (102 kez), sevgi (82 kez) ve özdenetim (75 kez) gibi değerlerin ünite içeriklerinde sıklıkla yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum, programın bireyde ahlaki farkındalık ve sosyal duyarlılık geliştirme amacına uygunluk göstermektedir. Bununla birlikte, vatanseverlik (33 kez) ve dostluk (33 kez) gibi toplumsal bütünleşmeyi güçlendiren değerlere daha sınırlı düzeyde yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Bu durum, ilgili değerlerin öğrencilerin davranışlarına yansımaları sınırlayabilir. Ayrıca, bazı konularda yalnızca belirli değerlere odaklanılmış, birçok kök değere hiç yer verilmemiştir. Örneğin, bazı “Kur’an’dan Mesajlar” bölümlerinde yalnızca tek bir değer öne çıkarken, diğer değerler tamamen ihmal edilmiştir. Öğretim programı düzeyinde ise, değerlerin konu kazanımlarıyla ilişkilendirilmesinde sistematik bir çerçevenin eksik olduğu gözlemlenmiştir. Değerlerin hangi içeriklerde, hangi düzeyde ve ne tür pedagojik yöntemlerle ele alınacağı açık şekilde belirtilmemiştir. Bu durum, ders kitaplarında yer alan değer temsillerinde uygulayıcılar arasında farklılıklar oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Tespit edilen bulgulara göre ders kitaplarındaki kök değerlerin dağılımı tamamen rastgele değildir; ancak sistematik, dengeli ve bütüncül bir yaklaşımdan yoksundur. Çalışmada özellikle sorumluluk, sevgi, saygı, yardımseverlik ve dürüstlük değerlerinin yoğun biçimde işlendiği, buna karşın özdenetim ve vatanseverlik gibi bazı değerlerin sınırlı düzeyde yer aldığı ya da kimi ünitelerde hiç işlenmediği belirlenmiştir. Bu durum, öğretim programıyla ders kitapları arasında tam bir uyumun sağlanamadığını ve konu başlıkları arasında değerlerin temsilde dengesizliklerin bulunduğunu göstermektedir. Bazı değerlerin diğerlerine oranla daha fazla vurgulanması, öğrencilerin zihninde değerler arasında öncelik–ikincillik ilişkisi doğurmakta ve bu da değerlerin eşit düzeyde içselleştirilmesini engellemektedir. Öte yandan, bazı değerlerin sınırlı düzeyde veya hiç temsil edilmemesi, öğrencilerin kişilik gelişiminde ve toplumsal uyum süreçlerinde boşluklar doğurabilmekte; özellikle özdenetim değerinin yeterince işlenmemesi,

öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etme ve sorumluluk bilinciyle hareket etme becerilerini geliştirmelerini zorlaştırmaktadır.

Öneriler:

Kök değerler ders içeriğine dengeli şekilde dağıtılmalıdır. Tüm değerlerin öğrencilerde eşit ölçüde farkındalık oluşturabilmesi için her ünite ve alt başlıkta temsili sağlanmalı, içerikler bu doğrultuda yeniden yapılandırılmalıdır.

Kazanım, metin ve etkinlik bütünlüğü sağlanmalıdır. Ders kitabındaki her tema, hedeflenen değeri somutlaştıracak metinler ve sorularla desteklenmeli; bu sayede öğrenci merkezli, anlamlı öğrenme ortamları oluşturulmalıdır.

Ders kitapları, öğretim programındaki değerler listesine sadık kalacak şekilde güncellenmelidir. Programda belirtilen tüm kök değerlere doğrudan yer verilmesi, müfredat uygulama uyumunu artıracaktır.

Farklı disiplinlerle bütüncül yaklaşımlar kurulmalıdır. Din kültürü dersinde işlenen kök değerlerin sosyal bilgiler, edebiyat ve rehberlik gibi diğer derslerle desteklenmesi, öğrencide değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştıracaktır.

Milli birlik ve toplumsal aidiyeti destekleyen değerler güçlendirilmelidir. Özellikle “vatanseverlik” ve “dostluk” gibi değerlerin daha görünür ve anlamlı bağlamlarda yer alması teşvik edilmelidir. Bu değerler, tarihsel şahsiyetler ve kültürel miras konularıyla ilişkilendirilerek işlenebilir.

“Kur’an’dan Mesajlar” başlıkları daha bütüncül değerlerle zenginleştirilmelidir. Bu bölümlerde yalnızca belirli ahlaki kavramlara değil, çok boyutlu değer temsiline yer verilerek öğrencilerin dini metinlerden farklı değerleri algılaması sağlanmalıdır.

Öğretim programı daha açık ve yönlendirici hale getirilmelidir. Değerlerin hangi kazanımlar doğrultusunda, nasıl ele alınacağı program düzeyinde tanımlanmalı; bu konuda öğretmenlere örnek etkinlikler, açıklamalar ve değerlendirme ölçütleri sunulmalıdır.

Değerlerin temsil düzeyinde istikrar sağlanmalıdır. Özellikle vatanseverlik, dostluk ve özdenetim gibi değerler belirli ünitelere sıkışmadan daha sistematik ve yaygın biçimde ele alınmalıdır.

Az temsil edilen “özdenetim” ve “vatanseverlik” gibi değerlere yönelik özgün içerikler oluşturulmalı; bu değerler günlük yaşamla ilişkilendirilerek öğrenciye anlamlı biçimde sunulmalıdır.

Önerilerin uygulanmasıyla eğitim süreci, öğrencileri yalnızca akademik bilgiyle donatan değil; aynı zamanda karakter sahibi, özdenetim ve sorumluluk bilinci yüksek, demokratik ve toplumsal değerlere bağlı bireyler yetiştiren bir yapıya kavuşacaktır. Böylelikle DKAB dersleri, değerler eğitiminin temel hedefi olan erdemli, uyumlu ve bilinçli bireylerin yetişmesine daha güçlü bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağca, C., 2023. Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde yer alan hikâyelerin kök değerlerin öğretiminde kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ağca, C., ve Meydan, H., 2022. Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 94-116.
- Arlı, B., 2022. Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatında yer alan kök değerler açısından Harfler Köyü çizgi filminin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslandaş, A., 2023. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Mevlidi Nebi'ye yönelik yayınlarda kök değerlerin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat.
- Aslan, M., Gökçen, E. ve Kekil, Ö., 2024. Toplum Bağlamında Değerler Eğitiminin Önemi. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 18, 220-234.
- Atikur Rahman, K. M., and Zhang, D. (2017). Globalization and Family Values: Eroding Trends. International Journal of Social and Administrative Sciences, 2(2), 63–74.
- Baumeister, R. F., and Exline, J. J., 2000. Self-control, morality, and human strength. Journal of Social and Clinical Psychology, 19(1), 29–42. <https://doi.org/10.1521/jscp.2000.19.1.29>
- Bozbuğ, R., 2024. Âşık Ruhsatî'nin şiirlerinde geçen kök değerlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Bulut, R., 2011. Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 20-37.
- Çelik, M., 2017. Değerler Eğitimi ve Sabır Değeri. Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 12(28), 125-140.
- Demir, N., 2019. Değerler eğitimi açısından Necip Fazıl Kısakürek'e ait "Çile" adlı eserde kök değerlerin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demirkaya, H., ve Çal, Ü. T. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dürüstlük değerine ilişkin metaforik algıları. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(3), 1964–1980.
- Dilmaç, B., 2007. Bir değer eğitimi programının öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Dilmaç, B., Kulaksızoğlu, A., ve Ekşi, H. (2007). Bir Grup fen lisesi öğrencisine insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 1221-1261.
- Dilmaç, B., 2009. Öğretmen adaylarının öz-anlayış, öz-denetim ve ahlaki olgunluk düzeylerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9–28.
- Erden, M., 2010. Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gökarp, A., 2022. Dostluk Değeri Üzerinde Sevgi ve Saygı Değerinin Yordayıcı Rolünün İncelenmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57(2), 1364-1374.
- Halstead, J. M., and Taylor, M. J., 2000. Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169–202. <https://doi.org/10.1080/03057640050075142>
- Hitlin, S., and Piliavin, J. A., 2004. Values: Reviving A Dormant Concept. *Annu. Rev. Sociol.*, 30(1), 359-393.
- Hökelekli, H., 2010. Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 4-10.
- Kaleilhan, N., 2024. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10. Sınıf Ders Kitabı, Bilim ve Kültür Yayınları Limitet Şirketi, Ankara.
- Karadavut, T., Karadağ, S., ve Nacar, B. (2020). Adalet değeri ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 150-163.
- Kaya, A., 2012. Değerler Eğitimi. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kılıç, H., 2021. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kök Değerlerin Öğretimi ve Öğretmen Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Korkmaz, İ., 2015. Öğrencilerin Dürüstlük ve Doğruluk Değerlerinin Senaryo Temelli Ölçülmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(4), 445–454.
- İbn Manzûr. (1990). *Lisânü'l-Arab* (Cilt 11). Beyrut: Dâru Sâdır.
- Lickona, T., 1991. Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility. New York: Bantam Books.
- MEB, 2024. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı, Devlet Kitapları Ayrıntı Basımevi. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı, 1973. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. *Resmî Gazete* (Sayı: 14574, 24.06.1973).

https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf

- Millî Eğitim Bakanlığı, 2018. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9-12. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul, ortaokul ve lise 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 12. sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı, 2024. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9-12. Sınıflar). MEB Yayınları.
- Müminoğlu, K., 2024. Kişilik Oluşumunda Dilin, Dinin ve Ahlaki Değerlerin Rolü. Kesit Akademi Dergisi, (16), 174-186.
- Okçu, D., ve Pilatin, U., 2018. Ortaokul Öğrencilerinin Sabır Değeri İle İlgili Algılarının Resim Yoluyla Değerlendirilmesi. Batman Üniversitesi İslami İlimler Hakemli Dergisi, 2(1), 102-113.
- Özdemir, S. ve Çamyar, S., 2024. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 11. Sınıf Ders Kitabı, Sdripekyolu Yayıncılık, Ankara.
- Rokeach, M. 1973. The Nature of Human Values. New York: Free Press.
- Schnitker, S. A., and Emmons, R. A., 2007. Patience as a virtue: Religious and psychological perspectives. Research in the Social Scientific Study of Religion, 18, 177–207. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004166462.i-294.45>
- Schwartz, S. H., 1992. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Advances in Experimental Social Psychology, 25, 1–65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Sürücü, T., 2022. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı ve ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi (4-8. sınıflar). Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Taşkın, Z., 2024. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 12. Sınıf Ders Kitabı, Erkad Yayıncılık. Ankara.
- Taneri, A., 2022. Öz denetim değerinin insan hakları yurttaşlık ve demokrasi ders kitabı metinlerinde bulunma durumunun incelenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 590-599.
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013. Dini kavramlar sözlüğü (3. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018. Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı (9–12. sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Tetik, H., 2018. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 öğretim programı ünite ve kazanımları üzerine bir değerlendirme. *Universal Journal of Theology*, 3(1), 64–86.
- TDK [Türk Dil Kurumu], 2023. Türkçe sözlük (12. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. <https://sozluk.gov.tr/07.04.2025>
- Topal, Y., 2019. Değerler Eğitimi ve On Kök Değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F., and Boone, A. L., 2004. High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72(2), 271–324. <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00263.x>
- Uzunkol, E., ve Ata, H. İ., 2023. Ortaokul Öğrencilerinin Doğruluk-Dürüstlük Değer Algılarının İncelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 130-145.
- Ulusoy, A., ve Dilmaç, B., 2012. Öğretmen adaylarının değer algıları üzerine bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 23–48.
- Yıldız, H., 2011. Değerler eğitimi ve sosyal bilgiler öğretimi. In D. Dilek (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 237–258). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H., 2011. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H., 2013. *Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

Kişiler Bilgiler	
Adı Soyadı	Hanifi AKGÜL
Doğum yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetler	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-posta Adresi	
Yüksek Lisans Mezuniyet Tarihi	
12.08.2025	